

A közigazgatás és jogalkotás kirekesztő mechanizmusainak feltárása önkormányzati szinten

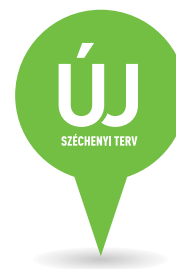
SZÉCHENYI TERV

A közigazgatás és jogalkotás kirekesztő mechanizmusainak feltárása önkormányzati szinten

EBH TÁMOP-5.5.5 projekt társadalomtudományi kutatásai, 6. tanulmány, 2013

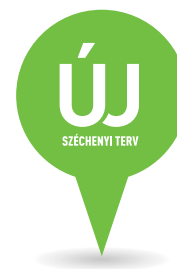
Budapest, 2013

Tartalomjegyzék

Elnöki köszöntő	7
1. A kutatás általános célkitűzései	8
2. A kutatás módszerei	9
2.1. A helyszínválasztás kritériumai	9
2.2. Strukturált tevékenységmegfigyelés	9
2.3. Dokumentumelemzés	10
2.4. A kvantitatív kutatás módszertana, mintaleírása	11
3. Az elemzett esélyegyenlőségi dokumentumok bemutatása	13
3.1. Helyi esélyegyenlőségi program	13
3.2. Esélyegyenlőségi terv	13
3.3. Integrált város- és településfejlesztési stratégia	13
3.4. Antiszegregációs tervek	14
3.5. Akadálymentesítési kötelezettség	14
3.6. Közoktatási esélyegyenlőségi helyzetelemzések és intézkedési tervek	14
4. A kiválasztott települések demográfiai és gazdasági helyzete a téma szempontjából	16
5. Nyilvánosságpolitika, tájékoztatás, ügyintézés	17
5.1. Dokumentumok megléte és minősége	17
6. Akadálymentesítés	20
7. Személyes ügyintézés	24
8. Védett csoportok esélyegyenlőségét elősegítő pozitív intézkedések	29
8.1. A nők esélyegyenlősége érdekében hozott intézkedések	29
8.2. Az idősek esélyegyenlősége érdekében hozott intézkedések	30
8.3. A fogyatékos emberek esélyegyenlősége érdekében hozott intézkedések	31
8.4. A romák esélyegyenlősége érdekében hozott intézkedések	32
8.5. Az esélyegyenlőséget elősegítő pozitív intézkedések a kiválasztott hat település dokumentumaiban	34
9. Kirekesztő mechanizmusok feltérképezése	36
9.1. Hátrányos megkülönböztetés az önkormányzati gyakorlatban	36
9.2. Települési szegregáció	37
9.3. Oktatási szegregáció	38
9.4. Az intézkedési tervben megfogalmazott főbb intézkedések és döntések	40
9.5. Ügyintézési eljárások, kommunikáció, információ-visszatartás	43

10. A védett csoportok reprezentáltsága az önkormányzati képviselőkben	44
11. Helyi érdekegyeztető fórumok működése	46
12. Pályázók tapasztalatainak a feltérképezése	50
13. Az esélyegyenlőségi dokumentumok és intézmények hasznosulása a hátrányos helyzet leküzdése szempontjából	55
14. Összegzés	60
14.1. A dokumentumelemzés legfontosabb megállapításai	60
14.2. Az oktatási esélyegyenlőségi helyzetképek és intézkedési tervek	61
14.3. A megfigyelés tapasztalatai	62
14.4. A kvantitatív kutatás tapasztalatai	63
Fogalomtár	65
Ajánlott irodalom	69
Függelékek	71
F1. függelék: Kutatási eszközök	72
F2. függelék: Kvantitatív kutatás eszköze	74
CD-melléklet	
M1. melléklet: A hat vizsgált település esélyegyenlőségi dokumentumainak elemzése	
M2. melléklet: Esettanulmányok a hat vizsgált település önkormányzati terepmunkái alapján	
M3. melléklet: Kutatási jelentés 1. – A ColoRom Közhasznú Egyesület és a T-Tudok Tudásmenedzsment és Oktatókutató Zrt. tanulmánya	
M4. melléklet: Kutatási jelentés 2. – Ipsos Zrt. tanulmánya	

Elnöki köszöntő

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság (EBH) autonóm közigazgatási intézmény. Általános hatáskörében a védett tulajdonsággal (bőrszín, fogyatékoság, nem, kor, anyaság, stb.) összefüggésben megvalósuló hátrányos megkülönböztetéseket vizsgálja a foglalkoztatás, a köz- és magánszolgáltatások jogviszonyaiban.

A hatóság 2009. április 1-jén indított TÁMOP-5.5.5 „A diszkrimináció elleni küzdelem – a társadalmi szemléletformálás és hatósági munka erősítése” programjának célja a hátrányos megkülönböztetéssel érintett védett tulajdonságú csoportok jogérvényesítő képességének fejlesztése, a diszkriminatív magatartások csökkentése és az emberi méltóság hatékony védelme.

A projekt kutatásai a munka világában négy témában vizsgálták a hátrányos megkülönböztetést eredményező gyakorlatokat, elsősorban a nők, a romák és a fogyatékos emberek védett csoportjainak tapasztalatain keresztül.

Reprezentatív lakossági mintán, a projekt képzéseiben és szakmai programjain résztvevők körében végzett kutatásunk a diszkriminációval és az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogtudatosságban az elmúlt 3 évben bekövetkezett változásokat elemezte.

A közigazgatás kirekesztő mechanizmusait feltáró két vizsgálatunk második témakörének eredményeit tartja kezében most a Kedves Olvasó.

A kutatás a települési önkormányzatok kapcsolatrendszerét, szolgáltatásnyújtásának elérését, illetve akadályozottságát, valamint döntéshozatali és működési rendszereit vizsgálta a lehetséges kirekesztő mechanizmusok vonatkozásában. Az adatfelvétel 2012 novemberéig és 2013 év eleje között történt. A kutatási eredmények rámutatnak a helyi együttműködési és döntéshozatali rendszer gyakorlatában azokra a tényezőkre, amelyek a

védett tulajdonságú csoportokat érintő eljárásokban és szabályozásokban a diszkrimináció spontán és tudatos folyamatait eredményezik.

A közigazgatás és a jogalkotás kirekesztő mechanizmusainak vizsgálata feltérképezte a védett lakossági csoportok társadalmi integrációjának akadályait is. Kérdőívek és dokumentumok adnak képet arról, hogy az esélyegyenlőség milyen mértékben jelenik meg az önkormányzatok intézkedéseiben.

Az önkormányzatok nyilvánosság politikájának elemzése teszi láthatóvá a jellegzetes közlési utakat, a védett tulajdonságokkal rendelkező csoportok problémáinak létező vagy akadályozott csatornáit. A védett lakossági csoportok reprezentációs aránya az önkormányzati képviselőkben, az önkormányzatok társadalmi partnerkapcsolataiban hiteles képet ad arról, hogy érvényesülnek-e ezen csoportok speciális érdekei a rendeletalkotásban, a döntések meghozatalában és végrehajtásukban. Az önkormányzatok aktivitása az esélyegyenlőségi pályázatokon tovább árnyalja ezt a képet.

A közigazgatás kirekesztő mechanizmusait körüljáró két kutatási témánk egymást kiegészítve ad teljes képet, ezért javasoljuk Kedves Olvasóinknak a védett tulajdonságú csoportok hozzáféréseinek akadályairól szóló első tanulmányunkat is.

Reményeink szerint a tanulmányok nyilvánosságával az Egyenlő Bánásmód Hatóság további elemzéseket és társadalomtudományi kutatásokat ösztönöz, diszkriminációmentes mechanizmusokat, szakmai és társadalmi párbeszédet generál.

Dr. Honecz Ágnes
elnök

1. A kutatás általános célkitűzései

A kutatás fő célkitűzése a települési önkormányzatok kapcsolatrendszerének, szolgáltatásnyújtásának, illetve működési mechanizmusainak a vizsgálata volt annak érdekében, hogy feltárja a működés/működtetés lehetséges kirekesztő mechanizmusait. Feltérképezze ezen mechanizmusok gyakorlatát, különös tekintettel a védett tulajdonságú csoportokat érintő döntésekre, illetve a kutatási eredmények által rámutasson a helyi együttműködési és döntéshozatali rendszer csomópontjaira, a közigazgatási gyakorlat diszkriminációt eredményező spontán és tudatos folyamataira. Ezen általános célkitűzés operacionalizálása két kutatási altéma, az úgynevezett védett tulajdonságokkal rendelkező lakossági csoportok hozzáférése és részvétele a közigazgatási döntéshozatalban, illetve a közigazgatás és jogalkotás kirekesztő mechanizmusainak önkormányzati szintű feltárásán keresztül történt. A két kutatási altéma egymást kiegészítő tartalommal bír: míg az első a felhasználói oldal tapasztalatainak, attitűdjeinek és az egyes helyi intézkedéseknek az egyéni életre kifejtett hatását volt hivatott összegyűjteni és elemezni, addig a második téma a helyi önkormányzatok működési és döntési mechanizmusait, s azok helyi és tágabb értelemben vett társadalmi hatását vette górcső alá. Ennek a két altémának a vizsgálata sorrendiség nem feltételezett, a két kutatási szakasz párhuzamosan zajlott. A kirekesztő mechanizmusok szövevényes rendszerének sikeres detektálása és mélyreható elemzése érdekében a kutatási témának egy egységes kutatási keretbe foglalása elengedhetetlenül szükséges volt. Így egy olyan kutatási dizájnt vázoltunk, amely kvantitatív és kvalitatív módszerek együttes használatára épített, az önkormányzati helyzetkép felvázolását egy célirányosan megadott kritériumok mentén kiválasztott hat település mélységi vizsgálatán keresztül végezte el.

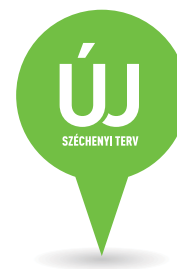
Jelen tanulmány a második altéma, a közigazgatás és jogalkotás önkormányzati szinten megjelenő kirekesztő mechanizmusainak vizsgálatával kapcsolatos eredményeket foglalja össze.

A kutatás célja annak felmérése volt, hogy az önkormányzat által hozott döntések, intézkedések mennyiben akadályozzák, segítik elő a védett lakossági csoportok társadalmi integrációját, hogy az önkormányzatok milyen kapcsolatot építettek ki ezekkel a lakossági csoportokkal, és hogy a döntéshozók milyen módon csatornázzák be tapasztalataikat a munkába.

A kutatás során arra kerestük a választ, hogy:

- Az esélyegyenlőségnek milyen elemei és milyen mértékben jelennek meg az önkormányzatok és a települések világában?
- Milyen az önkormányzatok nyilvánosságpolitikája?
- Az önkormányzatok esélyegyenlőségi terveiben és a helyi rendeletalkotásban és egyéb döntésekben milyen területekre vonatkoznak a védett csoportok esélyegyenlőségét elősegítő pozitív intézkedések, annak eredményei visszajelzésre kerülnek-e?
- Milyen kirekesztő mechanizmusok érhetők tetten az önkormányzatok jogalkotási/döntési mechanizmusában?
- Milyen arányú a védett csoportok reprezentáltsága az önkormányzati képviselőkben, illetve a helyi önkormányzatok társadalmi partnerkapcsolataiban?
- Milyen helyi érdekegyeztető fórumok működnek?
- A települési önkormányzatok pályáznak-e különböző esélyegyenlőségi programokon a foglalkoztatás, a lakhatás, az oktatási és az egészségügyi/szociális ellátás fejlesztésére?

A kutatás általában vizsgálja a kirekesztő mechanizmusok meglétét, emellett négy védett tulajdonsággal rendelkező csoportot emel ki annak érdekében, hogy a csoportspecifikus tapasztalatokon keresztül közelebb jusson az esélyegyenlőség érvényesülését lehetővé tevő, illetve korlátozó gyakorlatok megértéséhez. A kiválasztott csoportok, amelyeknek a kutatás különböző moduljai kiemelt figyelmet szentelnek: a nők, a romák, a fogyatékos emberek és az idősek (65 éven felüliek).

2. A kutatás módszerei

A vizsgálat egy kvalitatív és egy kvantitatív modulból, valamint két, különböző településeken végzett, és különböző szemléletű, egymást kiegészítő dokumentum-elemzésből áll.

A kutatás kvalitatív részében az önkormányzatok működésének feltárása a hat kiválasztott település esélyegyenlőségi dokumentumainak elemzésével, helyi önkormányzati strukturált megfigyelésekkel, strukturált ügyintézői interjúkkal, illetve ügyfelekkel készült gyorsinterjúk segítségével történt.

A közigazgatás és jogalkotás kirekesztő mechanizmusainak feltárása a trianguláció elvére épül. A dokumentumelemzést, jogi elemzést, strukturált megfigyelést és strukturált interjúk technikát is alkalmazó empirikus kutatás lehetőséget teremt a korábban vázolt kutatási témák és kérdések beható körüljárására. A vizsgálat fő komponensét a kiválasztott hat helyszín esetében végzett teljes napos önkormányzati megfigyelés alkotta.

2.1. A helyszínválasztás kritériumai

A kvalitatív vizsgálat és a hozzá tartozó dokumentum-elemzés helyszínét adó hat település kiválasztása a következő módon történt:

1. lépés: Magyarország 33 leghátrányosabb helyzetű kistérsége közül véletlenszerűen kiválasztásra került egy észak-magyarországi és egy dél-dunántúli,
2. lépés: az országos munkanélküliségi, iskolázottsági és egészségügyi mutatók (koraszülések száma és a csecsemőhalandóság aránya) alapján e két kistérségben kiválasztásra került egy 10 000 lélekszám feletti és egy 10 000 lakos alatti olyan település, amelynek mutatói nemcsak az országos, de még a kistérségi átlag alatti értéket mutatnak, vagyis mindkét kiválasztott kistérségben lehetőség nyílt két eltérő nagyságú település vizsgálatára,
3. lépés: kiválasztásra került két – a korábbi kutatási eredmények alapján – etnikailag heterogénnek jelzett olyan nyugat-magyarországi település (egy 10 000 fő alatti és egy 10 000 fő feletti), amely az országos munkanélküliségi, iskolázottsági és egészségügyi mutatók (koraszülések száma és a csecsemőhalandóság aránya) vonatkozásában országos átlaggal rendelkezik.

A kvalitatív kutatás helyszíneinek a fenti lépések alapján történő kiválasztása lehetőséget biztosított egy országos helyzetfeltárára, valamint a két átlagos mutatókkal rendelkező, nem hátrányos helyzetű régióból származó település kontrollként is működött.

2.2. Strukturált tevékenységmegfigyelés

A hat település önkormányzatával előre egyeztetett időpontokban végeztük a megfigyeléseket, egy nap teljes ügyfélfogadási idején keresztül, lehetőleg úgy, hogy a kiválasztott napon legyen a hét napjai közül a leghosszabb a szociális ügyekkel kapcsolatos ügyfélfogadás. A megfigyelés időtartama alatt egyik kollégánk a szociális ügyintézővel egy helyiségben, lehetőleg az ügyintézőt a jelenlétével a legkevésbé zavarva foglalt helyet. Egy strukturált megfigyelési naplóban rögzítésre kerültek az ügyféllel kapcsolatos fontosabb adatok – különös tekintettel valamely védett tulajdonság szemre meghatározható jelenlétére –, az ügyintézés párbeszédének főbb pontjai, illetve maga az intézni kívánt ügy kategóriája, valamint az ügyintézés sikeressége.

Mindezeket az adatrögzítő csak az ügyintéző és az ügyfél közötti párbeszédéből jegyezte le, a párbeszédet saját kérdéseivel nem zavarta meg. Természetesen ezen megfigyelés során keletkeztek az ügyintéző–ügyfél beszélgetések hangnemére és az általános légkörre vonatkozó megjegyzések is. A megfigyelést az ügyfélfogadási idő lejártá után egy, az ügyintézővel folytatott strukturált interjú zárta.

Ezzel egy időben az iroda előtti váróteremben vagy az ahhoz tartozó folyosón egy másik adatrögzítő próbálta meg a távozóban lévő ügyfelek elégedettségét felmérni. Elsősorban az ügyintézés során szerzett szubjektív benyomások, illetve esetleges diszkriminációs tapasztalatok összegyűjtését célozva. A kérdéssor szintén tartalmazott nemre, korra, esetleges védett tulajdonságokra vonatkozó kérdéseket, ám ezek alapján a két megfigyelő által felvett adatok ügyfél szerinti párba rendezése csak az esetek kisebb részében sikerült. Ennek oka legfőképp a három nagyobb településen az volt, hogy az ügyfélfogadást párhuzamosan több ügyintéző bonyolította, és míg az irodában helyet foglaló kolléga csak egy ügyintéző beszélgetéseit jegyzetelte, a folyosón lévő munkatárs véletlenszerűen volt kénytelen a távozó ügyfeleknek kérdéseket föltenni. Ezen túl természetesen gyakran előfordult, hogy egy ügyfél azelőtt lépett ki az irodából és távozott, hogy a személyes kérdéseket feltevő kolléga végzett volna az előző ügyfél meghallgatásával, vagy hogy az ügyfelek egyszerűen nem kívántak a felmérésben részt venni és a kérdésekre választ adni. A kvalitatív kutatás másik komponensét az elmúlt három év releváns dokumentumainak jogi vizsgálata, valamint a települési esélyegyenlőségi tervek elemzése alkotta.

2.3. Dokumentumelemzés

Az esélyegyenlőségi dokumentumok alatt az elemzés szempontjából a közoktatási esélyegyenlőségi helyzetelemzést és intézkedési tervet (KET), a települési/kistérségi esélyegyenlőségi programot, az intézmények esélyegyenlőségi tervét (HEP), a település integrált városfejlesztési stratégiáját (IVS) és az ahhoz kapcsolódó antiszegregációs tervet (ASZT) értjük. Az elemzés a hat kiválasztott település dokumentumait és az azokhoz kapcsolódó döntések, intézkedések értékelését végezte el. A dokumentumelemzéshez szükséges adatok beszerzése az önkormányzatok közvetlen megkeresésével, valamint a nyilvános, és a település honlapján, illetve az interneten elérhető adatok felkutatásával történt.

Az önkormányzatok közvetlen megkeresésekor az alábbi – közérdekű – adatok megismerése iránt nyújtottunk be kérelmet:

1. Az esélyegyenlőség helyi érvényesülésével kapcsolatban milyen önkormányzati dokumentumok elfogadására került sor 2008. január 1-jét követően?
2. Rendelkezik-e az önkormányzat esélyegyenlőségi tervvel, esélyegyenlőségi programmal, integrált településfejlesztési stratégiával, közoktatási esélyegyenlőségi intézkedési tervvel?
3. Kértük a fenti dokumentumokhoz kapcsolódó, az azokban előírt intézkedések végrehajtását szolgáló valamennyi önkormányzati rendelet és határozat megküldését.
4. Tájékoztatást kértünk arról, hogy a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (Fot.) 1. sz. mellékletében szereplő közszolgáltatásokhoz biztosított-e a településen az egyenlő esélyű hozzáférés. Ennek keretében tájékoztatást kértünk arról is, hogy mely intézmények felelnek meg a komplex akadálymentesítés követelményének, illetve melyek azok, amelyekben még nem került sor akadálymentesítésre. Tájékoztatást kértünk továbbá a megelőző három évben benyújtott minden olyan pályázatról, amely valamely közintézmény akadálymentesítését szolgálta.
5. A település közoktatási helyzetéhez kapcsolódóan adatokat kértünk arról, hogy milyen intézkedések, programok szolgálták az elmúlt három év során a település közoktatási intézkedési tervének megvalósulását.
6. A fentiekben túl kértük az önkormányzatokat, hogy nyújtsanak tájékoztatást minden további, az elmúlt hároméves időszakban az esélyegyenlőség biztosítá-

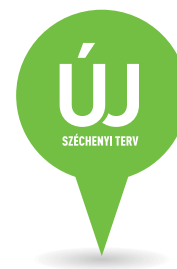
sára irányuló, illetve a hátrányos megkülönböztetés tilalmát érvényesítő intézkedésükről, illetve terveikről.

Az adatkérésben kifejezetten utaltunk az adatok közérdekű jellegére, egyúttal felhívtuk az önkormányzatokat, hogy a közérdekű adatok megismerése iránti kérelmek megválaszolására. Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény szerinti 15 napos határidőn belül tegyenek eleget. RA község kivételével megkeresésünket megválaszolták az önkormányzatok. RA többszöri megkeresése sem vezetett eredményre. A kistérségi szintű dokumentumok, illetve azok végrehajtását szolgáló intézkedések felkutatására internetes desk research alapján kerülhetett sor.

A tanulmány elkészítése során a legnagyobb nehézséget annak megállapítása jelentette, hogy az esélyegyenlőségi dokumentumokban meghatározott fejlesztési célok végrehajtására sor került-e, és ha nem, annak mi volt az oka. Bár az adatkérésünkben egyértelműen kértük az önkormányzatok tájékoztatását a programok végrehajtásáról is, néhány kivételtől eltekintve erre nem, vagy csak részben kaptunk választ.

Az esélyegyenlőségi dokumentumok elemzése során ismertettük az egyes dokumentumokban szereplő, esélyegyenlőség előmozdítását szolgáló célkitűzéseket, az azokhoz rendelt forrásokat (amennyiben szerepelt a dokumentumban), és végezetül kísérletet tettünk a felvázolt célkitűzések teljesítésével kapcsolatos megállapítások megtételére. Mint arra a fentiekben már utaltunk, az elemzés legnagyobb kihívása az esélyegyenlőséget szolgáló, ténylegesen végrehajtott intézkedések felkutatása volt. Az önkormányzatok hiányos adatközlése révén célzott pályázatokra kereséssel, az önkormányzatok honlapján elérhető határozatok, képviselőtestületi ülések jegyzőkönyveinek tartalmi elemzésével kíséreltük meg összegyűjteni a releváns információkat.

A fent ismertetett települések dokumentumainak jogi elemzését egészíti ki egy másik, szociológiai szemléletű elemzés, amely a kvantitatív kutatásban részt vevő önkormányzatok közül választotta ki a dokumentumelemzés mintáját úgy, hogy Magyarország minden régiójából képviselve legyen egy megyeszékhely (illetve Budapest egy kerülete), egy egyéb város és egy község. Ily módon ebben a szakaszban 21 település dokumentumainak áttekintésére került sor (tehát összességében a kutatás 27 település dokumentumainak elemzésére épült). A területileg kiegyenlített képet az teszi teljessé,

hogya a 21 település változatos a hátrányos, illetve nem hátrányos helyzet, a problémák struktúrája és azok koncentráltasága, intenzitása tekintetében.

A választás fontos szempontja volt, hogy a fenti kritériumoknak megfelelő azon települések körében készüljön dokumentumelemzés, amelyek képviselője az önkormányzat jellemzőivel kapcsolatban válaszolt az online kérdőíves kutatás során. Ez az elv csak abban az esetben sérült, ha nem volt lehetőség a regionalitással és a település jogállásával kapcsolatos elvárásaink mentén ezt a feltételt érvényesíteni, vagyis az adott régióból nem küldött vissza kitöltött kérdőívet valamely településtípusról egyetlen önkormányzat sem. Legnagyobb hiányossággal a megyeszékhelyek esetében találkozunk, három régióban nem kaptunk választ egyik megyeszékhelytől sem. A dokumentumok elemzése során, ahol lehet, a kérdőíves kutatás válaszai gazdagítják az elemzési szempontokat. Mivel két dokumentumelemzés is készült, és a kettő már csak a kiválasztott települések számossága miatt sem azonos elveket követ, a bővebb, több település dokumentumait vizsgáló elemzés részletei települési szinten nem kerülnek bemutatásra (lásd a *CD-mellékletben*), csak amennyiben ki tudják egészíteni általános információkkal a hat település dokumentumai alapján kialakult képet, és hozzá tudnak járulni a végkövetkeztetések levonásához.

2.4. A kvantitatív kutatás módszertana, mintaleírása

Az online kérdőívet az összes települési önkormányzathoz kiküldtük az Egyenlő Bánásmód Hatóság kísérelésével, a kérdőívre mutató link emellett bekerült a TÖOSZ-hírlevelébe¹ is; a kiküldés utáni második héten pedig emlékeztető levelet küldtünk azoknak az önkormányzatoknak, amelyekről még nem kaptunk választ. A korábbi tapasztalatok alapján 5-8 százalékos kitöltési arányt vártunk, így 100 és 200 közötti önkormányzattól érkezett válasz alapján vállaltuk az önkormányzatoknál működő kirekesztő mechanizmusok vizsgálatát. Az összes település számának meghatározásánál az önkormányzatok önálló jellege miatt Budapest kerületeit külön településként kezelve végül az önkormányzatok öt százalékától érkezett vissza kitöltött kérdőív. A visszaérkezett válaszokat lakosságárányosan súlyoztuk a reprezentativitás javítása érdekében.

A kérdőívet kitöltő önkormányzatok között az összes településhez viszonyítva magasabb a nem megyeszékhely városok aránya, és alacsonyabb a községeké. A válaszadók között a települések régió szerinti arányaihoz képest felülreprezentált Közép-Magyarország, Közép-Dunántúl, Észak-Alföld és Dél-Alföld; Nyugat-Dunántúlról, Dél-Dunántúlról és Észak-Magyarországról a települések regionális megoszlása alapján a vártnál kevesebb válasz érkezett vissza. A 311/2007. (XI.17.) Kormányrendelet besorolása alapján Magyarország településeinek 23 százaléka tartozik leghátrányosabb helyzetű (lhh) kistérséghez. A kérdőívet kitöltő 163 önkormányzat közül 20 ilyen, tehát a minta 12 százaléka származik lhh-kistérségből. Ezen települések és Észak-Magyarország, valamint Dél-Dunántúl alulreprezentáltságából arra lehet következtetni, hogy a minta az országos átlagnál valamivel jobb helyzetet tükröz; a nyugat-dunántúli régió válaszadóinak alacsony száma miatt viszont ugyancsak megemlíthető az előnyösebb helyzetben lévő települések számarányuknál alacsonyabb mértékű megjelenése a mintában, így összességében a minta a települések helyzetét tekintve nagyjából közepesen, kicsit a kedvezőbb helyzetűek felé eltolva mutatja a települések jellemzőit a vizsgált dimenziók szerint.

Az önkormányzati online kutatás válaszadóinak megoszlása területi szempontok szerint és a település nagyságát tekintve a következőképpen alakult:

Az önkormányzatok megkeresése során kimondottan a jegyző kutatásban való részvételét kértük abból kiindulva, hogy a munkáltatói jogok gyakorlójaként rálátással rendelkezik a hivatal munkájára, emellett az önkormányzat nem politikai vezetésének az álláspontját tudja megjeleníteni. Az eredmények részben megfelelnek ennek a szándéknak, a kitöltött kérdőívek 62 százalékában jegyző, körjegyző vagy aljegyző válaszolt a kérdésekre; 14 százalékban az önkormányzat valamilyen vezető beosztású alkalmazottja (osztályvezető, közelebről meg nem határozott középvezető, illetve vezető előadó) válaszolt; három, illetve négy százalékban a polgármester vagy az esélyegyenlőségi referens, és a fennmaradó 17 százalékot valamilyen alacsonyabb beosztású ügyintéző, előadó töltötte ki. Ez alapján összességében állíthatjuk, hogy a kutatás az önkormányzat vezetésének álláspontját jeleníti meg; ennek jelentősége elsősorban a szubjektív véleményeket és általános hozzáállást vizsgáló kérdéseknél van.

¹ TÖOSZ: Települési Önkormányzatok Országos Szövetség

1. táblázat: A minta megoszlása településtípus szerint

	Az ország összes települése (2012)	Súlyozatlan minta (163 válaszadó)
Budapest	1%	3%
megyeszékhely, megyei jogú város	1%	3%
egyéb város	10%	30%
község	89%	64%

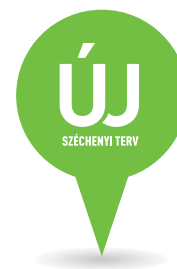
2. táblázat: A minta megoszlása régiók szerint

	Az ország összes települése (2012)	Súlyozatlan minta (163 válaszadó)
Közép-Magyarország	7%	11%
Közép-Dunántúl	13%	18%
Nyugat-Dunántúl	21%	14%
Dél-Dunántúl	21%	11%
Észak-Magyarország	19%	14%
Észak-Alföld	12%	18%
Dél-Alföld	8%	15%

A négy vizsgált védett tulajdonsággal rendelkező csoport közül a roma identitásúak aránya nem kiegyenlített területileg, ezért a kapott információk pontosabb megértése érdekében a kutatás során a mintában szereplő településen jellemző lakosságbeli arányukról is szeretnénk volna képet kapni abból az okból, hogy az esélyegyenlőség érdekében tett lépések, és az esélyegyenlőséghez való viszony jellegzetességeit ennek fényében is vizsgálni tudjuk. A problémát a hivatalos nyilvántartások hiánya és a kutatási eredményekre épülő adatok elavult volta miatt úgy igyekeztünk megoldani, hogy az önkormányzati válaszadótól megkérdeztük, hogy becslése szerint mekkora a településen a roma lakosság aránya. A kérdésre a válaszadók 24 százaléka nem tudott választ adni, ez a várakozásoknak megfelelően a nagyobb településeken jellemző inkább: a megyeszékhelyről válaszolók 80, a budapesti válaszadók 50 százaléka nem tudott becslést adni.

A kérdésre válaszolók 25 százaléka olyan település képviselőjében töltötte ki a kérdőívet, ahol nem élnek romák, és még további 21 százalék által képviselt településen öt százalékot nem meghaladó arányban élnek. Az elemzés során, amennyiben a roma lakosság aránya releváns szempont volt, a települések két csoportját hasonlítottuk össze: az öt százalékot nem meghaladó roma lakossági aránnyal rendelkező településeket (56%) és az öt százalékot meghaladó roma lakossággal rendelkező településeket (44%).

² Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény.

3. Az elemzett esélyegyenlőségi dokumentumok bemutatása

3.1. Helyi esélyegyenlőségi program

Az Ebktv.² eredeti, egészen 2006. december 30-ig hatályos 35. §-a értelmében az Országgyűlés által elfogadott úgynevezett Köztársasági Esélyegyenlőségi Programmal összhangban a települési önkormányzatok helyi esélyegyenlőségi programot fogadhattak el, amelyben elemezték a településen élő hátrányos helyzetű csoportok helyzetének alakulását, és meghatározhatták az e csoportok esélyegyenlőségét elősegítő célokat, megvalósításuk forrásigényét és végrehajtásuk tervezett ütemezését.

2010. május 1-jével tette kötelezővé az Ebktv. 63/A szakasza valamennyi helyi önkormányzat valamint többcélú kistérségi társulás számára öt évre szóló esélyegyenlőségi program elfogadását. Az új szabályozás szerint a helyi esélyegyenlőségi programban a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok oktatási, lakhatási, foglalkoztatási, egészségügyi és szociális helyzetéről szóló helyzetelemzést és az abban feltárt problémák komplex kezelésére intézkedéseket kell tervezni. A program időarányos megvalósulását, valamint a feltárt helyzetkép esetleges megváltozását két évente át kellett tekinteni és szükség szerint felülvizsgálni.

Az Ebktv. 63/§ (6) bekezdése szerint a helyi önkormányzat, valamint a többcélú kistérségi társulás az államháztartás alrendszeréből, az európai uniós forrásokból, illetve a nemzetközi megállapodás alapján finanszírozott egyéb programokból származó, egyedi döntés alapján nyújtott, pályázati úton odaítélt támogatásban csak akkor részesülhet, ha rendelkezik esélyegyenlőségi programmal. Figyelemmel arra, hogy az esélyegyenlőségi program pályázati feltétel, az Ebktv. az Egyenlő Bánásmód Hatóság hatáskörébe utalta a hatósági bizonyítvány kiállítását arról, hogy az adott önkormányzat vagy társulás rendelkezik-e esélyegyenlőségi programmal. Az EBH ezen hatásköre 2012. március 1-jével megszűnt.

A 2011. évi CLXXIV. tv. 2011. december 22-i hatállyal hatályon kívül helyezte az Ebktv. helyi esélyegyenlőségi programokat szabályozó korábbi passzusát. A módosítás nyomán az Ebktv. 31. §-a szól arról, hogy a község, a város és a főváros kerületeinek önkormányzata öt évente öt évre szóló helyi esélyegyenlőségi programot köteles elfogadni. A helyi esélyegyenlőségi programok továbbra is a pályázati támogatások előfeltételei. A többcélú kistérségi társulások az új szabályozás szerint tehát nem kötelesek esélyegyenlőségi programot készíteni.

A korábbi előírásokhoz képest új elem, hogy a szakmailag is megfelelő esélyegyenlőségi program elkészítéséhez ingyenes segítséget nyújt egy esélyegyenlőségi mentorhálózat felállításával a Türr István Képző és Kutató Intézet (TKKI), az Emberi Erőforrások Minisztérium, Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárságának háttérintézménye.

A helyi esélyegyenlőségi program elkészítésének részletes szabályait a 2/2012. (VI.1.) EMMI rendelet tartalmazza, a hatályos szabályozás szerint a program intézkedési tervében a helyzetelemzés következtetései alapján feltárt problémákhoz kapcsolódóan kell meghatározni a helyi esélyegyenlőségi program céljait, valamint az azok elérését szolgáló intézkedéseket. Az intézkedési tervben gondoskodni kell a települési önkormányzatra vonatkozó további fejlesztési tervek, koncepciók, programok és a helyi esélyegyenlőségi program célkitűzéseinek összhangjáról, különös tekintettel a közoktatási esélyegyenlőségi tervre és az integrált településfejlesztési stratégia antiszegregációs célkitűzéseire.

3.2. Esélyegyenlőségi terv

A hatályos szabályozás szerint tehát az ötven főnél több személyt foglalkoztató költségvetési szervek és többségi állami tulajdonban álló jogi személyek továbbra is kötelesek esélyegyenlőségi tervet elfogadni, azonban a tervek részletes szabályait nem rendezi jogszabály.

Az esélyegyenlőségi tervek elfogadását az Egyenlő Bánásmód Hatóság kérelem alapján jogosult ellenőrizni A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) 169/B.§ (2) bek. b) pontja alapján.

Amennyiben az EBH megállapítja, hogy az arra kötelezett munkáltató elmulasztotta az esélyegyenlőségi terv elfogadását, felszólítja a munkáltatót a mulasztás pótlására, továbbá elrendelheti a jogsértést megállapító jogerős határozatának nyilvános közzétételét, illetve bírságot szabhat ki, valamint egyéb jogkövetkezményeket is alkalmazhat, amennyiben külön jogszabály lehetővé teszi.

3.3. Integrált város- és településfejlesztési stratégia

Az integrált városfejlesztési stratégia egy olyan fejlesztési szemléletű, középtávú (7-8 év) átölelő dokumentum, amelynek célja a városokban a területi alapú, terü-

leti szemléletű tervezés megszilárdítása, a városrészeire vonatkozó célok kitűzése, és annak középtávon való érvényesítése.³

Az IVS célja, hogy középtávon a város összes fejlesztésének meghatározójává, referenciapontjává váljon azáltal, hogy kijelöli az egyes városrészekben a támogatással, vagy a támogatás nélkül megvalósuló fejlesztendő akcióterületeket. Az IVS két alapvető eleme a helyzet-elemzés és a fejlesztési célokat tartalmazó stratégia.

2010. augusztus 14-én lépett hatályba Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi 78. törvény (Éptv.) módosítása, amelynek értelmében a településfejlesztési koncepcióban foglaltak megvalósítása érdekében a városok és több település közös fejlesztési tervezése esetén IVS-t kell készíteni. (7. § [5] bek.)

2013. január 1-jétől a 314/2012. (XI.8.) Kormányrendelet szabályozza a településfejlesztési koncepció és az IVS részletes szabályait. A rendelet 3. §-a szerint a koncepciót, az IVS-t és településrendezési eszközöket akkor kell készíteni, ha azt jogszabály előírja, vagy az önkormányzat a Regionális Operatív Programot (ROP) illetően a település társadalmi, gazdasági, illetve környezeti helyzetében bekövetkezett változások vagy új településfejlesztési szándék miatt indokoltnak tartja. A jogszabály átmeneti rendelkezései értelmében a már elfogadott stratégiák jogszabálynak megfelelő összhangjáról 2013. december 31-ig szükséges gondoskodnia az önkormányzatoknak.

3.4. Antiszegregációs tervek

Az antiszegregációs terv eredetileg nem volt kötelező melléklete az IVS-nek, de a gyakorlatban annak hiánya akkora versenyhátrányt okozott a Regionális Operatív Program fejlesztési forrásaiért benyújtott pályázatok elbírálása során, hogy a sikeres pályázatok elengedhetetlen részét képezte.⁴ A hatályos szabályozás értelmében az antiszegregációs terv kötelező eleme az IVS-nek, amennyiben a településen található szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett terület.

A 314/2012. (XI.8.) Kormányrendelet 2. sz. melléklete szerint az antiszegregációs tervnek tartalmaznia kell a szegregáció mérséklését vagy megszüntetését célzó in-

tézkedéseket, ide értve a település egészét érintő és az egyes szegregátumokra vonatkozó fejlesztések, programok meghatározását, az egyes fejlesztések szegregációs hatásának kivédésére hozott intézkedéseket és a szegregációt okozó folyamatok megváltoztatására teendő intézkedéseket.

3.5. Akadálymentesítési kötelezettség

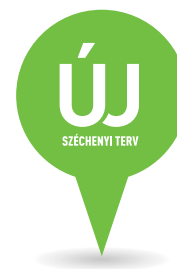
A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (továbbiakban Fot.) 2.§ (3) bekezdése alapján „A tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos szükségleteit, és figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek”. A Fot. az általános előnyben részesítési kötelezettségen túl rendelkezik arról, hogy biztosítani kell a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférést. A Fot. alapján nem csupán az épített környezet, de a közszolgáltatások igénybevétele során is biztosítani kell az egyenlő esélyű hozzáférést. A közszolgáltatásokat biztosító települési és területi önkormányzatok számára a Fot. meghatározza azokat a határidőket, amelyekben belül az adott közszolgáltatás egyenlő esélyű hozzáférést biztosítani kell.

3.6. Közoktatási esélyegyenlőségi helyzetelemzések és intézkedési tervek

A közoktatási esélyegyenlőségi helyzetelemzések és intézkedési tervek főbb elemzési szempontja a védett tulajdonságokkal rendelkező csoportokat érintő oktatási intézkedések vizsgálata, az, hogy az önkormányzati döntések, programok mennyire támogatják vagy éppen gátolják az oktatási esélyegyenlőséget. A dokumentumok nagy segítséget nyújtanak a települések oktatási helyzetének megismerésében, de egyben limitálnak is, mert nem tudnak naprakész és teljes körűen felmért adatokkal szolgálni. A dokumentumok nagy része 2010-ben készült el. Általánosságban véve kevés adat található a fogyatékosokkal élő személyek kapcsán, és megbízhatatlan adatok vannak a romákkal kapcsolatban, a dokumentumok elsősorban a hátrányos helyzetű (hh) és halmozottan hátrányos helyzetű (hhh) diákok oktatási helyzetét elemzik.

³ Városfejlesztési kézikönyv, 2007, p. 24.

⁴ Kovács Márton, Scharnitzky Máté: Az ASZT (Antiszegregációs terv) ismertetése. In: Anti-segregáció. Ajánlásgyűjtemény a magyarországi tapasztalatok alapján. DARTKE, Szeged, 2010.

Mivel a romák esetében pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre, és több szociológiai tanulmány szerint is a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók nagy százalékban roma diákok, ezért az elemzés során a halmozottan hátrányos helyzetűekkel kapcsolatos adatokat és információkat használjuk mi is a romákkal kapcsolatban.

Az elemzés során a legfrissebb vagy elérhető települési és/vagy kistérségi közoktatási helyzetelemzéseket és intézkedési terveket használtuk.

Az oktatásügyi önkormányzati döntéseket a megfogalmazott esélyegyenlőségi intézkedések tükrében vizsgáltuk, ebben segítségünkre voltak az esélyegyenlőségi helyzetelemzések és intézkedési tervek felülvizsgált dokumentumai, továbbá az önkormányzatok által megküldött beszámolók⁵, esélyegyenlőséget előmozdító önkormányzati programok és pályázatok (önkormányzati programok, EU-s pályázatok). Azonban a dokumentumok és adatok nem mindenhol voltak teljes körűen elérhetőek, így a döntések vizsgálata a fellelhető forrásokban foglaltakra korlátozódott.

A romákra vonatkozó adatok közlésénél érdekes jellemzője a közoktatási esélyegyenlőségi dokumentumoknak, hogy egyaránt megtalálhatók köztük az ilyen szempontból „szemérmes” és szókimondó változatok. A települések nagyobb körét érintő dokumentumelemzés során találtunk példát olyan települési helyzetelemzésre, amely teljesen explicit módon foglalkozik a településen élő romák helyzetével, és a dokumentumok kötelező és mindenhol alaposan feldolgozott, hátrányos helyzetű tanulókra vonatkozó elemzését is kiegészíti a hátrányos helyzetű roma tanulók problémájával. Találkoztunk emellett olyan kistérségi dokumentummal, amely részletesen elemzi egy település oktatási intézményének valóban kiugróan magas hh/hhh-tanuló arányát, amely részben abból következik, hogy egy másik, iskolával nem rendelkező település tanulói szinte kivétel nélkül oda járnak iskolába, és a problémának a roma tanulók magas arányával kapcsolatos összefüggéseire csak az mutat rá, hogy a probléma megoldására megfogalmazott intézkedések között elsőként a települési cigány nemzetiségi önkormányzattal való szorosabb együttműködés kerül szóba. Emellett teljesen „színvak” helyzetelemzésekre is vannak példák.

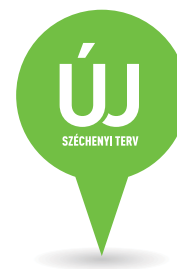
⁵ ZG esetében küldött az önkormányzat egy beszámolót, amelyet egy EU-s pályázat kapcsán készített el.

4. A kiválasztott települések demográfiai és gazdasági helyzete a téma szempontjából

A kvalitatív települési mintában egyaránt van hátrányos helyzetű és nem hátrányos helyzetű, párszáz fős kisközség, nagyközség, 10 000 fős és 60 000 lakosú város. Minél kisebb és hátrányosabb helyzetű a település, annál inkább igaz, hogy magasabb a hátrányos helyzetű lakosok és tanulók, valamint a romák aránya, és nagyobb mértékű a munkanélküliség. Ugyanilyen települési lejtőt fedezhetünk fel az esélyegyenlőségi dokumentumok meglétét és színvonalát tekintve is. ZG rendelkezik mindegyik vonatkozó dokumentummal (bár esélyegyenlőségi terve az önkormányzatnak nincs), ENY község programjai a fokozottabb ellenőrzés miatt jóval kidolgozottabbak, ZK és SZR esetében a programok meglehetősen elnagyoltak, kevés konkrétumot és számonkérhető indikátort tartalmaznak, RA-ban pedig nem érhetőek el ezek a dokumentumok. A szegregátumok létezése és az oktatási szegregáció vagy annak veszélye elsősorban a nagyobb településeken fedezhető fel. A kisebb települések lakossága egyre homogénebb, így a klasszikus diszkriminációs mechanizmusok kevésbé érhetőek tetten. Ugyanakkor a napi megfigyelés azt mutatta, hogy minél kisebb a település, annál kevésbé jogszerű és átlátható az önkormányzati működés és az ügyintézés. Az elemzést megnehezítette, hogy a védett tulajdonságú csoportokat illetően az adatok vagy hiányosak, vagy nem pontosak. A hiány elsősorban a fogyatékossgal élők csoportjára jellemző, a pontatlanság pedig a romák számára, arányára. Ugyanakkor gyakran az ennél egyértelműbb adatok terén is igen régi forrásokra támaszkodnak (2001-es census).

A tágabb dokumentumelemzési mintába a lakónépesség arányát tekintve szintén változatos települések kerültek be: a legkisebb 310 fős, a legnagyobb pedig 100 000 lakost meghaladó. A 21 település közül három tartozik leghátrányosabb helyzetű (lhh) kistérséghez, egyik esetében sem haladja meg a lakosok száma az 1500 főt. Cigány nemzetiségi önkormányzat a települések közül 18-ban, a hét község közül ötben működik. A regisztrált munkanélküliek országos, teljes lakossághoz viszonyított arányát a települések közel felén haladja meg a munkanélküliek aránya. Az országos átlagnál jelentősen kisebb munkanélküliség hat településen jellemző. A 180 napnál hosszabb ideje regisztrált munkanélküliek munkanélkülieken belüli aránya szintén tíz településen haladja meg az országos átlagot, 30 százaléknál feletti értékkel. A nők a regisztrált munkanélküliek között a vizsgálatban szereplő települések közül 15-ben 50 százaléknál feletti arányban szerepelnek, 14-ben pedig az országos átlagot meghaladó arányban.

A jelenség szórása a többi munkanélküliségi mutatóhoz képest kisebb. A legfeljebb 8 általános iskolai osztályt végzettek kimagasló aránya a regisztrált munkanélküliek között a leghátrányosabb helyzetű régiókba tartozó két város kivételével a községekben jellemző.

5. Nyilvánosságpolitika, tájékoztatás, ügyintézés

Az önkormányzatok nyilvánosságpolitikájáról tanúskodik, hogy vajon a dokumentumait mennyire tárja a nyilvánosság elé, mennyire teszi akadálymentessé a közlekedést és a kommunikációt, valamint, az hogy az ügyfeleket hogyan segíti, informálja.

5.1. Dokumentumok megléte és minősége

ZG-n minden dokumentum megvan és elérhető volt. ENY esélyegyenlőségi programja a többi elemzett programhoz viszonyítva több konkrét, ellenőrizhető intézkedést is tartalmaz. Mindezek ellenére, az intézkedések többsége nem került végrehajtásra, az önkormányzat adatszolgáltatása szerint többnyire pályázati források hiánya okán.

A kisebb települések esetében viszont voltak hiányosságok. KU község önkormányzatának nincsenek „saját” esélyegyenlőségi dokumentumai. A helyzetelemzéshez ezért az SZR–DZS Többcélú Kistérségi Társulás Közoktatási Esélyegyenlőségi Stratégiáját, Közoktatási Fejlesztési Tervét és Közoktatási Esélyegyenlőségi Helyzetelemzését használtuk fel, amelyek hatálya alá KU is tartozik.

RA önkormányzatának megkeresése eredménytelen maradt, többszöri adatkérésünkre sem kaptunk választ. Tekintettel arra, hogy a település honlapján nem érhetőek el a körjegyzőségi szabályozó dokumentumok (határozatok, rendeletek, stb.), a települési adatszolgáltatás hiánya megghiúsította a településre hatályos esélyegyenlőségi dokumentumok elemzését, illetve a település/körjegyzőség RA-t érintő, az esélyegyenlőség előmozdítását szolgáló intézkedések érvényesülésének vizsgálatát. Ez egyben jól illusztrálja, hogy az önkormányzat nem használja ki az esélyegyenlőségi dokumentumok által nyújtott előnyöket, és az informálás terén sem használja ki lehetőségeit.

Ezt egyébként az ENY-i Kistérség Komplex Fejlesztési Stratégiájának és Operatív Programjának (2005) helyzetelemzésébe foglalt SWOT-elemzés alapján is állíthatjuk, amely szerint RA „gyengeségei” a következők:

- forráshiány,
- információ hiánya, lassúsága,
- alacsony szolgáltatási színvonal,
- munkalehetőség hiánya,
- lakosság alacsony iskolai végzettsége,
- lakosság rossz anyagi helyzete.

ZR képviselő-testülete 2011. november 13-án hagyta jóvá 120/2011. (IX.13.) sz. határozatával a település esélyegyenlőségi programját.

A minden csoportot érintő intézkedések az alábbiak:

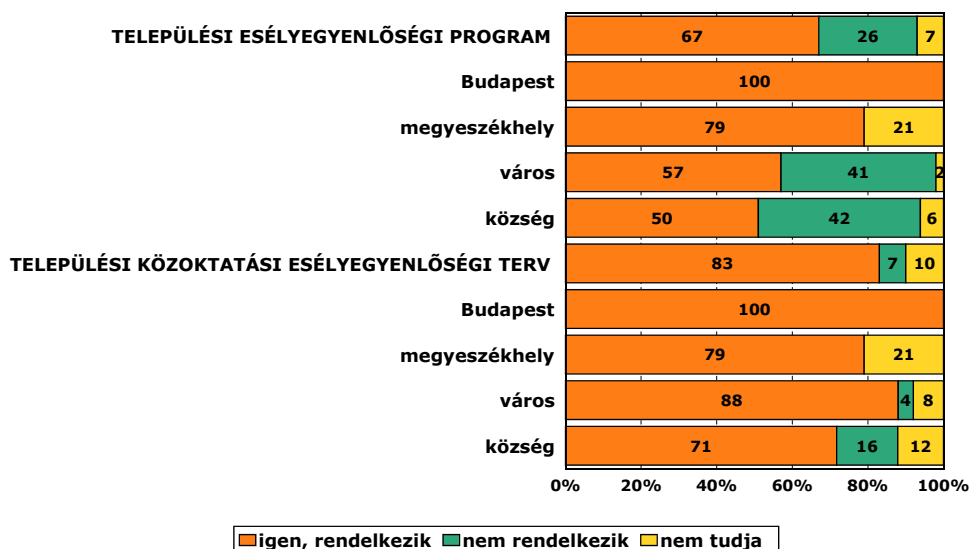
1. A hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci helyzetének javítása, a családok napi megélhetési gondjainak enyhítése (rendszeres szociális támogatás, alkalmi segély), illetve átmeneti kereseti lehetőségek biztosítása (közmunaprogramok, közhasznú és közcélú munka) révén.
2. A közszolgáltatást nyújtó intézmények teljes akadálymentesítése 2013-ig.
3. A helyi szemléletet megváltoztató programok támogatása, segítése: a program célcsoportjainak társadalmi integrációját előmozdító lakossági tájékoztató fórumok, programok, rendezvények támogatása, valamint a jogsértésekkel szembeni fellépés lehetőségeire vonatkozó tájékoztatás a helyi média, az önkormányzat hirdetőtábláján, stb.
4. A hátrányos helyzetű csoportoknak az információs társadalommal összefüggő egyes szolgáltatásokhoz való hozzáférés elősegítése: információs pontok kialakításának támogatása az internethez és az információs társadalom nyújtotta egyéb szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása érdekében.

Ugyanakkor ezen célkitűzések egyelőre még távol állnak a valóságtól.

A kérdőíves kutatás alapján a válaszoló 163 önkormányzat 67 százalékának van esélyegyenlőségi programja és 83 százalékának települési közoktatási esélyegyenlőségi terve. Az esélyegyenlőségi programmal rendelkező önkormányzatok aránya a települési lejtőn lefelé haladva egyértelműen csökken, a közoktatási intézkedési terv esetében is világosan látható a községek lemaradása a többi településhez képest.

A kvantitatív kutatás és a dokumentumelemzés metszéspontjában álló 17 település közül 13-nál tapasztaltuk azt, hogy az esélyegyenlőségi program meglétével kapcsolatban ugyanaz az információ áll rendelkezésünkre a kutatás során adott válaszaik és a közérdekű adatok megismerése iránti kérelmünkre adott reakció, valamint a saját keresésünk alapján; ezek közül öt olyan van, ahol a kutatás szerint is létezik dokumentum, és valamilyen módon hozzá is tudtunk jutni. Három olyan önkormányzat van, ahol a válaszadó azt állította, hogy létezik ilyen dokumentum, de nem küldték el nekünk és nem is található meg az önkormányzat honlapján, közülük az egyik olyan, ahol vannak egyértelműen arra utaló jelek, hogy eleget tettek

1. ábra: Az esélyegyenlőségi dokumentumok megléte a kvantitatív kutatás alapján
Rendelkezik-e az önkormányzat az alábbiakkal? (összes megkérdezett, %)

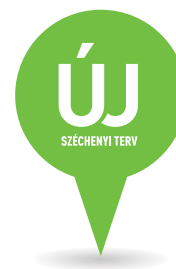
a kötelezettségüknek, és létezik ilyen anyag, de többszöri próbálkozás révén sem sikerült megszerezni.

Egy további önkormányzat munkatársa válaszolt úgy, hogy rendelkezik a település esélyegyenlőségi programmal, viszont a közérdekű adatok megismerése iránti kérelmünkre reagálva egyértelműen azt válaszolták, hogy nincs ilyen dokumentumuk.

A közoktatási esélyegyenlőségi tervvel kapcsolatban két önkormányzat vezetőjének állítása nem találkozik a mi keresésünk eredményével, az egyik azonos azzal, ahol a válasz szerint van esélyegyenlőségi program, de a megkeresésünkre azt a reakciót adták, hogy semmilyen esélyegyenlőségi dokumentumuk nincs, a másiknál pedig nem tudta a válaszadó megmondani, hogy van-e ilyen terv, de kérésünkre megküldték a felülvizsgálatával együtt.

A dokumentumok beszerezhetősége technikai nehézsége volt a kutatásnak és egyben sokatmondó az önkormányzatok nyilvánosságpolitikájával kapcsolatban is: a települések szélesebb körére kiterjedő dokumentumelemzés tapasztalatai szerint az a ritkább, ha az esélyegyenlőségi dokumentumok hozzáférhetők, vagy triviális helyen található az önkormányzatok honlapján, pedig a dokumentumok nyilvánossággal kapcsolatos kitétele, amennyiben specifikálja a nyilvánossá tétel mikéntjét, szinte kivétel nélkül első helyen említi az önkormányzat honlapját. Előfordul, hogy egy-egy dokumentumot egyáltalán nem lehet megtalálni, pedig utal-

nak a létezésére jelek, és az is előfordul, hogy internetes keresőmotor segítségével meg lehet találni, viszont a honlap menüjéből elérhetetlen helyen van a dokumentum, a találat url-jéből nem lehet meghatározni a helyét. Az elektronikus közigazgatás az Európai Unió „Common List of Basic Public Services”⁶ (CLBPS) ajánlásában rögzített szintjei szerint a dokumentumelemzésbe beválasztott önkormányzati honlapok közül nyolc éri el biztosan a hármas szintet (nyomtatványok online módon történő kitöltésének lehetősége). A négyes szint elérését (teljes ügymenet elektronizálása) ellenőrizni a hármas szinthez képest nem tudtuk. Legjellemzőbb a kettes szint (egyirányú interaktivitás), nevezetesen, hogy a honlapon, az alapinformációkon kívül letölthető dokumentumok is elérhetők. A kiválasztott települések közül az egyiknek nincs honlapja. A hozzáférhető települési esélyegyenlőségi programok közül az e-közigazgatás fejlesztését csak egy jelölte meg a célok között. Az elemzés során vizsgált települési honlapok közül 10 akadálymentes. Az esélyegyenlőségi programban egy esetben szerepel a honlap akadálymentesítése, a határidő viszont már lejárt, és a honlap láthatóan nem akadálymentes, bár egyes aloldalai igen. Az akadálymentes honlapok közül kettőnek a weboldalánál figyelemre méltó, hogy az akadálymentesítés linkje nem található meg a főoldal felső részében, amely a nyitóképernyőn először látható, lejjebb kell görgetni hozzá a felületen.

3. táblázat: Az internetes ügyintézés lehetősége az önkormányzatoknál

<i>Városokban</i>	
van az önkormányzatnak honlapja	97%
a honlapon lehetőség van időpontfoglalásra	48%
lehetőség van online ügyintézésre	27%
<i>Községekben</i>	
van az önkormányzatnak honlapja	90%
a honlapon lehetőség van időpontfoglalásra	5%
lehetőség van online ügyintézésre	5%

A dokumentumelemzés településeinél szélesebb körben mutatják meg az elektronikus közigazgatás lehetőségét a kvantitatív kutatási eredmények. Ezek alapján jelenleg az önkormányzatok döntő többsége, 97 százaléka rendelkezik saját honlappal, időpontot viszont csak a honlappal rendelkező önkormányzatok felénél lehet foglalni interneten keresztül. Valamilyen ügy teljes körű ügyintézésére a honlappal rendelkező önkormányzatok 28 százaléka (összes önkormányzat 27%-a) kínál lehetőséget a válaszadók szerint. Az internetes ügyintézés lehetősége a települési hierarchia mentén drámaian csökken: Budapesten minden önkormányzati honlapon lehet időpontot foglalni, miközben a községi önkormányzatoknál mindössze a honlappal rendelkezők öt százalékában.

Az önkormányzati honlapok kevesebb, mint fele akadálymentes gyengénlátók számára a kutatás alapján.

A községekben ezzel kapcsolatban is kevésbé felkészültek a honlapok az átlagosnál, de Budapesten sem haladja meg az önkormányzati honlapok felét az akadálymentesek aránya.

Az elemzés számára hozzáférhető nyolc esélyegyenlőségi program közül kettő emeli ki a tájékoztatás fejlesztésének szükségességét, az egyik az idősek helyzetének javításával kapcsolatban a közszolgáltatásokról, lehetőségekről való tájékoztatás fejlesztését tűzi ki célul, a másik pedig általában a lakosság hatékonyabb tájékoztatását vállalja. Utóbbi település honlapja valóban információban gazdag és aktualizált.

⁶ Az unió akcióterve a közigazgatás által a polgárok és a vállalkozások számára elektronikus úton nyújtandó szolgáltatások körét illetően.

6. Akadálymentesítés

A kvantitatív kutatás eredményei szerint az önkormányzatok 9 százalékának épülete akadálymentes teljes mértékben a vizsgált szempontok szerint. A mozgáskorlátozottak épületbe jutását segítő rámpa a jelentős többségnél van, de mozgáskorlátozottak számára használható akadálymentes mosdó már csak az épületek 66 százalékában található, és a teljes ügyfélfogadó terület akadálymentessége csak 56 százalékban jellemző. A látássérültek szempontjából még kevésbé kielégítő a jelenlegi helyzet, a tájékozódást elősegítő vezető sáv csak az önkormányzati épületek 27 százalékában van, hangjelzést pedig csak 10 százalékuk használ.

A lakossági kutatás eredményei is azt erősítették meg, hogy az érzékszervi fogyatékosokkal rendelkezők szempontjából kevésbé jellemző az akadálymentesség: a fogyatékos emberekkel készített interjúk tapasztalatai alapján az ügyfélfogó rendszerek jelentős része vagy a hallás- vagy a látássérülteknek kedvez, mindkét csoport igényeit már nem szolgálja.

Az önkormányzati épületek akadálymentessége a települési lejtő mentén lefelé haladva egyre kevésbé jellemző, bár a kutatási mintába bekerült megyeszékhelyeken is rendkívül rossz a helyzet. Teljes mértékben akadálymentes a budapesti önkormányzati épületek 25 százaléka, a városokban az épületek 12 százaléka, a községekben pedig 2 százaléka. A kutatásban részt vevő megyeszékhelyek egyikében sem teljes körű az akadálymentesség.

A mozgáskorlátozottak szempontjából nem teljesen akadálymentes épületekben a leggyakrabban az ügyintézők mozgásával oldják meg a mozgáskorlátozott ügyfelek kiszolgálását. Az összes eset 66 százalékában, a városokban az esetek körülbelül 80 százalékában ez a megoldás.

„A portás kimegy az épület elé a mozgáskorlátozott ügyfélhez, és miután megtudja, milyen ügyet szeretne elintézni a hivatalban, szól az illetékes ügyintézőnek, aki szintén kimegy az ügyfélhez az épület elé, így segít az adott ügy elintézésében. Ha az ügyfél néhány lépcsőfokot meg tud tenni, de az emeletre felmenni már nem tud, akkor a portás szintén hívja az ügyintézőt, aki az előbbiekhöz hasonlóan jár el” (város).

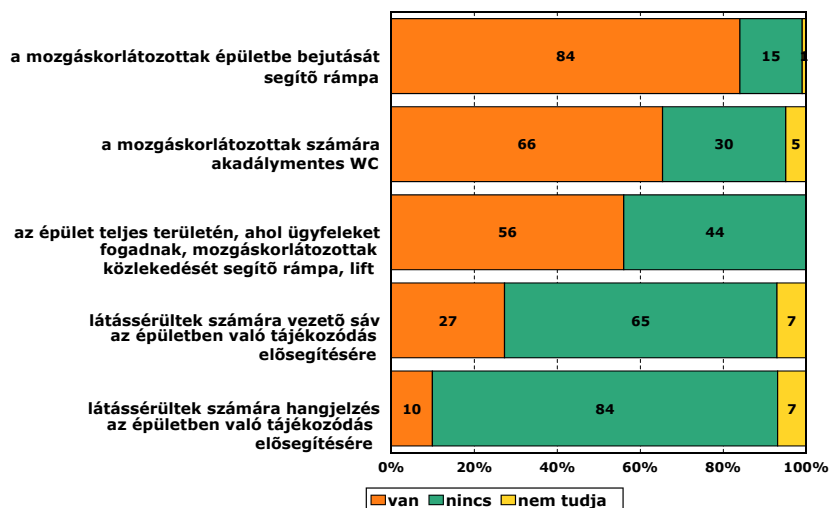
„Az ügyintéző az akadálymentesített részen kialakított tárgyalóban fogadja ügyfelét.”

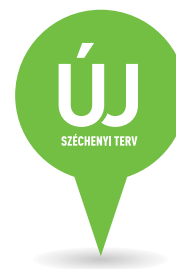
Előfordul néhány önkormányzatnál, hogy a mozgássérültnek nyújtanak segítséget abban, hogy elérje az ügyintézőt, ez a nem akadálymentes önkormányzatok hét százalékánál jellemző megoldás:

„Biztosítunk a bejutásukhoz személyi segítséget.”

A kisebb városokban is előfordul a válaszok alapján, a községekben pedig még jellemzőbb megoldás, hogy nem személyes ügyintézés révén szolgálják ki a mozgáskorlátozott ügyfeleket, hanem a családtagjuk intézkedik helyettük, vagy szociális munkás, gondozó segít:

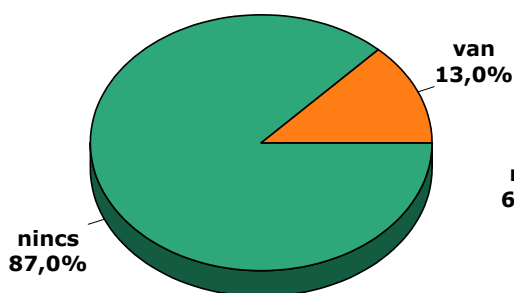
2. ábra: Az önkormányzati épületek akadálymentessége
Van-e az épületben...? (összes megkérdezett, %)

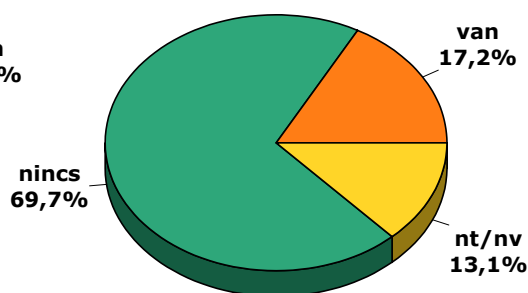

3. ábra: Az ügyintézés akadálymentessége hallássérültek számára

3/a. ábra: Van jelnyelvi tolmács az önkormányzat alkalmazásában?
(összes megkérdezett, %)

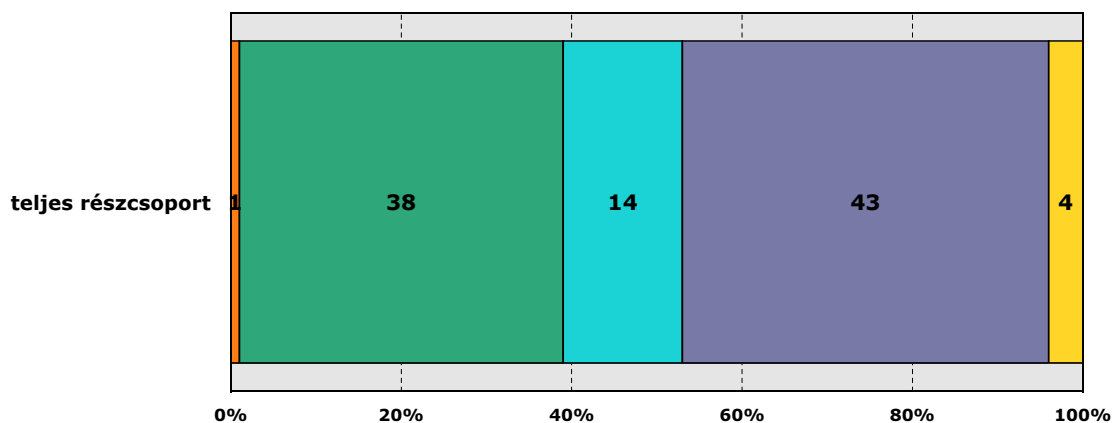

3/b. ábra: Ha van olyan jelnyelvi tolmács, akivel szerződésben állnak, be lehet-e hívni szükség esetén?
(nincs jelnyelvi tolmács alkalmazásban, %)

N=142

3/c. ábra: Előfordulnak olyan esetek, amikor szükség lenne jelnyelvi tolmács segítségére?
(nincs jelnyelvi tolmács alkalmazásban és szerződésesként sem áll rendelkezésre, %)

- igen
- nem, a hallássérültek kísérővel keresik fel az önkormányzatot
- nem, a hallássérültek írásban oldják meg az ügyintézés során a kommunikációt
- nem tud olyan esetről, hogy hallássérült ügyfél kereste meg az önkormányzatot
- nem tudja

„A településen csekély a mozgáskorlátozottak száma. Ezeknek az ügyfeleknek a kiszolgálását a házi gondozójuk oldja meg.”

„Községben lakunk és ismerjük a mozgáskorlátozottakat, ezért valaki [szociális munkás vagy hozzátartozó] elkíséri.”
Szintén a községekben jellemző (tíz százalék a községekben belül), hogy az ügyintéző keresi fel a mozgásában akadályozott ügyfelet a lakásán.

„Az ügyintéző kimegy, vagy a lakására megy az ügyfél igénye alapján.”

„Igény esetén lakásán keresi fel az ügyintéző az ügyfelet.”
Jelnyelvi tolmácsot mindössze az önkormányzatok 13 százaléka alkalmaz, további 15 százalék (összes önkormányzatra vetítve) szerződésben áll valakivel, aki szükség esetén be tud segíteni. A tolmács hiányát, amennyiben hallássérült ügyfél ügyének elintézésére kerül sor, az esetek többségében maga az ügyfél orvosolja: azon esetekben, ahol előfordul a válaszdó tudomása szerint, hogy hallássérült ügyfél keresi fel az önkormányzatot, a probléma 71 százalékban úgy oldódik meg, hogy az érintett kíséreléssel intézi az ügyét.

Ahogy az épületek akadálymentessége, az önkormányzatok hallássérült ügyfelek kiszolgálására való felkészültsége is nagyban különbözik a települések jellege szerint: a nagyobb településeken sokkal jellemzőbb a felkészültség (a községekben például csak az esetek 2 százalékában áll rendelkezésre az önkormányzat által alkalmazott jelnyelvi tolmács). Ugyanezt a mintázatot követi az, hogy mennyire vannak felkészülve a problémára szerződéses jelnyelvi tolmáccsal. Magukra az érintettekhez viszont minden típusú településen ugyanolyan mértékben számítanak a helyzet kezelésében az önkormányzatok: azon irodák, amelyek számára nem áll rendelkezésére jelnyelvi tolmács és fogadnak hallássérült ügyfeleket, nagyobb részben az ügyfél segítőjének közreműködésével (66%), kisebb részben írásban oldják meg a kommunikációt (25%).

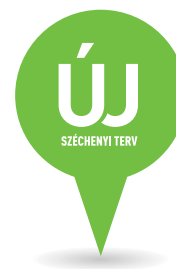
Braille-írással az önkormányzatok nyolc százalékánál állnak rendelkezésre a lakosság szempontjából legfontosabb dokumentumok, Budapesten valamivel jellemzőbb, a mintába került megyeszékhelyeken egyáltalán nem jellemző, a kisebb városokban, községekben pedig az átlaghoz közelít azon települések aránya, ahol fel vannak készítve ilyen módon a látássérültek kiszolgálására, tájékoztatására.

A kvalitatív kutatásban részt vevő településeken a helyzet a következőképpen alakul. Az ENY-i Helyi Esélyegyenlőségi Program Intézkedési Terve (HEP IT) valamennyi közintézmény akadálymentesítését célul tűzte ki 2012. december 31-ig. Az akadálymentesítés forrását a program nem határozta meg, csupán utalt arra, hogy főként pályázati forrásokból valósulhat meg. ENY adat-szolgáltatása szerint a település oktatási intézményei közül jelenleg az N óvoda és az IM Gimnázium és Szak-középiskola akadálymentesítésére került sor pályázati források bevonásával. Nyertes, de még meg nem valósított pályázatnak köszönhetően az M óvoda fejlesztésére is sor kerül, amelynek keretében az óvoda részleges akadálymentesítését is elvégzik. ENY-ben nincs akadálymentes általános iskola. Az egészségügyi intézmények akadálymentesítésére sem került sor, a szociális intézmények közül a Szociális Szolgáltató Központ részben – kizárólag a mozgáskorlátozottak számára – már akadálymentesített. A polgármesteri hivatal és a könyvtár komplex akadálymentesítésére is sikerrel pályázott az önkormányzat, a megvalósításra azonban még nem került sor. A fentiekben túl pályázati forrásból újították fel a V.-házat, egy része így megfelel a komplex akadálymentesítés követelményeinek. A település művelődési háza lépcsőjáróval részben akadálymentesített.

A következő, szélesebb kört érintő célkitűzés az információs társadalom szolgáltatásaihoz való hozzáférés elősegítése, ami elsősorban internet-hozzáférést és az elektronikus ügyintézés lehetőségét jelenti a HEP szerint. E célhoz kapcsolódóan az önkormányzat három intézkedést határozott meg, valamennyi esetében a 2012. december 31-i határidőt tűzve ki: új „@ pont” kialakítása a településen, valamint a már meglévő @pontokon 2 db új számítógép beszerzése és az e-ügyintézés lehetővé tétele a településen. Az önkormányzat honlapján szereplő információk szerint az elektronikus ügyintézés a településen elérhető.

Az önkormányzat adatközlése alapján KU közintézményei közül egyedül a körjegyzőségi hivatal felel meg a komplex akadálymentesítés követelményének. Az akadálymentesítéshez szükséges forrást, összesen közel 15 millió forintot a körjegyzőség a DDOP-3.11 program „Körjegyzőségi hivatali épület komplex akadálymentesítése” pályázatával nyerte el.

Megvalósult az SZR-i kistérség integrált oktatási központjának fejlesztése című projekt, „amelynek keretében elvégezték az SZR-i kistérség közoktatási intézmé-

nyeinek akadálymentesítését, infrastrukturális és szakmai fejlesztését. A SZR–DZS Többcélú Kistérségi Társulás összesen 922 245 339 Ft támogatásban részesült. SZR közoktatási intézményeinek alábbi fejlesztését végezték el. Felújításra került a ZM Gimnázium Szakközépiskola Szakiskola, a TLS Általános Iskola, az IM Általános Iskola, a Z Óvoda és Bölcsőde és az M Óvoda.

Ugyancsak sor került a polgármesteri hivatal akadálymentesítésére a DDOP-2007–3.1.1. „Közszolgálati intézmények akadálymentesítése (Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz)” című projekt keretében. A felújítás során az alábbiak valósultak meg: akadálymentes parkoló; szabályos kialakítású rámpa kiépítésével és ajtók cseréjével az önálló bejutás megteremtése; lift beépítése a szintek közötti akadálymentes közlekedés biztosítása érdekében; a földszinten akadálymentes WC kialakítása; infokommunikációs elemek beépítése, úgymint figyelmeztető burkolati jelzések, vezető sávok, tájékoztató és irányító táblák elhelyezése, indukciós hurok beépítése. Az akadálymentesítéshez az önkormányzat 20 millió forintos támogatásban részesült. Az SZR-i HEP-dokumentum egyben a kommunikációs akadálymentesítést is előírja, de ezen a téren még nem történt előrelépés, részben a dokumentum általános fogalmazása és a visszacsatolás hiánya miatt. A települési HEP szerint az SZR-i körzeti orvosi rendelők akadálymentesek. Ennek némiképp ellentmond, hogy fejlesztési célok között szerepel a kommunikációs akadálymentesítés, valamint az épületen belüli közlekedés feltételeinek megteremtése.

ZG-n közelítik meg a legkomplexebben az akadálymentesítést. A fizikai akadálymentesítés érdekében a HEP célul tűzi ki az önkormányzati tulajdonban lévő épületek akadálymentessé tételét, az új építésű utak és egyéb közlekedési létesítmények építésénél az akadálymentesítés követelményének szem előtt tartását, valamint az akadálymentesen megközelíthető tömegközlekedési megállók, állomások és tömegközlekedési eszközök biztosítását. A kommunikációs akadálymentesítés érdekében a HEP célként határozza meg a városi honlap akadálymentesítését: az információk hozzáférését Braille-formátumban vagy elektronikusan, szintetizált beszéddel, jelnyelven vagy feliratozással, könnyen érthető formában vagy piktogramokkal. Az akadálymentesítés megvalósításának forrása a HEP szerint önkormányzati és pályázati forrás. A ZK-i önkormányzat adatközlése szerint még nem került sor az önkormányzat intézményeinek akadálymentesítésére. 2010-ben az önkormányzat pályázatot nyújtott be az 1.sz. orvosi rendelő felújítására (NYDOP–5.2.1). A pályázat megvalósult, amelynek keretében sor került a rendelő fizikai akadálymentesítésére. A HEP szerint ugyanakkor mind az általános iskola, mind a polgármesteri hivatal akadálymentesítése részben megoldott.

A vizsgált települési esélyegyenlőségi programok közül a középületek akadálymentesítésére három nagyobb és egy kisebb város dokumentumai tértek ki, egy kivételével konkrét időpont megjelölése nélkül, hiszen a cél teljesítése érdekében fel kell kutatniuk a forrást hozzá.

7. Személyes ügyintézés

Az önkormányzati megfigyelések egyik legfontosabb tapasztalata volt, hogy a településeken sok ügyet kell intézni az ügyintézőknek, ez pedig alapvetően gátolja a mélyebb és problémamegoldásra törekvő kommunikációt. Az ügyintézők a települések zömében barátságosak és készségesek voltak, de a kommunikáció az ügyfelekkel nem mentes a paternalizmustól. Az ügyfélszolgálat környezete is árulkodó, van, ahol nincs váró sem, ahol le lehetne ülni, máshol akadálymentesített, felújított környezetben várják a klienseket. A nyugati országokban inkább jellemző a talán kevésbé közvetlen, de jogszemből magatartás. A keleti országokban vagy érzékelhetően nagy a távolság az ügyfél és az ügyintéző között, vagy igen közvetlen a kommunikáció, de a problémák megoldása gyakran kreatív módon, nem feltétlen szabályosan történik. Szinte mindenhol probléma a kliensek tájékoztatatlansága, amit egyrészt magyaráznak az iskolázatlanságukkal, de minden bizonnyal az önkormányzat tájékoztatási politikája sem követi a helyi igényeket, az információk nem az ügyfelekre szabott módon és formában, kevéssé érik el őket.

ENY-ben az önkormányzat szociális osztálya igen nagy; a feladatokat több munkatárs végzi, stabil munkamegosztásban. Ennek megfelelően az épület is méretes, emeletes, az egyes irodákhoz hosszú folyosókon lehet eljutni, melyek egyben váróként is szolgálnak. Akadálymentesítés nincs, lépcsők és küszöbök nehezítik a közlekedést. Az ügyfélfogadási idő reggeli eligazítást követő, 9.15-től 15.00-ig tartó időszakában összesen 28 ügyfél ügyintézése került megfigyelésre, három ügyintézőnél. Nem nagy a forgalom, amire a munkatárs magyarázattal is szolgál; az ügyfelek többsége roma, fél tíz előtt ritkán jönnek.

„Ők olyankor kelnek.”

Az itt töltött 3 óra alatt 22 ügyfél fordult meg az irodában, közülük 17 az aktív korúak szociális ellátásának felülvizsgálatára jött. Védett tulajdonságaikat tekintve a 22 ügyfélből 12 roma és 9 nő. Több korosztályból, egyesek vannak, átlagos becsült életkoruk 43 év. Az átlagos ügyintézési idő 4-5 perc. A többi önkormányzatnál tapasztaltaktól eltérően a felülvizsgálatra érkezettek közül a jogosultságot elvesztőknek viszonylag magas az aránya. (Idén januártól a jogosultság feltételei közé került, hogy az előző naptári évből az ügyfél igazolni tudjon legalább 30 nap munkaviszonyt. Ebbe beszámít mindennemű bejelentett munka, a közmunka, vagy fizetés nélküli igazolt önkéntes munka is.)

Az ENY-i önkormányzat is eleget tett ezzel kapcsolatos tájékoztatási kötelezettségének, ám a beérkező ügyfeleken látszik, hogy sokan nem olvasták, vagy nem értették meg az erről szóló hivatalos értesítést. Ez nem egyedi probléma, az összes önkormányzatnál találkoztunk az a véleménynel, hogy a törvényben előírt tájékoztatás nem elégséges, amivel összhangban a másik öt vizsgált önkormányzat külön figyelemfelkeltő kampányokat szervezett, illetve valamilyen nonprofit szervezeten keresztül igyekezett önkéntes munkalehetőséget biztosítani azok számára, akik nem találtak piaci alapon munkát, és a közmunkaprogramokba se tudtak bekerülni. Ugyanilyen ENY-ben is van – a BMRN Egyesület –, itt a segélyre való jogosultságot megfelelő munkaviszony hiányában elvesztők körülbelül a megfigyeléskor felülvizsgáltak 50 százalékát tették ki, szemben a más településeken tapasztalt, 10 százalékot nem meghaladó aránnyal. Az ezzel kapcsolatos kérdéseinkre az ügyintézők egyike meglehetősen közönnel reagált. Elmondta, hogy minden ügyfelet tájékoztattak a változásról, és sajnálatát fejezte ki azok felé, akik elvesztik a jogosultságukat, ám nem gondolta úgy, hogy az önkormányzat bármi többet tehetne az érdekekben az egyszerű írásos tájékoztatásnál.

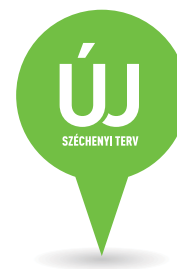
Ezen az sem változtatott, amikor beszámoltunk neki a más településeken tapasztalt gyakorlatról.

A nehéz helyzetek kezelésének, és általában a munkája sikeres elvégzésének kulcsa az ügyintéző szerint egyértelműen a helyes kommunikációban rejlik, melyről alkotott véleménye szerint azonban egy tekintélyelvű és egyben leereszkedő stílus a legcélravezetőbb.

„Az osztályvezető úr [segít a legtöbbet a problémás esetek megoldásában], van tekintélye és tartanak is tőle, nagyon régen, a 90-es évek óta dolgozik itt, innen emelték ki, helyi ember, mindenkit ismer.”

„Nagyon meg kell tanulni velük az ő nyelvükön beszélni, meg kell tanulni lesülyyedni hozzá, és ha ő érzi, hogy egyenrangúként kezelem, akkor ő se olyan, meg kell próbálni velük megtalálni a hangot, és a legtöbbször sikerül is.”

RA-n március 1-jétől indult újra a 2012 végén leállt közmunkaprogram, ahova 104 embert vettek fel 6, illetve 8 órában, 5 hónapnyi munkára. Két évvel ezelőtt voltak ellenőrizni a közmunkaprogramot, akkor 10 millió forintot kellett visszafizetnie az önkormányzatnak, mert az ellenőrzés során nem találtak közmunkát végző embereket. Az önkormányzat nagy, udvaros, földszintes épületben

van. Félig akadálymentesített, rámpa van, de küszöb is. Keskeny folyosó, jobb kéz felől az első ajtó a szociális ügyeké, bár az ajtóra anyakönyvvezetés, iktatás van írva, mégis minden itt zajlik. Beljebb kiszélesedik a folyosó, használható előtér lesz belőle, két műbőr fotellal. Itt van a körjegyző szobája, a polgármester irodája, a pénztár, a gazdálkodás, a konyha és a mosdók. Az előtér fűtött, kellemes.

Ügyfélfogadás hétfőn–szerdán–pénteken lenne, de senki nem tartja be. Amikor az ügyintéző bent van, folyamatosan az ügyfelek rendelkezésére áll, akik ennek megfelelően valóban reggeltől estig jönnek. Az ügyintézésre szolgáló iroda egy hozzávetőleg 10 négyzetméteres szoba, amely közvetlenül a váróból nyílik. A hivatalos ügyfélfogadás 7 órája alatt 26 ügyfél fordul meg az irodában, közülük három nem roma. A leggyakoribb intézni kívánt ügy RA-n is az aktív korúak szociális ellátásának felülvizsgálata; a 26 ügyfélből 16 ezért keresi fel az irodát. A segítőkészség azonban nem csak a 30 igazolt munkanapra vonatkozó követelményről való jó tájékoztatásban és az önkéntes munkalehetőség biztosításában merült ki, sőt bizonyos esetekben túl is ment a jogszabályilag megengedett szinten.

Az önkormányzatok – talán ZR kivételével – mindegyikében csekély lelkesedést találtunk a környezettanulmányok készítése iránt. Ám míg a legtöbb helyen csak valamilyen szinten szemet hunynak a csak papíron létező válaszok fölött, RA-n a gyakorlat ennél messzebb megy, mint ahogy azt az eset is bizonyítja. Egyértelmű volt ugyanis, hogy a külön bejelentett lakcím az ügyfél és annak élettársa között csak azt a célt szolgálja, hogy a család így ne egyszer 22 800 forintból, hanem annak duplájából gazdálkodhasson havi szinten. Egyfelől egyértelműen látszik, hogy a lakosság egy jelentős része nem boldogul a felé írásban kiküldött, hivatalos nyelvezetben megfogalmazott információkkal. Ez feltételezhetően nem csak RA-ra jellemző, ám olyat, hogy az önkormányzat munkatársai ebben a kérdésben is segítőkészek az ügyfelekkel, csak itt tapasztaltunk. Ez az ügyfelekkel folytatott beszélgetések során is megerősödött; mindenki nagyon elégedett volt az ügyintéző asszonnyal, és sokat dicsérték. Különbözik ettől a polgármester megítélése, akit sok más településhez hasonlóan itt is legfőképp a saját családjával és baráti körével való kivételezéssel vádoltak:

„Mindig csak a polgármester rokonai dolgoznak, van olyan, aki folyamatosan dolgozik, évről évre, nem mindig csak az a kis család van, még 17 évesen is dolgoznak.”

SZR-en a járási és a települési ügyfélszolgálatok át-

szervezésével a szociális ügyintézés január 1-jével ki-költöztették az önkormányzat nagy épületéből, mivel az ottani irodát a járási ügyfélszolgálat vette át. Ennek oka az, hogy bizonyos kompetenciák a településektől a járáshoz kerültek át, amivel együtt járt bizonyos munkatársak áthelyezése is, és így a járási ügyfélszolgálat már nem fért el a régi irodájában. Ennek az átszervezésnek a részleteiről a települési önkormányzatban maradt munkatársak elég keserűen nyilatkoznak; az osztályvezető elmondása szerint a náluk addig dolgozó hat szociális ügyintézőből csak egy maradt, míg az ügyeknek csak körülbelül egyharmada került áthelyezésre. Ennek eredményeképpen rendkívül túlterhelt az osztály, a megmaradt egy szociális ügyintézőnek a mellé felvett ügyféltájékoztató munkatárson kívül az osztályvezetőnek is gyakran be kell segíteni. 2013 első másfél hónapja alatt több mint 2000 ügyiratot fogadtak be.

Az épület ügyfélfogadásra alkalmatlan, mivel belépés után egyből egy lépcsőkövetkezik, a tetején szűk folyosóról nyílnak az irodák; várakozásra alkalmas tér tehát nincs. Maga az ügyintéző is közfoglalkoztatott, és a napi munkarendje eltér a többi munkatárstól, többet dolgozik és kevesebb az ebédideje, miközben jóval kevesebbet keres.

A megfigyelés napján a szociális irodában megfordult 43 ügyfélből 27 nő, 9 roma. A leggyakoribb a lakásfenntartási támogatással kapcsolatos ügyintézés; 13 eset, majd az aktív korúak szociális ellátása; 6 eset, valamint a szociális tűzifaigénylés; 5 eset. Ez utóbbira nagy a túlkereslet; a szállítmányok érkezésekor listán állítják össze, hogy abból kik fognak kapni, és ez a lista általában hamar betelik. Ami az ügyfélkört illeti, érdekes, hogy mind a két megkérdezett munkatárs túlnyomórészt (~80%) romákként írta le az ügyfeleket, amit azonban a felmérést végző munkatársunk egyáltalán nem érzékelt. Gyakoribb volt viszont a többi településen tapasztaltaknál az olyan ügyfelek érkezése, akik szemlátomást újak a szociális ellátórendszerben; vagy egyszerűen nem ismerték a létező támogatástípusokat és az ügyintézőt kérdezték, hogy vajon mi járhat nekik, vagy szóban is fontosnak tartották hangsúlyozni, hogy még soha nem jártak a szociális osztályon.

A folyosón megkérdezett ügyfelek közül több kifejezetten dicsérően nyilatkozott az ott dolgozókról:

„Le a kalappal a hölgy előtt.” „Teljesen korrekt az ügyintéző, csak a kinti állapotok ijesztőek, sokkal rendezettebb volt az előző hely.”

A konfliktusok kialakulása az ügyfél-tájékoztató hölgy szerint egyedül azon múlik, „*hogy ki érti meg a helyzetet és ki nem, és nem a származáson.*” Ha valaki nem érti, hogy például „*miért kapott a másik, hiszen többet keres, vagy miért a másik, aki később igényelte a fát*”, onnantól viszont lehet a származásnak szerepe; a romák „*talán kicsit vehemensebben tiltakoznak, ha elutasítás éri őket.*”

A leggyakoribb nehézség, amivel mindkét munkatárs egybehangzóan állítja, hogy szembesül, az az ügyfelek egy részének „*értetlensége*”.

„*Van, akit úgy kell ötször hazaküldeni, hogy hozza el az előző kéthavi villanyszámláját, mert amit hoz, az vagy nem kéthavi, vagy nem villanyszámla.*” „*Nehéz, ha az ügyfél nem érti (...), ami az alacsony iskolázottságból is adódik.*”

KU-n felújított az önkormányzati épület, január 1. előtt a „jegyzőség” lakott benne. Most a szociális osztály költözött ide. Akadálymentesített, még mellékhelyiség is van külön a mozgáskorlátozottak számára. Kényelmes, nagy előtér, fotelokkal, asztallal, nyomtatványok kikészítve iratrendezőkbe. A váróhoz hasonlóan az ügyintéző irodája is szép tágas, a nagy asztal két oldalán tud helyet foglalni az ügyintéző és az ügyfél.

Miután az ügyfél kitöltötte a megfelelő papírokat, azt befogadás előtt az ügyintéző átnézi, és az esetleges hibákat az ügyféllel javíttatja. Ő maga azt mondja, hogy csak nagyon ritkán ír bele a kérelmekbe, ugyanis később szintén ő maga lesz az, aki ezeket elbírálja, így félreértésekre adhat alapot, ha az ő kézírása is szerepelne a dokumentumokon.

Az elbírálásokat amúgy a munkaideje heti 14 órás ügyfélfogadási idején túli részében csinálja. A gyakorlatban azonban még számos más teendőt is ráruházott az önkormányzat (például a rendszergazdai teendőket is ő látja el, holott ez a munkakörének nem része, és fizetést sem kap érte), így gyakran kényszerül túlórázásra. Az elbírálatlan ügyiratok azonban így is halmokban állnak a polcokon – a megfigyelés február 13-i napján már ezer fölött volt csak a 2013-as ügyiratok száma. A legfőbb nehézségként, amivel munkája során szembesül, ezt emeli ki; az igénylések elbírálására rendelkezésre álló 30 napos határidő folyamatos nyomás alatt tartja:

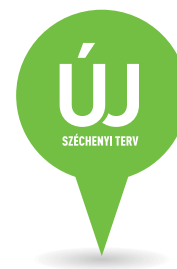
„*Kevés a 30 nap az ügyintézésre.*” „*Nagyon sok az anyag, [...] én egyedül végzem az egész folyamatot, éjfélkor még benn vagyok a hivatalban, sokszor hétvégén is.*”

A megfigyelés napján reggel 8 órakor már 6-7 ember várakozik az ajtó előtt. A délig tartó ügyintézés során összesen 35 ügyfél fordul meg az irodában, közülük 20 roma, de csak 5 nő. Átlagosan 40 év alattiak. A leggyakoribb intézni kívánt ügy az aktív korúak szociális ellátása; összesen 14 ilyen kérelem van. A jelen gyakorlat szerint a közmunkásokat pályázati rendszer keretein belül foglalkoztatják, melyeket minden naptári év elején írnak ki, és melyek aztán legkésőbb december 31-én le is zárulnak. Ennek következtében igen sok ügyfél január elejétől kerül újra munkanélküli regiszterbe, ahol az addigi munkatörténetük függvényében jellemzően 40-45 napig kapnak álláskeresői támogatást. Ez az a támogatás, melynek lejártával újra az aktív korúak ellátását igénylik az ügyfelek, így február elején mindig nagyon sok ilyen igénylés van. A megítélt támogatások nagy részét ezt követően várhatóan március elején kell megszüntetni, akkora fut át ugyanis a folyó év közmunkaprogramjának pályázati szakasza, és ettől a dátumtól tud újra az önkormányzat közfoglalkoztatottakat alkalmazni.

Bár a kutatáshoz szorosan nem kapcsolódik, mégis itt kell megjegyezni ennek a gyakorlatnak az érintettek-re rendkívül kedvezőtlen következményeit. Egyfelől a közfoglalkoztatás ilyen ütemezése miatt pont az év leghidegebb hónapjaiban csökken sok család jövedelme, amikor a fűtési költségek a legsúlyosabb terhet jelentik. Az érem másik oldala pedig az, hogy a közmunkások pont azokban a nyári hónapokban kényszerülnek árkot tisztítani és utcát sepregetni, amikor legtöbbjüknek lehetősége lenne valamilyen mezőgazdasági idénymunka keretében a nyílt munkapiacra jövedelemhez jutni.

ZG-n az önkormányzat szociális ügyekkel foglalkozó osztályának jelenlegi épülete egy átalakított, akadálymentesített óvoda. Az ügyfeleket kényelmes váró, kulturált mosdó, és sorszámokat osztó biztonsági őr fogadja. A váróban jó a hangulat, beszélgetnek, fesztelenek. Sokan ismerik egymást, megbeszélnek, ki miért jött.

Bent egy hatszor tíz méteres terem, az ügyintézők sorban ülnek egy hosszú asztal mellett. Hat számítógép van rajta, velük szemben hat szék az ügyfeleknek, közöttük kis elválasztó lapok. A biztonsági őr enged be mindig egy embert, mikor valaki kimegy, szép, nyomtatott sorszám alapján, és mutatja neki, melyik asztalhoz üljön. A felmérés napján a hat asztalnál négy szociális ügyintéző van, egy üres, legmesszebb pedig egy szociális bérlakás-ügyintéző ül. Az ügyintézők segítik egymást, kérdeznak, megbeszélnek a dolgokat, folyton cirkuláltatják a fél tucat bélyegzőt.

Ha olyan ügyfél tér vissza, aki már előzőleg járt valamelyik másik ügyintézőnél, ez utóbbi jellemzően röviden összefoglalja az ügyet az azt átvevő kollégájának. Az osztályvezető elmondása szerint, rajta kívül még kilenc ügyintéző van, tehát valószínűleg van még egy kisebb iroda is valahol.

A reggel kilenctől délig tartó ügyfélfogadási időben összesen 19 ügyfél jár a négy szociális ügyintéző egyikénél, aki a felméréshez lett kiválasztva. A népesség itt valamivel idősebbnek tűnik, mint a többi településen; az átlagos becsült életkor az ötvenhez közelít. A 19 ügyfél közül 11 nő és 5 roma, egy ügyfélre átlagosan 5 perc jut.

A kérelmek típusa rendkívül megosztó; nagyjából ugyanolyan arányban fordultak elő a lakhatási segélyre, az aktív korúak járadékára, a rendszeres gyermekvédelmi támogatásra és az egyszeri szociális segélyre vonatkozó kérelmek. A környezettanulmányok készítésével kapcsolatban alkotott fő benyomás az, hogy az ügyintézők a törvényi kereteken belül igyekeznek kiszűrni, hogy egy háztartásban többen is kapják az aktív korúak ellátását.

Az egyik megfigyelt esetben a hivatalosan elvált, de továbbra is egy bejelentett címmel rendelkező pár esetében az önkormányzat munkatársai környezettanulmányozás során állapították meg élettársi viszony fennállását. Az ügyfél számára, aki hevesen vitatta ezt a döntést, és tagadta az élettársi kapcsolatot, az ügyintéző egyetlen javaslata az volt, hogy jelentkezzen át másik lakcímre, csak úgy válhat jogosulttá a támogatásra. Ezzel kapcsolatban az ügyintéző később maga is megjegyezte, hogy:

„Emberileg rossz érzés, megértem, hogy rossz helyzetben van, de a jogszabály nem engedi, hogy segítsek.”

Ugyanilyen, emberileg nehezen feldolgozható esetként említette a jövedelemküszöb felett lévő nyugdíjasok kérelmeinek elutasítását:

„Nehezen élük meg az ügyfelek...”

Amikor az egy élet munkájával félretett vagyon, vagy az azzal megkeresett nyugdíj miatt találják magukat a környezetükben lévő más családoknál kedvezőtlenebb helyzetben.

Az elutasításból fakadó csalódottság elmondása szerint azonban csak ritkán csap át agresszív viselkedésbe:

„Ez a kevesebb.” A fellebbezésről elmondja, hogy *„Alapvetően elfogadják a döntéseket, a zöme, de persze van, aki fellebbez, [aki] nem érti meg, [hogy] mi várható egy ügyben, ragaszkodik a saját elképzeléséhez, és végigviszi az ügyet.”*

Az ügyintézés során felmerülő leggyakoribb probléma az, hogy a járás és település közötti kompetenciák még mindig tisztázatlanok. A közgyógyellátás elbírálása van, hogy két hónapig tart, amíg elkészül a járáson, mi alatt a település és a járás többször küldi oda-vissza az igénylést. Legelőször a települési önkormányzatnál kell megérdeklődni, hogy van-e eljárás folyamatban a járáson, ami átlagosan egy hetet vesz igénybe, mivel meg kell várni a járás erre vonatkozó válaszát. Enélkül pedig nem lehet új igénylést beadni.

ZR-en a hatvanas évek házgyári épülete az önkormányzat, előtte erdélyi testvértelepüléstől ajándékba kapott székely kapu. Recepción fiatalember igazít útba, nincs nagy nyüzsgés. Az ügyintéző irodája a folyosó végén, szintén elég tágas. Bent egyedül fogadja az ügyfeleket, szép asztal mögött, az ügyfeleknek nincs hova leülni. A mosdóban az alábbi kifüggesztett üzenet:

„Mivel egyesek nem tanulták meg otthon az angol wc használatát (vagy esetleg nem láttak még ilyet), szívesen pótoljuk a hiányosságot.”

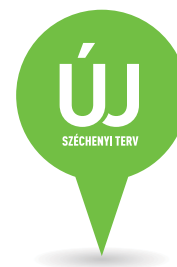
Ügyfélfogadás ZR-ben heti 10 órában van, ebből egy délután egytől négy óráig terjedő időszakot ölelt fel a megfigyelés. Ez alatt 22 ügyfél érkezik, közülük 15 roma és 6 nő. Az átlagos ügyintézési idő 4 perc. Az aktív korúak szociális ellátása a többi településhez hasonlóan itt is gyakori; a 22-ből hat ügyfél fordul az önkormányzathoz ilyen ügyben. A 30 igazoltan ledolgozott munkanap megléte nem okoz problémát; a hat ügyfél mindegyikének megvan. A nap végén, az interjú során az ügyintéző elmondja, hogy az ügyfelek a határozatokat általában nem olvassák végig, csak addig, hogy megítélték a támogatást, és azt már nem, hogy a következő évben mik az elvárások. De pont ezért ő és a polgármester felesége – aki a helyi mentorhálózatot vezeti – össze szokták írni, hogy kik lehetnek azok az érintettek, akiknek közmunkához sem sikerült jutni, és őket külön is megkeresik, önkéntes munkalehetőségeket ajánlva. Az egyik ilyen szervezet, ahol a 30 napot le lehet dolgozni, maga a mentorhálózat, de más helyeken, például a plébános úrnál is van erre lehetőség.

Mindezen túl azonban egy helyi rendelet értelmében a segélyek kifizetésének más feltételei is vannak. Ezek főleg a közvetlen lakókörnyezet tisztaságára vonatkoznak, különös tekintettel arra, hogy minden kiskert művelésben kell, hogy legyen. Bizonyos tevékenységeket az önkormányzat határidőhöz köt, és aki annak nem tud megfelelni, elveszítheti a segélyre való jogosultságát. A feltétel nem csak az aktív korúak ellátásának folyósítására vonatkozik, szintén ehhez kötött a lakásfenntartási támogatás és a rendszeres szociális segély. Ez utóbbit olyanok kaphatják, akiknek maximum 5 év van hátra a nyugdíjig vagy egészségkárosodottak. A felmérés készítésekor az aktuális ilyen tevékenység a kiskert szántása volt, tehát ha valaki egészségkárosodottsága miatt kapja a rendszeres szociális segélyt, az is köteles felszántani a kertjét.

Az erre vonatkozó kérdésre az ügyintéző kicsit kényszeredett mosollyal azt válaszolja, hogy: „*hát ez a rendelet*”.

A szántást és a kertek tisztaságát az önkormányzat munkatársai rendszeres környezettanulmányozás keretében ellenőrzik. Ez a megfigyelésben résztvevő ügyintéző munkarendjének formálisan is a részét képezi; minden héten a csütörtök délelőtt ezzel telik. Elmondja, hogy ilyenkor mindig két férfi kollégája kíséri a faluban, utalva arra, hogy tart az ügyfelek esetleges agresszív viselkedésétől.

Arról, hogy az ügyfelek nem minden esetben értik részletekbe menően az ügyintézés folyamatát, az ügyintéző is panaszkodik. Leggyakoribb nehézségként, amivel a munkája során szembesül, azt említi, hogy az ügyfelek sokszor nehezen értik meg az elutasító határozatot. Ilyenkor ő szokta szóban elmagyarázni, ami a határozatban le van írva, de ennél többet nem tud tenni, mivel méltányossági alapon nem adható egyik támogatási forma sem.

8. A védett csoportok esélyegyenlőségét elősegítő pozitív intézkedések

8.1. A nők esélyegyenlősége érdekében hozott intézkedések

A kérdőíves kutatásban részt vevő önkormányzatok 40 százalékára volt igaz az elmúlt öt évben, hogy a vezetők kinevezése során női jelentkezőt részesítettek előnyben; az önkormányzathoz állásra jelentkezők közül fogyatékos-sággal élőt 29 önkormányzat alkalmazott a vizsgált időszakban valamikor, roma jelentkezőt pedig 19 százalék.

A települési esélyegyenlőségi dokumentumok vizsgálata rámutat arra, hogy az alkalmazásban álló nők létszáma tekintetében a legtöbb önkormányzat az egyenlő bánásmód elvárásainak megfelelően működik, és a vezetők között is nagy arányban találhatók női munkavállalók, bár nem specifikálják a felső vezetésben a nők, illetve férfiak arányát. A vizsgált területek közül tehát a nők munkaerő-piaci helyzetében valósul meg a leginkább egyenlőség az önkormányzatoknál, önkormányzati intézményeknél.

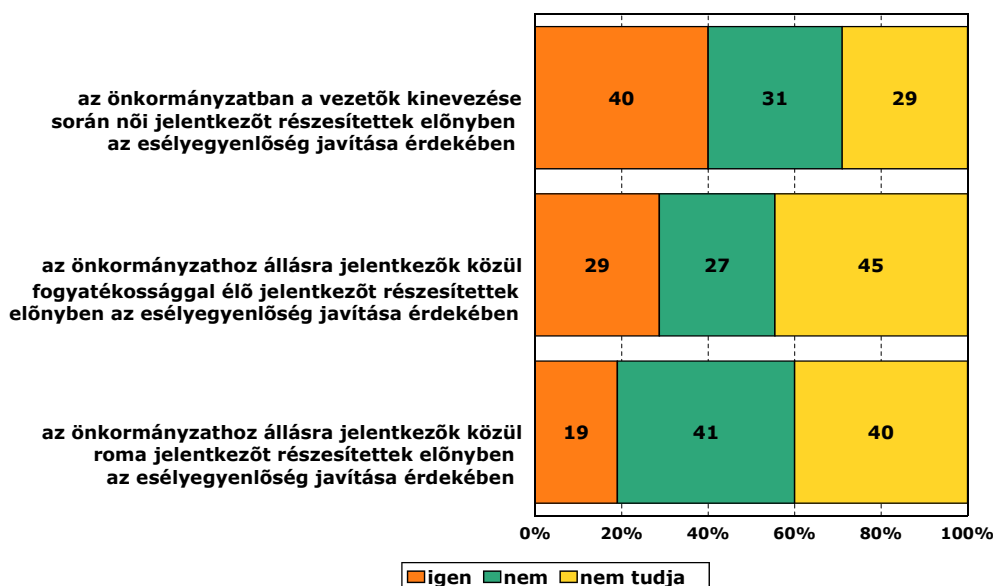
A nők esélyegyenlőségének kérdése az esélyegyenlőségi programokban és az esélyegyenlőségi tervekben jelenik meg; a közoktatási esélyegyenlőségi tervekre általánosságban igaz, hogy nem tartalmaznak gender szemléletű megközelítést.

Az esélyegyenlőségi programokra jellemző, hogy leírják a nők alacsony munkaerő-piaci aktivitásának problémáját, egyes esetekben kitérnek a bántalmazás, családon belüli erőszak kérdésére is a helyzetelemzés és a célok deklarálása során, konkrét intézkedést a problémákhoz viszont nem rendelnek. A nők helyzetének javításával kapcsolatos konkrétumok hiánya mögött valószínűleg a beavatkozás eszközeinek hiánya áll:

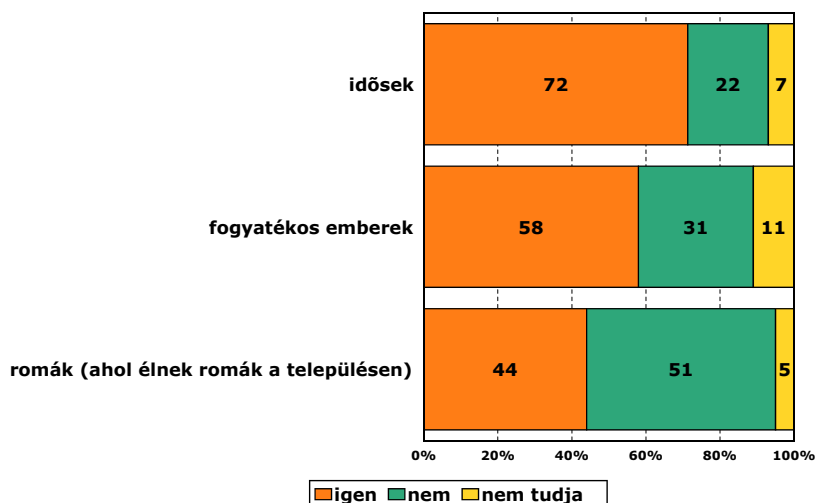
„A nők és a férfiak esélyegyenlőtlenségének csökkentését az Önkormányzat hatáskörébe tartozó intézkedésekkel nem tudja csökkenteni, így a Korm. Rendelet 7.§ (1) bekezdés b) pontja alapján erre a feladatra vonatkozó intézkedést jelen program nem tartalmaz” (idézet egy megyei jogú város települési esélyegyenlőségi programjából).

A nők az esélyegyenlőségi terveknek a középpontjában állnak, egyrészt valószínűleg azért, mert ezen a téren tudnak a foglalkoztatók (polgármesteri hivatalok) a legkedvezőbb eredményeket felmutatni: a vizsgálatba bevont dokumentumok mindegyike arról ad számot, hogy az adott foglalkoztatónál a női munkavállalók aránya eléri vagy meghaladja a 70 százalékot, ott, ahol közölnek adatot, a vezetői megbízással rendelkező nők aránya is meghaladja az 50 százalékot.

4. ábra: Előnyben részesítés az önkormányzati állások betöltésénél
Kérem, mondja meg, hogy az elmúlt 5 évben előfordult-e, hogy...? (összes megkérdezett, %)

5. ábra: Hátrányos helyzetű csoportok életkörülményeinek javítását célzó önkormányzati döntések
 Az elmúlt két évben született olyan döntés, stratégiaalkotás, bármilyen dokumentum, amelynek célja az volt hogy a településen élő egyes csoportok életkörülményeit, lehetőségeit javítsa? (összes megkérdezett, %)

8.2. Az idősek esélyegyenlősége érdekében hozott intézkedések

Az önkormányzatok körében végzett felmérés alapján az általunk kiemelten vizsgált védett csoportok (romák, idősek [65 éven felüliek] és fogyatékosokkal élők) közül a legtöbb települési önkormányzatnál az idősek helyzetének javítását célzó döntés született az elmúlt két évben, 72 százalékuk számolt be arról, hogy történt valamilyen intézkedés időseket érintő ügyben. A mintába került önkormányzatok többségénél (58%-nál) született valamilyen döntés ezen idő alatt a fogyatékosokkal élők javára; ennél jóval kisebb arányban (39%) a romák javára.

Az idősekkel kapcsolatos döntések elsősorban a nehéz anyagi helyzetben lévők szociális támogatásával és a házi idősgondozás fejlesztésével kapcsolatban születtek. De a települések csaknem fele (45%-a) hozott is valamilyen döntést az idősek bentlakásos gondozását illetően: az ellátó intézmények 41 százaléka fejlesztette a lakók egészségügyi ellátását.

A települések háromnegyede fenntart valamilyen jelzőrendszert annak érdekében, hogy tudomást szerezzen az anyagi nehézségekkel küzdő, támogatásra, idősgondozásra szoruló emberekről, és 15 százalék válaszolt úgy, hogy nincs kimondottan ezt a célt szolgáló jelzőrendszer, de a település méreténél fogva tudomást szerez az önkormányzat a magukat ellátni nem tudó

idősekről. A települések két százalékára jellemző, hogy nincs ilyen jelzőrendszer, és ebből következően nem is szükségképpen szereznek tudomást arról, ha ellátásra szorul valaki, a megkérdezettek nyolc százaléka pedig nem tudott válaszolni a kérdésre.

Az idősek esélyegyenlőségével az esélyegyenlőségi programok és az esélyegyenlőségi tervek foglalkoznak, a közoktatással kapcsolatos dokumentumokban értelemeszerűen nem kap helyet a kérdés. Az esélyegyenlőségi programok egy részében az idősellátás fejlesztése jelenik meg különböző konkrétsági szinteken: van, ahol csak a házi gondozás fejlesztését irányozzák elő.

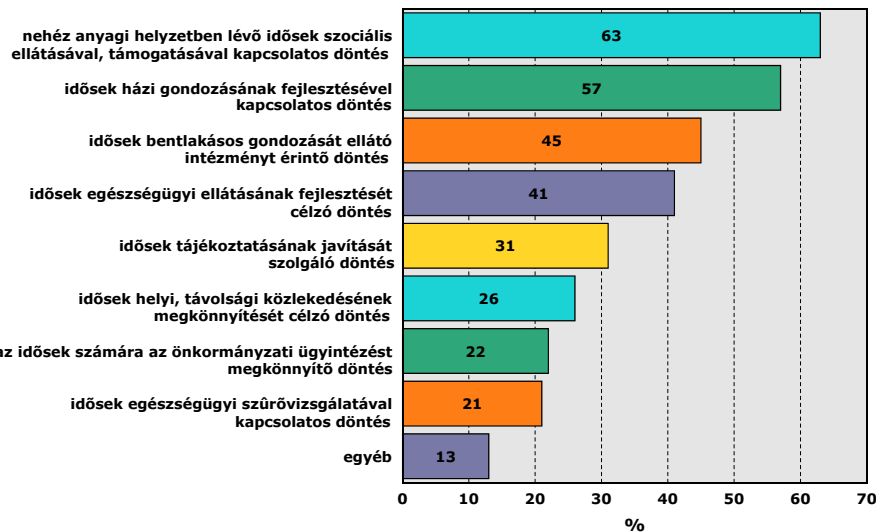
„...meg kell teremteni a feltételeket az aktív, önellátásra képes idősokorhoz, a minél hosszabb időtartamú családban éléshez, az otthoni környezetben történő ellátáshoz” (budapesti kerület).

Máshol ennek részleteit rögzítik (étkeztetés biztosítása, jelzőrendszeres segítségnyújtás) vagy a bentlakásos idősek otthonának hiányáról és szükségességéről számolnak be. Az idősellátáson kívül az 50 éven felüliek munkaerő-piaci helyzete jelent meg a dokumentumokban konkrét javaslat nélkül; előfordult a szolgáltatásokkal kapcsolatos tájékoztatás fejlesztésének igénye és a közösségi programok szervezésének vállalása.

A 65 évnél idősebbekről értelemeszerűen nem tartalmaznak megállapításokat az 50 főnél többet foglalkoztató önkormányzatok esélyegyenlőségi tervei, de a 40 éven felüli munkavállalók kitüntetett figyelmet

6. ábra: Idősek életkörülményeinek javítását célzó önkormányzati döntések (összes megkérdezett, %)

kapnak ezekben a dokumentumokban. Mivel a dokumentumok között alig van különbség, egy sablonra készültek, ezért ebben a tekintetben sem találunk innovációkat. Egyes dokumentumokban (szó szerint azonosan) kiemelik, hogy a munkáltató az „előzetes képzéshez, betanuláshoz kötött munkakör betöltésénél a 40 év feletti pályázatát nem utasítja el arra hivatkozva, hogy a képzés és betanítás korukból következően már nem kifizetődő befektetés”; nem minden vizsgált településen, de általában rögzítik a dokumentumok az idősebb munkavállalók képzésekben való részvételének jogát és ezen a téren a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. A 40 éven felüliek munkakörülményeinek javításával kapcsolatos leggyakoribb vállalás a szűrővizsgálatok szervezése a munkaidő terhére, illetve a szemüveg biztosítása a munkavállalóknak.

8.3. A fogyatékos emberek esélyegyenlősége érdekében hozott intézkedések

Az önkormányzati kérdőíves kutatás tapasztalatai alapján az önkormányzatok több mint felénél (58%) született az elmúlt két évben valamilyen döntés a fogyatékos személyek helyzetének javítása céljából. A fogyatékos-sággal élők helyzetét javító döntések döntő többsége akadálymentesítéssel kapcsolatos, a válaszok szerint a települések 52 százalékánál akadálymentesítettek valamilyen önkormányzati fenntartású intézményt az elmúlt két évben. A települések közel felében született döntés a fogyatékos emberek szociális ellátásával kapcsolatban is. A fogyatékos emberekkel készített mélyinterjúk alapján a számukra legfontosabb kérdést jelentő foglalkoztatással kapcsolatban a települések 35 százaléka tett valamilyen lépést az elmúlt időszakban.

4. táblázat: Az elmúlt két év fogyatékos emberek helyzetét javító döntései az összes megkérdezett önkormányzat arányában

önkormányzati fenntartású intézmény akadálymentesítése	52%
fogyatékos emberek szociális ellátásával kapcsolatos döntés	47%
munkahelyteremtés fogyatékos emberek számára	35%
az önkormányzat vagy önkormányzati fenntartású intézmény honlapjának akadálymentesítése	31%
jelnyelvi tolmács biztosítása valamely önkormányzat által fenntartott intézményben	24%
helyi vagy távolsági közlekedés biztosítása, használatának megkönnyítése a fogyatékos emberek számára	15%
a fogyatékos emberek munkaerő-piaci helyzetének javítását célzó képzés	14%
Braille-nyomtató beszerzése	6%

A kutatás fókuszában álló csoportok közül a fogyatékos emberekkel kapcsolatos intézkedési tervek megjelenéséről az esélyegyenlőségi programokban már volt szó az akadálymentesítés kapcsán.

A fogyatékos emberek helyzetével kapcsolatban a települési esélyegyenlőségi programok az akadálymentesítés mellett általában a fogyatékos emberekkel kapcsolatos pontosabb adatok gyűjtésének igényét szögezik le; emellett jellemző annak megállapítása, hogy a csoport fokozottan érintett az alacsony iskolai végzettség és az akadálymentes munkahelyek hiánya miatt a munkanélküliség tekintetében, és nagy részük szociális ellátásra szorul, de az utóbbihoz konkrét intézkedést egyetlen esetben sem rendeltek.

A közoktatási esélyegyenlőségi tervekben az sni- (speciális nevelési igényű) gyerekek integrált oktatásával, illetve néhány esetben az oktatási intézmények fizikai akadálymentesítésével kapcsolatban kerülnek szóba. Mivel az akadálymentesítés forrásigényes, itt is jellemző, hogy a végrehajtása pályázati források elnyerése esetén valósulhat csak meg. Az integrált oktatással kapcsolatban tervezett és végrehajtott lépések egyrészt jogi természetűek: az intézmények alapító okiratába bekerül az sni-gyerekek nevelésének, oktatásának feladata, másrészt a pedagógusok felkészítését célzó programokkal kapcsolatosak, harmadrészt az sni-besorolás folyamatos felülvizsgálatának szükségét hangsúlyozzák. Az utóbbi két feladat végrehajtása lényegében ellenőrizhetetlen kívülről, a rendelkezésünkre álló eszközök segítségével.

Az integrált oktatás megvalósítása kötelező eleme a közoktatási esélyegyenlőségi dokumentumoknak, a megvalósulással kapcsolatban viszont ennél a témánál is kevés a visszajelzés, a kapaszkodó. A rendelkezésünkre álló, már felülvizsgált dokumentumok tapasztalatai alapján az sejthető, hogy a kis (egyiskolás) települések pár év alatt meg tudják oldani az sni-tanulók integrációját, hiszen csak néhány osztályt kell átszervezni hozzá és néhány pedagógus felkészítését biztosítani. Eredményes integrációról árulkodik egy hátrányos helyzetű kistérség felülvizsgált anyaga, amelyből kiderül, hogy az akcióterv keletkezésének idejében az sni-tanulók oktatása több évfolyam összevonásával működő szegregált csoportokban zajlott, a felülvizsgálat idejére azonban a szegregációs gyakorlatot felszámolták. Ezzel szemben a nagyobb településeken a felülvizsgálatok után újra, változatlan formában, amennyiben volt hozzá rendelt határidő, annak kitolásával vagy feloldásával („folyamatosan”-státuszba helyezés) jelenik meg ismét az intézkedés.

A polgármesteri hivatalok esélyegyenlőségi terveiben a rendelkezésünkre álló hat tervből négy említi meg a fogyatékos munkavállalók kérdését. Amennyiben az említésen túl konkrétum előfordul, a munkakörülmények javításával, megfelelővé tételével kapcsolatban utalnak a csoportra, a fogyatékos emberek előnyben részesítését⁷ az álláspályázatok elbírálásánál egyik település sem vállalja a dokumentum alapján.

8.4. A romák esélyegyenlősége érdekében hozott intézkedések

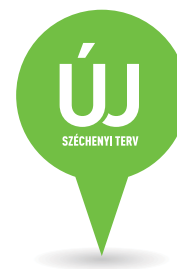
A kvantitatív kutatás eredményei szerint ahol születtek olyan döntések, amelyek a településen élő roma lakosságot kedvezően érintik, ott azok jellemzően a szociális ellátással, a munkahelyteremtéssel és a roma gyerekek iskolai integrációjával voltak kapcsolatban.

A romák az esélyegyenlőségi programokban általában a területi és az oktatásbeli szegregációval kapcsolatban jelennek meg az intézkedési tervek között, a problémákat feltáró helyzetelemzések pedig a csoport alacsony átlagos iskolai végzettségéről, a munkanélküliség problémájáról adnak számot. A szegregáció felszámolásával kapcsolatban az esélyegyenlőségi programok nem lépnek a konkrét intézkedések szintjére, a célok kijelölése, a beavatkozási tervek és adatgyűjtések igénye jelenik meg a dokumentumokban:

„roma integrációs program kidolgozása”; „önkormányzati bérlakás-állomány statisztikájának elkészítése a szegregátumokra vonatkozóan”, „roma integrációs műhelylyel való további együttműködés” (idézetek egy megyei jogú város települési esélyegyenlőségi programjából).

Több program tűzi ki célul a pontosabb adatok gyűjtését a romák helyzetével és a munkaerőpiacra belépés lehetőségeivel kapcsolatban egyaránt. A konkrét lépések között említhető, hogy az elemzésbe beválasztott egyik város dokumentuma a roma tanulók középiskolai továbbtanulásának növelését megfogalmazó célkitűzéséhez kapcsolódóan évente legalább 10 hátrányos helyzetű diák iskoláztatását vállalja. Összességében viszont a konkrétumok hiánya és az ötlettelenség jellemző a roma népességgel kapcsolatos intézkedések tervezésében.

Az intézmények esélyegyenlőségi terveiből (amennyiben közölnek erre vonatkozó adatot), az derül ki, hogy a vizsgálatba bevont települési önkormányzatok nem foglalkoztatnak roma munkavállalót. A tervek egyike sem vállalt előnyben részesítést, többségükben nem is kerül

szóba a csoport. A településeken a legnagyobb, vagy az egyik legnagyobb foglalkoztatóként jelen lévő önkormányzatok a települések esélyegyenlőségi programjai alapján sem vállalják jellemzően a roma munkavállalók előnyben részesítését, egy kivétellel találkoztunk: „A közfoglalkoztatásban, közszférában támogatjuk a roma munkavállalók elhelyezkedését, fellépünk a hátrányos megkülönböztetéssel szemben” (budapesti kerület).

A „Módszertani segédlet és gyakorlati útmutató helyi esélyegyenlőségi programok megalkotásához” dokumentum azon javaslatát, hogy az önkormányzat a helyi iparűzési adón vagy valamilyen más kedvezmény nyújtásának lehetőségén keresztül motiválja a településen működő gazdasági társaságokat a védett csoportokhoz tartozók foglalkoztatására, a vizsgált dokumentumok közül egyik sem vette át és nem építette az eszközei közé.

A közoktatási esélyegyenlőségi tervek, ahogy arról már volt szó, vegyesek abban a tekintetben, hogy egyáltalán említik-e a roma lakosságot az oktatási szegregációval kapcsolatban, vagy csak a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók koncentrációjáról adnak számot. A hh/hhh-tanulók koncentrációját a település egyes intézményeiben szinte minden több iskolával rendelkező település megállapítja. A beiskolázási körzethatárok felülvizsgálata az első lépés, amelyet a probléma megoldására megfogalmaznak. Ennél kicsit tovább mennek azok a települések, amelyek azt tűzik ki célul, hogy minden nevelési, illetve tanítási év előtt beírási tervet készítenek, és kötelezik azokat az intézményeket, amelyekben alacsony a hátrányos helyzetű gyerekek aránya a csoporthoz tartozók előnyben részesítésére. Ilyen gyakorlatot folytat például a dokumentumának tanúsága alapján az egyik budapesti kerület önkormányzata.

A közoktatási esélyegyenlőségi tervek között találkoztunk olyannal (kisebb város Kelet-Magyarországon),

ahol a település óvodái közötti szegregációt az rejti el, hogy azonos intézményhez tartoznak, csak külön feladatellátási helyen működnek. A tervezés ebben az esetben nem tartotta értelmezhetőnek az intézményi szegregációt, a különbségeket nem is vette fel a problémák közé és nem javasolt rá megoldást: „nem releváns, hiszen egy intézmény működik”. Valójában az azonos intézmény által fenntartott különböző telephelyű óvodák között óriási különbség van a hh- és a hhh-gyerekek arányában, a gyakorlatban egy erősen szegregáló települési modell látható az adatokból: a három óvodából az egyikben 71 százalék, egy másikban 20 százalék, a harmadikban pedig köztes (42%) a hátrányos helyzetű gyerekek aránya, és a halmozottan hátrányos helyzetűek elhelyezése is ezt a mintázatot követi.

Az oktatásban a hátrányos helyzet, speciális oktatási kerek és az sni-besorolás is összefügg a tanulók roma származásával az önkormányzatok által az online kutatásban adott válaszok alapján. A sajátos nevelési igényű gyerekek körében a romák felülreprezentáltsága a települések 77 százalékán jellemző legalább valamilyen mértékben (a válaszadó tudomása szerint öt százaléknál magasabb roma lakossági aránnyal rendelkező településeken 88%), a magántanulók között pedig 54 százaléknál magasabb az átlagosnál a roma tanulók aránya.

Éppen ezért az sni-besorolású gyerekek integrált oktatásával kapcsolatos intézkedések és a magántanulók számának csökkentését célzó beavatkozások is érintik a csoportot. Előbbiről volt szó a fogyatékos gyerekek kapcsán, a magántanulók számának csökkentése pedig a dokumentumok kisebb részében jelenik meg a kitűzött célok között. Amikor megjelenik, akkor vagy a magántanulóvá nyilvánítás felülvizsgálatát, az ilyen minősítés indokainak feltárását tűzik ki feladatként, vagy az intézmények és a családok kapcsolatának szorosabbra fűzését, ezen keresztül a családok meggyőzését látják a megoldáshoz vezető útnak.

5. táblázat: Roma tanulók felülreprezentáltsága az sni- és a magántanulók között a kérdőíves kutatás alapján a települések százalékában

	előfordul
a magántanulóvá nyilvánított gyermekek között több a roma, mint a nem roma	54%
a sajátos nevelési igényű tanulók többsége roma	77%

⁷ Az Ebtv. 11. §-a egyszerre jelentett terminológiai és tartalmi változást. A terminológiai változás a pozitív diszkrimináció kifejezés felváltása az előnyben részesítéssel. A köznyelvben és a szakirodalomban egyaránt pozitív diszkriminációnak szokták hívni az Alkotmány 70. §-ának megfelelő, a jogegyenlőség megvalósulását célzó intézkedéseket.

Forrás: szocnanszek.unideb.hu/tart/palyazat/Innotars/Dokumentumok_files/A%2520tart/palyazat/Innotars/Dokumentumok_files/A%2520diszkriminacio%2520tilalma%2520a%2520munkaeropiacon.doc, 13. oldal (letöltve: 2013. április 8.)

8.5. Az esélyegyenlőséget elősegítő pozitív intézkedések a kiválasztott hat település dokumentumaiban

A tanulmány elkészítése során a legnagyobb nehézséget annak megállapítása jelentette, hogy az esélyegyenlőségi dokumentumokban meghatározott fejlesztési célok elérésére, végrehajtására sor került-e, és ha nem, annak mi volt az oka. Bár az adatkérésünkben egyértelműen kértük az önkormányzatok tájékoztatását a programok végrehajtásáról is, néhány kivételtől eltekintve erre nem, vagy csak részben kaptunk választ.

Tapasztaltuk, hogy az önkormányzatok nem rendelkeznek naprakész kimutatással, illetve nem tartják nyilván, hogy az egyes esélyegyenlőségi dokumentumokban előírt intézkedések végrehajtására ténylegesen sor került-e. A fenti kijelentés ugyanakkor nem vonatkozik az akadálymentesítési kötelezettség teljesítésére. RA kivételével valamennyi önkormányzattól tételes kimutatás érkezett a településen elérhető közszolgáltatások hozzáférhetőségére vonatkozóan.

ZG dokumentumaiban volt található pontos számadat a fogyatékos emberekkel kapcsolatban és konkrét intézkedés is, mint a Fogyatékkal Élők Integrált Intézményének létrehozása. A HEP a település 20 férőhelyes fogyatékosokkal élők nappali ellátására építve átmeneti elhelyezést és tartós bentlakást nyújtó intézmény létrehozását tűzte ki célul. A HEP az intézmény létrehozásának határidejeként a 2009. évet jelölte ki, forrásul pedig központi normatívát, önkormányzati költségvetést és pályázati forrást. Demens személyek nappali intézményi ellátásának megoldását a HEP 2009-re tűzte ki célul, forrásul központi normatívát, önkormányzati költségvetést és pályázati forrást jelölve meg. 2005 júliusától az önkormányzat egy nemzetközi projektben vett részt, amelynek eredményeként helyi esélyegyenlőségi ügynökségek alakultak. A Helyi Esélyegyenlőségi Ügynökség keretében az önkormányzat e-learning kurzust szervezett gyeseen, gyeden lévő édesanyák részére. A HEP egyik célkitűzése az ügynökség fenntarthatóságának pályázati úton való biztosítása.

ENY-ben a közművek teljes kiépítése a hosszú távú cél. A dokumentum célkitűzése továbbá a területen élő, többnyire hh-gyerekek oktatási helyzetének javítása, tanodaprogram bevezetése és mentori rendszer kialakítása. Az akcióterületet érintő projektervek első sorban az életminőséget javító és a térség közlekedési

infrastruktúrájának fejlesztését szolgáló intézkedések. Az IVS által az egyes akcióterületekre előírt, esélyegyenlőséget előmozdító intézkedések az alábbiak:

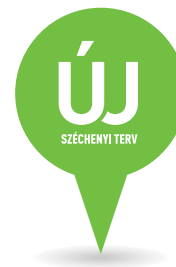
1. Polgármesteri hivatal épületének felújítása (belvárosi akcióterület).
2. BD-i Általános Iskola felújítása.
3. Szociális városrehabilitáció (közút, járdák kialakítása, vezetékes gázhálózat és szennyvízvezeték hálózatának kiépítése, lakóépületek felújításához támogatásnyújtás).
4. Foglalkoztatási és információs pont kialakítása a szociális felzárkózás érdekében.
5. Felzárkóztató klub kialakítása.
6. Illegális szemétkerakó megszüntetése.

Az önkormányzat tájékoztatása szerint a BD-i városrészt érintő fejlesztések többsége nem valósult meg, ennek elsődleges oka a pályázati források hiánya. A BI-i szegregátumhoz közeli illegális szemétkerakó kitisztítása ellenére a szemét újratermelődött, ezért a terület rehabilitációja nem sikerült.

ENY képviselő-testülete 15/2010. (II.15.) számú határozatával hagyta jóvá a település esélyegyenlőségi programját. A HEP 2012-ig irányozza elő a célok megvalósítását azzal, hogy a program végrehajtása az önkormányzat anyagi lehetőségeitől függ. A HEP három szinten határoz meg célokat. Az általános célok, konkrétumokat nélkülöző célkitűzések:

1. A hátrányos megkülönböztetés megszüntetése, az esélyegyenlőség biztosítása a hátrányos helyzetű csoportok számára.
2. A minimális gazdasági forrásokhoz való jog biztosítása.
3. A település közszolgáltatásaihoz való hozzáférés biztosítása.
4. A foglalkoztatási, oktatási, egészségügyi, szociális igazgatási, területfejlesztési célok összehangolása az esélyegyenlőség biztosítása érdekében.

Míg az általános célkitűzések a konkrét intézkedéseket nélkülözik, és a pusztán deklaráción túl a HEP nem határozza meg a célkitűzések eléréséhez szükséges intézkedéseket, a következő szintet alkotó, „minden célcsoportot szolgáló intézkedések” végrehajtására a program konkrét felelősöket, határidőket és feladatokat rendel. A hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci helyzetének javítása érdekében három célt határoz meg: célul tűzi a közhasznú és közcélú foglalkoztatási lehe-

tőségek kihasználását, továbbá az elhelyezkedést segítő szakmákban való képzések szervezését.

KN-ben óvoda és általános iskola működik, amelyben a hátrányos helyzetűek integrált nevelése mellett (Integrációs Pedagógiai Rendszer [IPR]-bázis) országos modellként is használható helyi tanterv alapján fejlesztik a sajátos nevelési igényű tanulókat, köztük az enyhe értelmi fogyatékosokkal élőket. A KN-i KI Általános Iskola és Napköziotthonos Óvoda a központja az integrációs felkészítésnek, szakértői támogatást nyújt a társulás minden intézményének. Mint bázisintézmény, szakmai szolgáltatás keretében kistérségi pedagógus továbbképzést szervez.

Az egyes akcióterületekben az alábbi – esélyegyenlőségi szempontból releváns – fejlesztéseket irányozza elő az IVS SZR-en:

1. A polgármesteri hivatal utólagos komplex akadálymentesítése (2008. I–IV. negyedév).
2. Az SZR-i kistérség integrált oktatási központjának fejlesztése (2009. I. negyedév–2010. IV. negyedév).
3. Komplex munkaerő-piaci integrációs program kidolgozása és megvalósítása 2013-ig.
4. Panelrekonstrukció (északnyugati városrész).

A stratégia megvalósulásának monitoringjáért a település közgyűlése felelős, amely két évente, a városüzemeltetési iroda beszámolója alapján értékeli a stratégia megvalósulását.

9. Kirekesztő mechanizmusok feltérképezése

9.1. Hátrányos megkülönböztetés az önkormányzati gyakorlatban

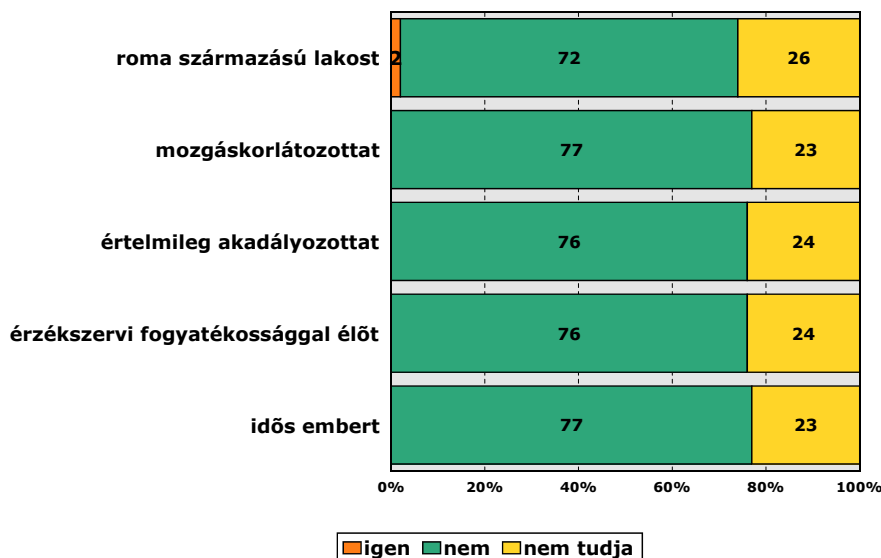
Az online kérdőívre adott válaszokból az derül ki, hogy az önkormányzatok a válaszadók véleménye szerint elkerülik a negatív diszkrimináció közvetlen megjelenését az önkormányzati ügyintézés és döntéshozatal folyamán. A megkérdezetteknek két százaléka állította, hogy az elmúlt néhány évben volt olyan eset, hogy hátrányos megkülönböztetés ért roma származású lakost, ez a mintába került három kisebb települést érint. A többi vizsgált védett tulajdonsággal rendelkező csoportot egyetlen válaszadó szerint sem érték hátrányok. Minden, a kutatásban vizsgált csoportot érő hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatban magas a válaszolni nem tudók aránya az önkormányzati mintában (a válaszadók körülbelül negyede). Bár feltételezhetjük azt is, hogy a kérdőívet kitöltő személy valóban nem tud számot adni arról, hogy éri-e hátrányos megkülönböztetés a romákat, fogyatékos embereket, illetve időseket; felmerülhet annak gyanúja is, hogy a válaszolni nem tudók egy része az igenlő válasz helyett választotta a „nem tudja” opciót; vagyis ennél a kérdésnél az, ha valaki nem tud egyértelműen nemmel válaszolni, arra utal, hogy éri sérelem az érintett csoportokat a gyakorlatban.

Ezt a lehetséges értelmezést erősíti, hogy a romákkal kapcsolatban még a többi csoportra vonatkozó kérdésben mértnél is magasabb a válaszolni nem tudók aránya. Még inkább arra utal, hogy a válaszolni nem tudók egy része olyan önkormányzatnál dolgozik, ahol előfordulnak jogsérelmek, hogy az esélyegyenlőség iránt kevésbé elkötelezett önkormányzatok⁸ körében az átlagnál jóval magasabb azok aránya, akik megkerülik a válaszadást. A település valamelyik közintézményében a romákat érő esetleges hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatban például az esélyegyenlőség mellett teljes mértékben elkötelezett önkormányzatok 18 százalékától érkezett bizonytalanságra utaló válasz, míg a kevésbé elkötelezett önkormányzatok képviselői 42 százalékban így válaszoltak. A különbség a többi csoport esetén kisebb, de az értelmileg akadályozottak és az érzékszervi fogyatékosok esetében is szignifikáns.

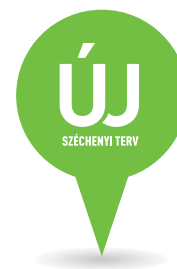
Arra természetesen nem alkalmas ez az eredmény, hogy a válaszolni nem tudók számából becsljük azon települések arányát, ahol a közintézményekben hátrányos megkülönböztetés éri egyik vagy másik védett tulajdonsággal rendelkező csoportot, viszont hidat képez a kutatásban az érintettek és az önkormányzatoktól érkező válaszok különbsége között, és láthatjuk, milyen stratégiával kerülnek meg a válaszadást a megkérdezettek.

7. ábra: A diszkriminációs gyakorlatról adott beszámolók 1.

Tud-e olyan esetről az elmúlt néhány évből, hogy a település valamelyik közintézményében hátrányos megkülönböztetés ért..? (összes megkérdezett, %)

⁸ Az önkormányzatok elkötelezettségét az esélyegyenlőség mellett az önkormányzati válaszadók több, az esélyegyenlőségnek szentelt figyelem mértékével kapcsolatos kérdésre adott válasza alapján vizsgáltuk.

6. táblázat: A diszkriminációs gyakorlathoz adott beszámoló 1.

	Az esélyegyenlőség mellett teljes mértékben elkötelezett önkormányzatok			Az esélyegyenlőség mellett kevésbé elkötelezett önkormányzatok		
	igen	nem	nem tudja	igen	nem	nem tudja
roma lakost	-	82	18	6	52	42
mozgáskorlátozottat	-	82	18	-	69	31
értelmileg akadályozottat	-	80	20	-	66	34
érzékszervi fogyatékossgal élőt	-	80	20	-	66	34
idős embert	-	80	20	-	69	31

Ha abból indulunk ki, hogy mennyire alacsony arányban adtak számot az önkormányzatokat képviselő válaszadók a településükön jellemző hátrányos megkülönböztetésről, azt állapíthatjuk meg, hogy a hátrányos megkülönböztetés tekintetében nem találkozik teljesen a lakosság, különösen a védett tulajdonságokkal rendelkező csoportok és az önkormányzatoktól választ adók tapasztalata. Bár a lakossági kutatásban nem csak az elmúlt néhány év állt a vizsgálat fókuszában, figyelemre méltó, hogy a roma válaszadók 48 százaléka tapasztalt hátrányos megkülönböztetést élete során valamilyen önkormányzati intézménnyel kapcsolatba kerülve. Az önkormányzati épületek és intézmények akadálymentesítettségének jelenlegi állapota is cáfolja, hogy nem éri közvetlen hátrányos megkülönböztetés a védett tulajdonsággal rendelkező csoportok tagjait a romákon kívül, a fogyatékossgal élőkkel készített interjúk pedig arra hívták fel a figyelmet, hogy az érzékszervi fogyatékossgal élők számára a közszolgáltatások igénybevétele komoly akadályokba ütközik.

Bár a válaszadóknak csak két százaléka jelezte, hogy hátrányos megkülönböztetés ért az elmúlt években roma származású lakost a település közintézményeiben, 11 százalék szerint legalább valamennyire jellemző

a településen, hogy nem vesznek fel valakit roma származása miatt iskolába, óvodába; 13 százalék szerint előfordul, hogy külön osztályban tanítják a roma gyerekeket; 16 százalékuknál előfordul, hogy közmunkára nem a roma származású jelentkezőket hívják be, és 22 százalékuknál az, hogy a foglalkoztatást segítő programokra kisebb eséllyel kerülnek be roma jelentkezők. Különösen magas azon települések aránya, ahol a válaszadó szerint a közlekedési szabálysértési ügyekben a romák aránya magasabb az átlagosnál (42 százalékuknál jellemző valamennyire).

A többi védett csoporttal kapcsolatban a kutatásban nem mértünk közvetlen hátrányos megkülönböztetést.

9.2. Települési szegregáció

A dokumentumelemzések tapasztalatai szerint a vizsgált nagyobb településeken mindenhol található szegregált, vagy szegregálódó terület. A kisebb településeken pedig a white flight miatt alakulnak ki hátrányos helyzetű homogén falvak. A települési szegregáció felszámolása vagy csökkentése ugyan része az antiszegregációs terveknek (ASZT), ahol ilyen dokumentum van, viszont a feladat

7. táblázat: A diszkriminációs gyakorlathoz adott beszámoló 2.

	előfordul
közlekedési szabálysértési ügyekben a romák aránya relatíve magas	42%
a foglalkoztatást segítő programokra kisebb eséllyel kerülnek be roma jelentkezők	22%
nem vesznek fel valakit a roma származása miatt a település valamelyik iskolájába/óvodájába	11%
közmunkára a nem roma származású rászorulókat hívják be	16%
az iskolákban külön osztályokban tanítják a roma tanulókat	13%
a rendelkezésükre álló eszközökkel (például építési engedély megtagadása valamilyen okra hivatkozva) igyekeznek megakadályozni a romák településre/kerületbe való beköltözését	3%

nagysága és a források hiánya rendre megghiúsítja e területek deszegregálását.

A SWOT-analízis szerint az ENY-et fenyegető veszélyek közé tartozik a roma népesség társadalmi integrációjának sikertelensége, a tartós munkanélküliség stabilizálódása, a gyermekszegénység és a szegénység újratermelődése, a hátrányos megkülönböztetés elleni hatékony akcióorozat elmaradása, és a „romák helyzetének alapvető és nem felszíni javítása iránti nagy forrásigényű program” hiánya.

Az első belvárosi akcióterületet érintő tervezett fejlesztések közül az esélyegyenlőséget előmozdító intézkedések közé sorolható a polgármesteri hivatal épületének felújítása és akadálymentesítése. Szegregációval fenyegető terület a másik két akcióterületen található (BD, FE városrész). A 2. számú akcióterület a BD városrészen belül helyezkedik el, annak északi részét foglalja magába. Az akcióterületen belül található a BD földvár és a BD-i Általános Iskola is. A területen szegregációval veszélyeztetett rész található. Az akcióterületre irányuló fejlesztési elképzelések között szerepel a BD-i Általános Iskola felújítása és bővítése. A 3. számú akcióterület ENY városrészben található, és ez a leginkább szegregációval veszélyeztetett terület, amely 668 főt érint. Az akcióterületen élők többsége munkanélküli vagy alkalmi munkákból él, rossz anyagi körülmények között, szociális segélyre utalva. A jövedelemhiány az IVS szerint számos problémát okoz a területen, önpusztító magatartás és a bűnözés forrása. Az akcióterületen belül él ENY cigánységének többsége, ezért nem megoldható az itt élők más területekre való elköltöztetése, cél ezért a lakókörnyezet komfortjának növelése. A területet érintő problémák között említi a dokumentum az illegális szemételepet, amelynek felszámolása közegészségügyi szempontból is indokolt.

SZR antiszegregációs tervét 2008. április 30-án hagyta jóvá a település képviselő-testületének 75/2008. (IV. 30.) határozata. Ez többek közt tartalmazza a téglagyár területén lévő lakások felszámolását 10 éven belül. A CS téglagyár mellett épült szolgálati lakások jelenleg önkormányzati bérlakásokként funkcionálnak. Az összesen 13 lakásban 34 fő lakik, többségük roma származású, alacsony státuszú személy. A bérlakások közelében szemételep található, ami komoly egészségkárosító kockázatot jelent különösen azért, mert a lakásokba nincs víz bevezetve, az ivóvízhez fúrt kúton keresztül jutnak a telep lakói. A lakások 76 százalékában hhh-gyermek él. Az önkormányzat hosszú távon a telep tel-

jes felszámolását tűzte ki célul, a bérlakások lakóit egy előzetes felmérést követően önkormányzati bérlakásokban segítené elhelyezni.

1. A CS téglagyár melletti szemételep felszámolása ugyancsak az ASZT részét képezi.
2. A V utca 9. és a Sz u. 62. alatti (szegregált szigetek) bérlakásokat az ASZT szerint az önkormányzat üresedés esetén nem utalja ki újra.

A szegregátumokkal tehát az önkormányzat célja nem a teljes felszámolás, hanem a lakónépesség fokozatos csökkentése.

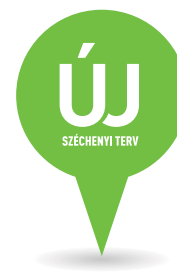
SZR önkormányzata 2009-ben 73 millió forintos támogatásban részesült a szociális és munkaügyi miniszter, valamint az önkormányzati miniszter 13/2009. (V.29.) SZMM-ÖM együttes rendelete által meghirdetett, „Szegregált lakókörnyezet felszámolása” című programban a téglagyári telep felszámolására és önkormányzati bérlakások építésére.

Az MDHP rekultivációs projekt keretében sor került a CS téglagyár mellett lévő szemételep rendezésére, a környezeti állapotot rekultivációval állították helyre.

9.3. Oktatási szegregáció

A területi szegregáció mellett az oktatásban fennálló szegregáció az, amely erősen diszkriminálja a tanulókat. A hat vizsgált település közül ez ENY-ben a legszembetűnőbb, ahol az egyházi iskola megléte ezeket a folyamatokat felerősíti.

ZG-n az általános iskolai speciális nevelési igényű (sni) tanulók létszáma 296 fő, melyből 108 fő tanulásban és értelmileg akadályozott gyermek, akik a BL Általános Iskola és Speciális Szakiskolájában szegregált formában teljesítik tankötelezettségüket. A többi tanuló integrált oktatásban vesz részt a város intézményeiben. A középfokú oktatási intézményekben 243 fő sni-diák tanul, akik közül 91 fő a BL Általános Iskola és Speciális Szakiskolájában vesz részt különböző OKJ-s képzésekben. Az óvodás korú sni-gyermek száma 33 fő. Az adatok alapján az általános iskolás sni-diákok száma 8-10-szeres az óvodás korú sni-arányhoz viszonyítva. Az esélyegyenlőségi dokumentumok szerint az önkormányzat sem a szegregáció, sem pedig a magas sni-arány tekintetében nem tervez további lépéseket, mondván, hogy az országos arányokat nem haladja meg a városi sni-átlag (4,4%).

„ZG Megyei Jogú Város Önkormányzatának célja, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók nevelésével, oktatásával kapcsolatos feladatellátást az elkövetkezőekben is szakszerűen és jogszerűen szervezze meg.”

Néhány intézményben azonban az sni-arány meghaladja az országos átlagot (II Általános Művelődési Központ, LPD Általános Iskola és Sportiskola, ÖJ Általános Művelődési Központ), illetve a BL Általános Iskola Speciális Szakiskolában a hh- és hhh-arány is magas, amely további elemzést és a diákok rendszeres felülvizsgálatának nyomán követését igényelné. Sajnos ezek az intézkedések nem jelentek meg a település oktatási esélyegyenlőségi intézkedési tervében.

A beszámoló pontatlanul fogalmaz az intézkedési terv teljesüléséről. A BL intézmény magas hh- és hhh-aránya kapcsán az intézkedési terv nem fogalmazott meg semmilyen intézkedést.

Az iskola esélyegyenlőségi intézkedési terve sem említi a felülvizsgálatot, viszont kiemeli, hogy a hh/hhh-diákok körében magas a bukások, és igazolatlan mulasztások száma. Ezenkívül egyházi fenntartásban működik a településen az MJ Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium, amely sajnos nem szerepel az esélyegyenlőségi elemzésben, mivel a közoktatási megállapodás megbízója a Művelődési és Oktatási Minisztérium volt 1994-ben.

A település válaszai alapján az elmúlt három év során nem voltak további intézkedések és programok, melyek szolgálták volna a település közoktatási intézkedési tervét.

ZR-ben az óvoda 170 gyermeket fogad és az ellátottainak 79 százaléka hátrányos helyzetű, melyen belül 92 százalék halmozottan hátrányos helyzetű. Valamilyen fokú nehézséggel vagy akadályozottsággal 52 kisgyermek küzd. Azonban a pedagógusellátottság és környezeti, módszertani szempontból is az intézkedési terv szerint példa értékű az intézmény, és a hároméves korúak beóvodáztatása is teljes körű.⁹

Az általános iskolai feladatellátás jelenleg öt helyen valósul meg a kistérségben, ezek közül kettő önálló intézmény, kettő többcélú intézmény intézményegysége, egy pedig telephely státussal rendelkezik. A fenntartói háttérrel öt iskolából hármat ma is mikrotársulás, míg egyet-egy alapítvány, illetve egyház tart fenn.

A kistérséget általános iskolai szempontból a diákok utaztatása nagyban jellemzi. Az adatok alapján az iskolába járók 37,5 százaléka ingázik, 46,5 százalékuk azonban nem kényszerből, hanem a szabad iskolaválasztás következményeként teszi ezt. Kistérségi szinten három tanév távlatának átlagában a tanulók 1,5 százaléka volt évismétlő, a magántanulók aránya 0,4 százalék, mely iskolánként az egy főt sem éri el, és a hiányzási küszöböt átlépők a diákok 0,6 százaléka. Az értékek mindegyike folyamatosan javuló tendenciát mutat és az országos átlag szintjén, vagy az alatt marad.

A intézkedési tervben megfogalmazott főbb intézkedések és döntések közt szerepel, hogy:

- A hátrányos helyzetűek száma nem teljes körű, így alaposabb felmérés szükséges. / A hhh-helyzetűkről nyilatkozók száma 257-tel, azaz az összes nyilatkozó egyharmadával emelkedett a korábbi, 2008-as intézkedési tervhez képest.
- A társulás területén működő óvodák és általános iskolák, továbbá azok tagintézménye között továbbra sem kiegyenlített a hhh-gyermekek, tanulók aránya. Mivel a kistérségben egyetlen településen sem működik egynél több óvoda vagy iskola, így a településeken belüli szegregáció nem értelmezhető, az aránytalan eloszlás a települések lakossági összetételének és ingázás következménye. / Az intézményrendszer átalakításával párhuzamosan a kötelező felvételi körzetek intézményi – intézményegységi – tagintézményi bontásban történő meghatározása és alapító okiratba történő rögzítése minden esetben megtörtént. Azonban a szabad iskolaválasztás lehetőségével élő szülők/diákok esetében nincs megfelelő információs rendszer az iskolák között, amely nélkül a gyermek – tanulómozgások iránya és mértéke, illetve az intézmények felvételi eljárás során tanúsított – magatartása csak feltételezhető.

A ZK-i általános iskola többnyire halmozottan hátrányos helyzetű, romák által látogatott intézmény, ahol magas az sni- és btm- (beilleszkedési, tanulási, magatartási zavarral küszködő) diákok száma is. A település próbálja kihasználni a hátrányos helyzetét és minél több pluszforrásra pályázni, de így is magas az ingázó diákok száma, és várhatóan ez tovább is fog nőni. Oktatásszervezési szempontból a ZK-i intézmény BM-i tagiskolája beintegrálásra került, de ez jelentősen nem változta

⁹ Négy olyan kisgyermek él beóvodázási körzetében, akiknek felvételét tartós betegség akadályozza.

tott az iskolai létszámon. Azonban az általános iskola alapfokú művészetoktatási feladatot ellátó intézményegységként működött korábban, de ez „a minősítési követelmények magas szintje” miatt megszűnt. Ez vélhetően forrás, esetlegesen minőségi és tanulólétszámcsökkenést is eredményezett (kevesebb pluszszolgáltatást tud nyújtani az intézmény), amely további hátrányt jelenthet egy egyébként is hátrányos helyzetű és white flight jelenségével is jellemezhető település esetében. Sajnos hiába alakították ki az esélyegyenlőséget szem előtt tartva az iskolai körzeteket, javulást nem hoztak az intézmények közötti hh-s diákok eloszlásában.

A nem hátrányos helyzetűek a szabad iskolaválasztás lehetőségével élve az ingázást választják. Megfelelő adatbázis kialakítása nélkül a diákok mozgása nem követhető nyomon, így iskolák közötti együttműködés is nehezen alakítható ki.

ENY oktatási helyzetével kapcsolatban az ASZT megállapítja, hogy az iskolai és óvodai szegregációs mechanizmusok a településen elmélyülő társadalmi különbségek egyik legfőbb okozói. A dokumentum a 2007-ben elkészült közoktatási esélyegyenlőségi helyzetelemzés néhány megállapításával összefüggésben rögzíti, hogy a két, önkormányzati fenntartású általános iskola között jelentős különbségek mutatkoznak. A 2007-es dokumentum végrehajtásával kapcsolatban az ASZT elismeri, hogy érdemi változás nem történt, ENY nem teljesítette azon vállalását, miszerint felmenő rendszerben érvényesíti az esélyegyenlőségi elvárásokat. Bár sor került a két általános iskola szervezeti integrációjára és beiskolázási körzeteik módosítására a 2008/2009-es tanévtől kezdődően, a változást mérő mutatók csupán formálisak. A szervezeti integrációt követően ugyanis „elit” és „c” osztályokat alakítottak ki az SZL iskolában, vagyis az iskolák közötti szegregációt felváltotta az osztályok közötti elkülönítés. Az ASZT az alapítványi fenntartású „Munkaiskola” kapcsán ugyancsak arra a megállapításra jut, hogy azt is szembesíteni szükséges az integrációs elvárásokkal. Az ASZT a Munkaiskolát a szegény és problémás (feltehetőleg többségében roma) gyerekek „gyűjtőjeként” írja le, és hangsúlyozza, hogy függetlenül attól, hogy fenntartója nem az önkormányzat, a kialakult helyzetért az önkormányzat is felelősséggel tartozik.

Az adatok alapján az ENY-be járó, helyi általános iskola diákokat többségében egy egyházi és egy alapítványi fenntartású intézmény látja el. A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya a SZM Kéttannyelvű Általános Iskolában a legalacsonyabb, a másik két ENY-ben műkö-

dó általános iskolával összehasonlítva az aránykülönbség meghaladja az 50 százalékat.

A 2007-es adatokhoz képest a BD-i Általános Iskolában és az SZM Kéttannyelvű Általános Iskolában is csökkent a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma. Az egyházi intézménybe járó tanulók száma kismértékben nőtt, addig az önkormányzati iskolába járó tanulók száma 131 fővel csökkent a 2010-es adatokhoz képest. Az Alapítványi Oktatási Központ kiemelt figyelmet fordít a hátrányos helyzetű tanulók nevelésére, ami közrejátszik abban, hogy kiemelten magas a hhh-tanulók aránya.

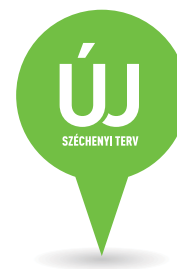
A korábbi és a 2012-es KET-adatok szerint iskolán belül az osztályok összetételében jelentős különbség nincs, ami azt mutatja, hogy a korábban kimutatott osztályok közötti szegregációt az iskolák nagyrészt felszámolták. Azonban a csoportok összetétele érdekes tendenciát mutat, ha megfigyeljük a 8. osztály és a 2012-es tanévben indult 1. osztály összetételét. Az alapítványi általános iskola mára 100 százalékban halmozottan hátrányos helyzetű diákok által látogatott intézmény, az egyházi fenntartású intézményben az összetétel többnyire változatlan, míg a BD-i Általános Iskolában a csökkenő osztálylétszám mellett megemelkedett a halmozottan hátrányos helyzetűek aránya.

Speciális nevelési igényű tanulók tekintetében is eltérések vannak az iskolák között: a BD-i Általános Iskolában és az Alapítványi Oktatási Központban (ez a speciális feladatellátásából is adódik) jelentős létszámban vannak jelen az sni-tanulók. Több mint 5 százalék, illetve 10 százalékos az aránykülönbség az egyházi iskolához képest. Középiszkolai szinten hasonló oktatási helyzetet tapasztalhatunk. Az egyházi fenntartású gimnáziumban és szakiskolában 7 százalék a hhh-arány, míg az alapítványi oktatási központban a középiszkolások 45 százaléka halmozottan hátrányos helyzetű.

9.4. Az intézkedési tervben megfogalmazott főbb intézkedések és döntések

Az intézkedési terv számos fejlesztendő területet jelöl meg, amelyek közül a következők a legsürgetőbbek:

Óvodai csoportok közötti releváns hh/hhh-aránykülönbség csökkentése és a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek 3 éves kortól való rendszeres óvodába járásának biztosítása, férőhelybővítés. / A 3 éves gyerekek körében javult a óvodáztatási arány de még mindig nem teljes körű, továbbá a csoportok közötti szegregálódás

8. táblázat: Iskola összehasonlítás a tanulók és pedagógusok számának és arányának alapján

	SZJ Gimnázium és Szakiskola	Alapítványi Oktatási Központ
főállású pedagógusok száma	28	11
az intézménybe járó tanulók száma	270	306
magántanulók száma	0	n. a.
sni-tanulók száma	5	10
hh-tanulók száma	91	164
hh-tanulók aránya	34%	54%
hhh-tanulók száma	19	138
hhh-tanulók aránya	7%	45%
más településről bejáró tanulók száma	153	165
ebből hhh-tanulók száma	11	81

még mindig fennáll. Az intézkedési terv szerint a csoportba sorolás gyakorlatának módosítása előkészítési szakaszban van.

Iskolák közötti szegregáció csökkentése és az intézmények közötti együttműködés kialakítása. / Az önkormányzat elkészítette és a képviselő-testület elfogadta az ENY város területén működő közoktatási intézmények működési körzetének, az óvodák nyitvatartási idejének meghatározása és a sorsolás útján történő szabad intézményi helyek betöltéséről szóló 2/2007.(II.01.) módosított rendeletet, amely alapján történik a beiskolázás. A gyakorlatban lényegi változást nem hozott, az intézmények közötti szegregáció továbbra is fennmaradt.

Az intézmények közötti infrastruktúra különböző színvonalú, egységes fejlesztés szükséges. / Egységes fejlesztés nem valósul meg, azonban:

2011. évben informatikai fejlesztés valósult meg az általános iskola és középiskolai feladat-ellátási helyeken, melynek keretében 40 millió forint értékben kerültek beszerzésre informatikai eszközök (TIOP-1.1.1-07/1-2008-XXXX). Továbbá 2011. évben befejeződött a középiskola teljes felújítása (ÉMOP-4.3.1/2/2F-2f-2009-XXXX). A korábbi I. számú Általános Iskolában (jelenleg egyházi fenntartású) kerékpártároló építésére került sor, valamint az intézményben felújításra kerültek az öltözők is (KEOP-6.2.0/A/09-2010-XXXX). Az N. óvoda fejlesztésére beadott pályázat nyert, a megvalósítás folyamatban van (ÉMOP-4.3.1/A-09-2010-XXXX).

Képességkibontakoztató és integrációs hozzájárulás igénybevétele, amely jelenős pluszforrással és módszer-

tani innovációval is járna. / Az önkormányzat ez idáig nem élt ezzel a lehetőséggel.

Szülőkkel, társadalmi partnerekkel való együttműködés hiányossága, TÁMOP-projektek, roma családi koordinátor, dajka alkalmazása, pedellusrendszer kidolgozása szükséges. / Az önkormányzat együttműködésében civil szervezet pályázatot nyújtott be a tanodaprogramra (TÁMOP-3.3.9.-C/12, benyújtva), az intézkedési terv szerint a többi aktivitás előkészítési fázisban van.

A 2007-es közoktatási helyzetelemzéshez képest azt mondhatjuk, hogy az osztályok/csoportok közötti szegregációt felszámolta az önkormányzat, mert az osztályösszetételek csak minimális diákszám (1-2 fő) miatt lépik túl a megengedett 25 százalékos értékkülönbséget. Azonban az adatokból kirívó, hogy az iskolák közti szegregálódás nem csökkent, sőt tovább mélyült azzal, hogy 2011-ben az eddig önkormányzati fenntartású általános és középiskola egyházi intézménnyé alakult. Közoktatási megállapodás eddig nem elérhető a három különböző típusú fenntartó között (alapítványi, önkormányzati és egyházi), amely a diákok megfelelő elosztását, az intézmények közötti együttműködést biztosítaná.

A Miskolci Apostoli Exarchatus nyilatkozatában csak ennyi található, amely az intézmények általános működéséről szól „A Miskolci Apostoli Exarchatus által fenntartott közoktatási intézmény részt vállal a kötelező közoktatási feladat ellátásban, és csatlakozni kíván ENY város közoktatási fejlesztési tervéhez.”¹⁰

¹⁰ A Miskolci Apostoli Exarchátus egyoldalú jogi nyilatkozata.

Az óvodai férőhelyhiányt továbbra sem tudta megoldani az önkormányzat, jelenleg nem minden 3 éves számára van hely az óvodában és az adatok alapján az óvodai csoportok összetételében is különbségeket, csoportok közötti szegregációt találunk.

RA önkormányzati társulás részeként gesztor önkormányzatként működik. A négy település lakossága 1400 fő. A gyerekek több mint 90 százaléka után gyermekvédelmi támogatást igényelnek, és 88 százalékuk halmozottan hátrányos helyzetű. A településen nincs szegregált lakóhelyi környezet, a település túlnyomórészt halmozottan hátrányos helyzetű családok által lakott. A társulással szomszédos településeken nincs iskola, az iskolafenntartó társulások a földrajzi adottságokhoz igazodva jöttek létre, a környező társulásokban is magas a hhh-arány. Intézményfenntartói társulásban látja el a közoktatási feladatait.

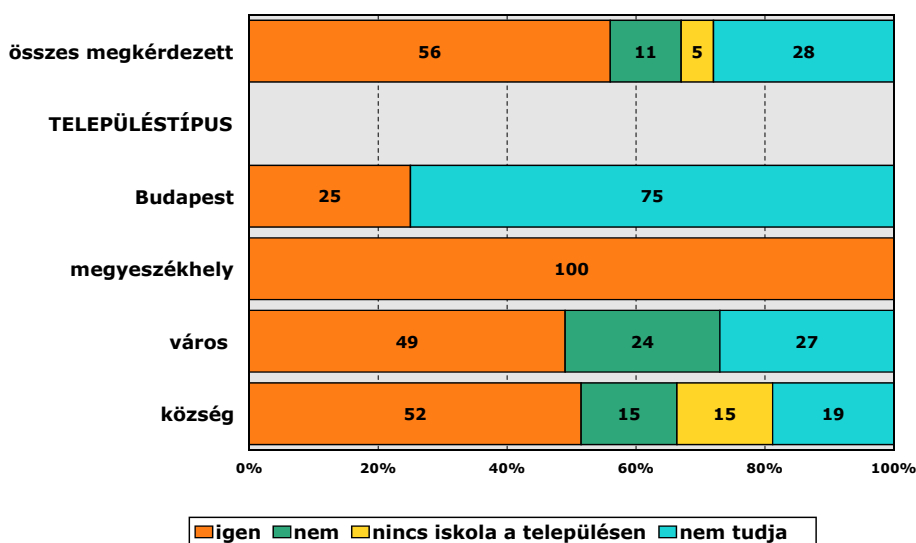
A környező településekkel társult az önkormányzat, így gesztorként látja el a feladatokat: RD Község Önkormányzata, VÓ Község Önkormányzata, DE Község Önkormányzata. Közoktatási feladatai között minden feladatot vállaltak és ellátnak a település és a társult önkormányzatok: óvodát és általános iskolát működtetnek 1–8. évfolyammal.

A település egy olyan kistérségben található, ahol túlnyomó részt halmozottan hátrányos helyzetűek, romák élnek. A kistérségre az elvándorlás a legjellemzőbb. Pályázási szempontból is passzív a település, amely plusztámogatást nyújthatna az oktatási színvonal emelésében és a humánerőforrás fejlesztésében. A passzivitást jól mutatja, hogy a kistérségi lhh-s projektből sem sikerült semmilyen forráshoz jutnia a településnek, azonban a kistérség szerepe is hangsúlyos ebben az esetben, amelynek a projektgenerálásban és támogatásban is nagyobb szerepe lehetett volna.¹¹

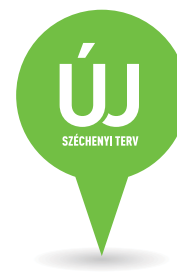
Az esélyegyenlőséget célzó előnyben részesítés elterjedtségét az oktatás területén kvantitatív módszerrel is megközelítettük azzal az indikátorral vizsgálva, hogy alkalmazzák-e az integrált oktatást a település oktatási intézményeiben. A hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségét az oktatásban biztosítani hivatott IPR-t a települések 56 százalékában alkalmazzák legalább a település valamelyik oktatási intézményében. Az önkormányzatok 11 százalékától érkezett határozott nemleges válasz az integrált oktatással kapcsolatban, öt százaléknál nincs iskola a településen, és igen magas, 28 százalékos a válaszolni nem tudók aránya.

8. ábra: Az integrációs pedagógiai rendszer alkalmazása

A település (valamelyik) iskolájában bevezették és alkalmazták az integrációs pedagógia rendszert? (összes megkérdezett, %)

¹¹ A kistérség szerint mindössze 2 hónapja volt a társulásnak a projekt generálásra, ami kevés időnek bizonyult.

Az IPR alkalmazása a település valamelyik iskolájában a nagyobb települések előnyét mutatja ismét: a 10 000 fősnél nagyobb települések 63 százalékában bevezették legalább a település valamelyik iskolájában, a kisebb településeknek pedig csak az 53 százalékában alkalmazzák. Az IPR bevezetése településmérettől lényegében független, célkitűzése a települési közoktatási esélyegyenlőségi terveknek, természetesen a források meglétében és a lehetőségekben itt is különbségek vannak.

A dokumentumelemzések tapasztalatai arra világítanak rá, hogy a kistépelüléseknek sok hasonló elem mellett a nagyobbaktól egészen eltérő problémái lehetnek az oktatással kapcsolatban, így más típusú beavatkozásra és más jellegű intézkedési tervre van szükségük. Ugyanúgy gondot okoz a hátrányos helyzetű tanulók koncentrációja egy-egy iskolában, csak legfeljebb nem a település iskolái között jelenik meg a különbség, hanem a kistérségi intézményfenntartó társulás különböző települései között.

Az integrált oktatás bevezetése ugyancsak hasonló probléma elé állítja a települések mindegyikét, és a hátrányos helyzetűek, sni-tanulók lemorzsolódási aránya és rossz továbbtanulási mutatói terén is ugyanazokkal a problémákkal kell megküzdeniük.

Különbség viszont, hogy a kis települések sokszor a közoktatással kapcsolatos feladatellátási kötelezettségüknek sem tudnak maradéktalanul eleget tenni, még kistérségi társulás szintjén sem, az esélyegyenlőségi programokban ezért nagy hangsúlyt kap a szolgáltatások biztosításának megoldása, például a fejlesztő pedagógusok alkalmazásának igénye. Az elemzett dokumentumok között előfordult olyan kistépelülés is, amelynél az akcióterv legfontosabb feladata a feladatellátás biztosítása érdekében kistérségi együttműködési megállapodás megkötése volt. Máshol az a sajátos probléma kapott helyet a dokumentumban, hogy a hátrányos helyzetű, aprófalvas kistérségben, ahol egyébként is a településeknek kevesebb, mint a felében van iskola, küzdenek a falvak, hogy biztosítsák a törvényben előírt átlagos tanulólétszámot, és ne veszítsék el az önálló iskolájukat.

A szegregáció, amennyiben települések között jelenik meg, szintén sajátos, a nagyobb településektől eltérő megoldások felé vezet az akciótervek szerzőit: egy dunántúli kistérség egyik iskolájában jellemző kimagasló

hh/hhh-tanuló arány megoldására az esélyegyenlőségi terv azt a választ adta, hogy el kell érni, hogy az iskolával nem rendelkező hátrányos helyzetű településről ne minden tanuló a vizsgált település iskolájába járjon. Problémát jelenthet viszont, hogy azért járnak oda, mert oda viszi őket iskolabusz, és a tervezésben nem foglalták meg a szerzők azt a feladatot, hogy indítsanak másik településre is járatot.

Adott esetben pedig azért nem lehet beszélni oktatási szegregációról és a hátrányos helyzetű tanulók koncentrációjáról, mert az iskola minden tanulója roma származású és javarészt hátrányos helyzetű.

9.5. Ügyintézési eljárások, kommunikáció, információ-visszatartás

Az önkormányzatoknál végzett megfigyelések alapján leginkább a közmunka, mint ritka „közjóság” elosztása és az ezzel kapcsolatos kommunikáció okoz anomáliákat. Az ehhez való hozzájárásról szóló információkat gyakran visszatartják. Például a munkaviszonyt önkéntes munkával is lehet igazolni, az erre vonatkozó információt viszont nem egyformán osztották meg az ügyfelekkel az egyik településen. Az ilyenkor tapasztalható diszkrimináció nem a védett tulajdonságok mentén valósul meg, hanem az elithez, polgármesterhez való közelség szerint. Az önkormányzatot ért vádak közül a leggyakoribb, hogy kivételeznek a közmunkába kerüléssel. Bár a panaszkodók kivétel nélkül romák, a kivételezés egyikük szerint sem etnikai alapú, hanem személyes ismeretségeken múlik:

„Másoknak tudnak adni munkát, minket meg nem hívnak, hát mert nem vagyok a polgármester kedvence.”

„A polgármester meg a jegyző rokonai bezzeg mindig dolgozhatnak, a nem romák mindig többet kapnak, nem kéne egy kalap alá venni az összes romát, van, aki akar dolgozni.”

A nőekkel szembeni diszkriminációnak is lehet tekinteni az ügyintézők (akik szinte mind nők) nagy leterhelttségét és a kisebb településeken a vezetők (akik mindig férfiak) felé való kiszolgáltatottságukat. Ennek extrém esete, ahol az ügyintéző maga is közfoglalkoztatott, jóval kevesebb béréért és kevesebb pihenőidővel, mint a régebben ott dolgozók, vagy vezetők.

10. A védett csoportok reprezentáltsága az önkormányzati képviselőkben

Egy, a kutatássorozat lakossági moduljához tartozó, a magyarországi felnőtt népességre reprezentatív kutatás tanulsága szerint az emberek körülbelül fele nem tud válaszolni arra a kérdésre, hogy van-e az önkormányzati közgyűlésnek 65 évnél idősebb, fogyatékos ember vagy roma tagja. A válaszolni tudók információinak tükrében a 65 év feletti érdekeit a képviselő-testületekben a válaszadók 28 százalékának településén jeleníti meg közvetlenül a csoport egy tagja, fogyatékos képviselője a válaszadók 8 százalékának, roma képviselője pedig a válaszadók 30 százalékának van. Az arányok, különösen a roma képviselők esetében, a hétköznapi tapasztalathoz képest magasak, a torzításnak két oka lehet: a nemzetiségi önkormányzatra gondolt a válaszadók egy része, és ahogy a többi csoportnál is, jobban tudják az emberek, ha van ilyen tagja a képviselő-testületnek, mint ha nincs, ezért az információval rendelkezők között magas az igen válaszok aránya. Utóbbi miatt talán reálisabban közelíti a tényleges képet az, ha nem az információval rendelkezők, hanem a teljes minta válaszai alapján adunk becslést, ilyen esetben a megkérdezettek 13 százaléka szerint van a képviselő-testületnek 65 éven felüli, 4 százaléka szerint fogyatékos ember és 15 százaléka szerint roma tagja.

A települések jogállása szerint nincs lényeges különbség a képviselőtestületben a lakosság információi alapján.

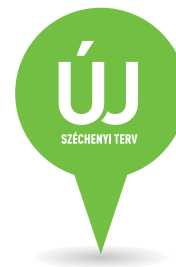
A nők képviseletével kapcsolatban pontosabb képet szerezhethetünk, hiszen a nemek tekintetében a név az esetek többségében eligazít. A 2010-es önkormányzati választások települési szintű eredményei alapján a települési polgármester-választás győztesének 18 százaléka volt nő, tehát jelenleg körülbelül ilyen arányban vezetik a településeket nők. Ez az arány 2002-höz képest mutat némi folyamatos emelkedést: a 2002-es választás után 15 százalék, 2006 és 2010 között pedig 16 százalék volt a női polgármesterek aránya. A jelöltek között mindhárom választási évben magasabb volt valamivel a nők aránya: 2002-ben 17 százalék, 2006-ban 19 százalék, 2010-ben pedig 21 szá-

zalék. Ezekből az adatokból nehezen dönthető el, hogy a kisebb eséllyel induló szervezetek indítanak-e nagyobb arányban női jelöltet, vagy a nem befolyásolja azt, hogy milyen eséllyel nyeri meg valaki a polgármester-választást, mindenesetre annyi megállapítható, hogy a politikai képviselet terén a nők lassan csökkenő nagyon erős hátrányban vannak a férfival szemben, így érdekük közvetlen képviselete feltétlenül sérül.

Községek vezetésével nagyobb valószínűséggel bíznak meg a választópolgárok női jelöltet. A megyeszékhelyeken és a többi városban 2002-ben és 2006-ban kilenc százalék volt a polgármester-választást megnyerő nők aránya, a megyeszékhelyek esetében ez azt jelenti, hogy két várost vezetett nő, 2010-re csak egy nagyvárosban maradt női polgármester. Budapesten 2002-ben két kerületben nyert női jelölt, 2006-ban egyetlenben sem, 2010-ben pedig egyben. A községekben a három évben, időrendben 16, 17 és 19 százalékos arányban nyertek női jelöltek.

Az önkormányzati képviselők aránya is nagyon hasonlóan alakul, az egyéni választókerületből bejutó női képviselő-jelöltek aránya mindhárom választási évben meghaladja néhány százalékponttal a nők polgármesterek közötti arányának alakulását.

Az önkormányzatoknál foglalkoztatottak között a védett csoportok tagjainak számáról egyrészt az esélyegyenlőségi tervek tanúskodnak, amivel az önkormányzati hivatalnak 50 foglalkoztatott felett kell rendelkeznie. Ilyen terve csak a SZR-i önkormányzatnak volt. Ezen felül a helyi megfigyelések alapján lehet valamilyen képet alkotni erről. A megfigyelések alapján elmondható, hogy az önkormányzatok vezetői általában nem roma, nem fogyatékos férfiak, az önkormányzati ügyintézők alapvetően nem roma, nem fogyatékos nők. Az önkormányzatok képviseletében és vezetőségében is fájdalmasan hiányoznak a védett tulajdonsággal rendelkező személyek.

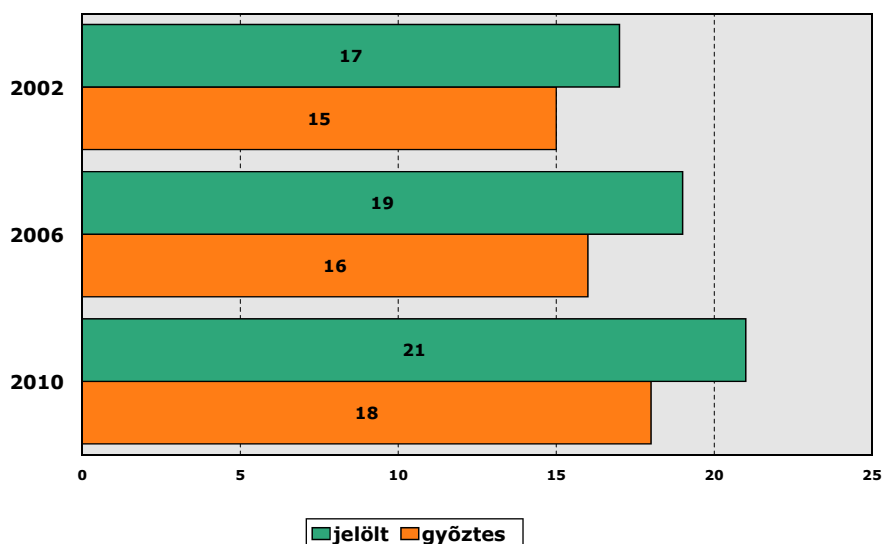

10. táblázat: A lakosság információi alapján az egyes védett csoportok képviselete az önkormányzati képviselő-testületben (% a teljes lakossági mintában)

	teljes minta	Budapest	megyeszékhely, megyei jogú város	város	község
van-e a közgyűlésnek ... tagja?					
65 évnél idősebb	13%	13%	14%	16%	9%
fogyatékos ember	4%	3%	4%	5%	3%
roma	15%	14%	14%	23%	9%

9. ábra: A nők önkormányzati képviselete

A női polgármesterjelöltek és polgármesternők aránya a 2002-es, a 2006-os és a 2010-es önkormányzati választás után (választási eredmények országos szintű elemzése)

11. táblázat: Az egyéni választókerületben megválasztott önkormányzati képviselők aránya a 2002-es, a 2006-os és a 2010-es önkormányzati választásokon

2002	19%
2006	20%
2010	22%

11. Helyi érdekegyeztető fórumok működése

A hat vizsgált település dokumentumaiban a helyi érdekegyeztetésről a következő pontok adnak számot: ENY önkormányzata az adatszolgáltatás keretében mellékelte a 2010–2012 között összehívott, összesen három közoktatási esélyegyenlőségi fórum jegyzőkönyveit, amelyen jelen voltak az önkormányzat, az intézmények, a szülők és a cigány nemzetiségi önkormányzat képviselői, s amelyeken az ENY-i közoktatással összefüggő kérdések megvitatására került sor. Ennek működtetésére nem annyira saját jószándékuk, mint a településen megvalósuló szegregációs gyakorlatot elemző közoktatási helyzetelemzés és intézkedési terv vitte rá őket. A közoktatási intézkedési tervben foglaltak alapján az ENY-i önkormányzat megalakította az önkormányzati Esélyegyenlőségi Fórumot, amelynek célja a KET megvalósításának nyomon követése, annak figyelemmel kísérése, hogy a megelőző időszakban végrehajtott intézkedések elősegítették-e a kitűzött célok megvalósulását, új beavatkozások meghatározása és a KET évenkénti felülvizsgálata. A fórum minimum évente egyszer találkozik a jegyző vezetésével és az intézményi fenntartók képviselőin, önkormányzati képviselőkön túl civil szervezetek, és szülői képviselet is részt vesznek az üléseken.

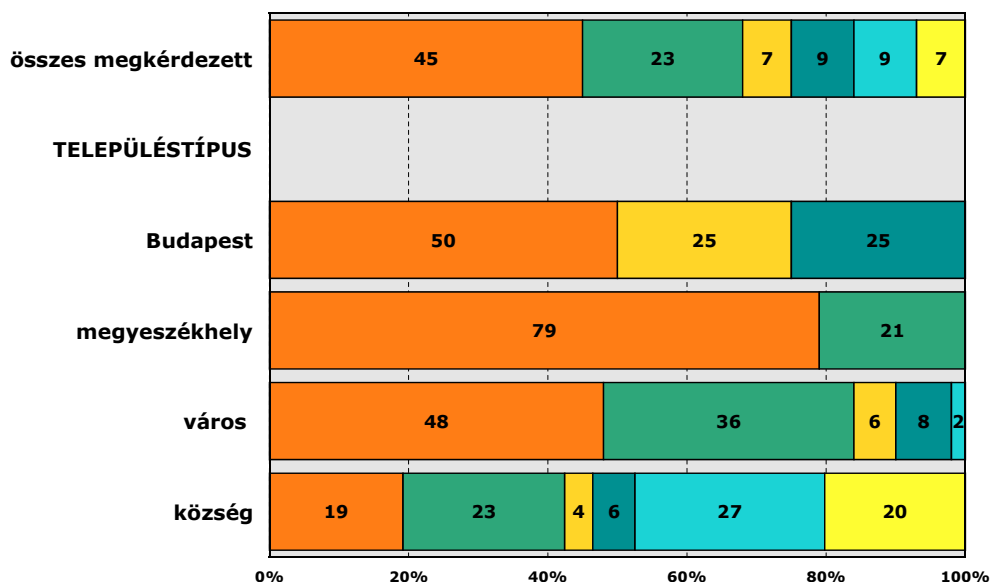
Igazában csak ZG esetében tapasztalható komolyabb szándék a civil társadalom bevonására. Az önkormányzat célul tűzte ki a civil szektor megerősödését annak érdekében, hogy a civil szervezetek a társadalmi szolidaritás, a diszkrimináció elleni küzdelem, és az esélyegyen-

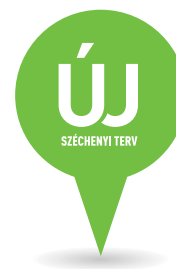
lőség színtereivé váljanak. A helyi ügynökség felállítása, valamint a tájékoztatásnak a többi településhez viszonyítva professzionálisabb módja is arra utal, hogy ZG-n megvan a szándék és potencia a civilek bevonására.

A kérdőíves kutatás eredményei szerint az önkormányzatok közel fele (45%) minden olyan döntésnél, amely érint valamely hátrányos helyzetű csoportot, egyeztet az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel, és további 23 százalék állítja, hogy az önkormányzati döntések döntő többségénél megtörténik ez az egyeztetés. Ilyen szempontból a városoknál kedvezőtlenebb a helyzet, mint a községekben, ahol nem éri el az 50 százalékot azon települések aránya, ahol az ügyek többségénél egyeztetnek. Ennek hátterében valószínűleg az áll, hogy nem minden településen működnek érdekvédelmi szervezetek, és nem is keresik meg a döntéshozók a lehetőséget arra, hogy egyeztessenek valamely nagyobb területi egység lakosságát képviselő szervezettel.

Azon önkormányzatoknál, ahol az esetek legalább egy részében a hátrányos helyzetű csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve születnek a csoportot érintő döntések, a válaszadók 5-ös skálán átlagosan 3,8-ra értékelik ezen együttműködések hatékonyságát az érintett csoport szempontjából. A válaszadók negyede szerint nagyon hatékonyak ezek az együttműködések, a relatív többség (37%) azonban ennyire nem optimista, de a közepesnél hatékonyabbnak értékeli ezeket.

10. ábra: Együttműködés civil szervezetekkel, egyházakkal, nemzetiségi önkormányzatokkal az esélyegyenlőség növelése céljából I. Amennyiben egy önkormányzati döntés érint valamely hátrányos helyzetű csoportot, mennyire jellemző, hogy egyeztet az önkormányzat a döntés meghozatala előtt az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel? (összes megkérdezett, %)

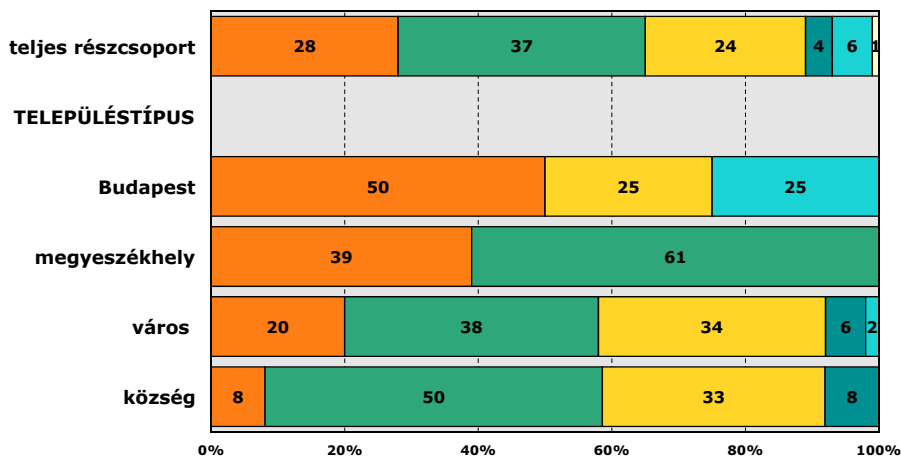

11. ábra: Együttműködés civil szervezetekkel, egyházakkal, nemzetiségi önkormányzatokkal az esélyegyenlőség növelése céljából II.

a. Az egyeztetések mennyire szolgálják hatékonyan az érintett csoportok érdekeit?

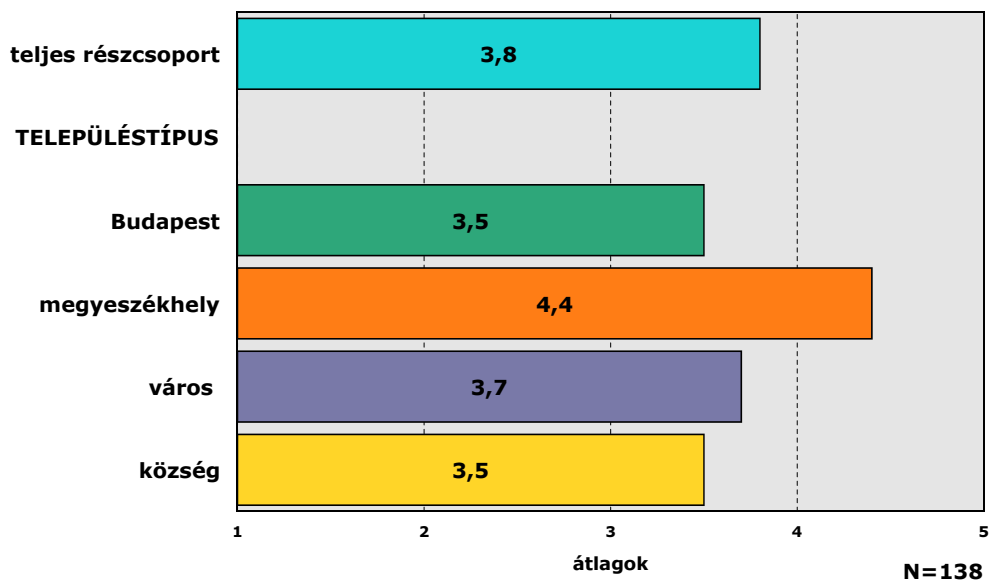
(az önkormányzati döntések legalább egy része érdekvédelmi szervezetekkel történő egyeztetést követően történik, %)

- csaknem minden, vagy minden ilyen önkormányzati döntés adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve születik
- az ilyen önkormányzati döntések többsége az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve születik
- az ilyen önkormányzati döntések körülbelül fele az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve születik
- az ilyen önkormányzati döntések kisebb része születik az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve
- nem jellemző, hogy az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve születnek az ilyen önkormányzati döntések
- nem tudja

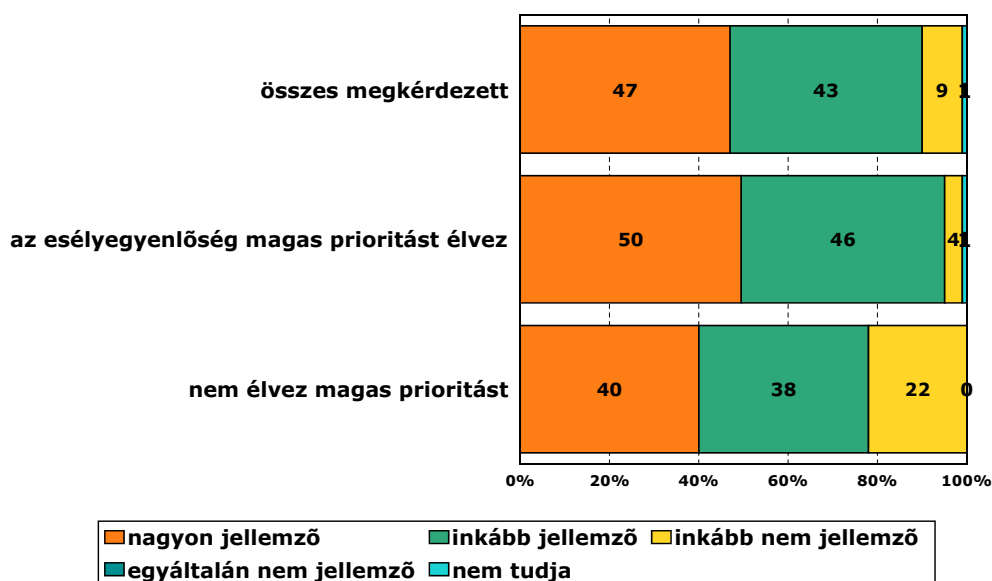
b. Az egyeztetések mennyire szolgálják hatékonyan az érintett csoport érdekeit?

(az önkormányzati döntések legalább egy része érdekvédelmi szervezetekkel történő egyeztetést követően történik, átlagok 1-5-ig terjedő skálán)

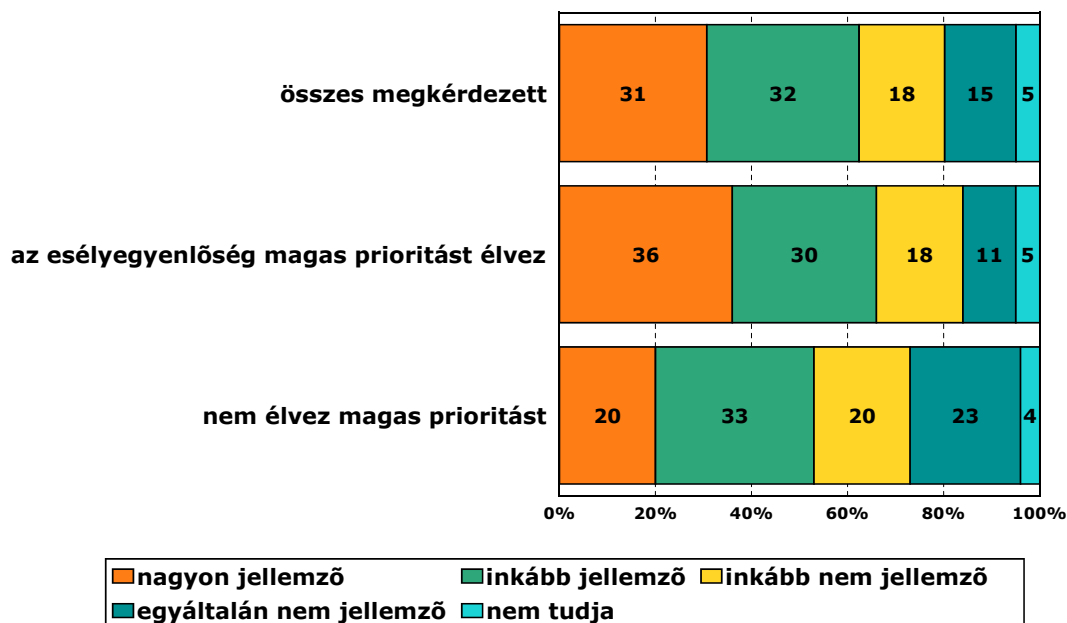

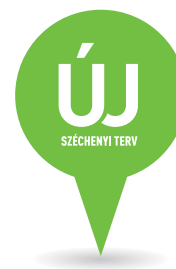
12. ábra: Együttműködés civil szervezetekkel, egyházakkal, nemzetiségi önkormányzatokkal az esélyegyenlőség növelése céljából III.

a. A településfejlesztési programok, pályázatok során mennyire jellemző, hogy az együttműködési megállapodás keretében együttműködnek a civil szervezetekkel és egyházakkal? (összes megkérdezett, %)

b. A településfejlesztési programok, pályázatok során mennyire jellemző, hogy az együttműködési megállapodás keretében együttműködnek a nemzetiségi önkormányzatokkal? (összes megkérdezett, %)

A településfejlesztési programok, pályázatok során az önkormányzatok többsége együttműködik civil szervezetekkel, egyházakkal és nemzetiségi önkormányzattal. Azon települések aránya, ahol a válaszadó szerint nagyon jellemző az együttműködés a civil szervezetekkel, egyházakkal, csaknem eléri az önkormányzatok felét (47%), a nemzetiségi önkormányzattal mindig együttműködő települések aránya viszont csak 31 százalék. Azok az önkormányzatok, amelyeknél az esélyegyenlőség prioritást élvez, a másik csoportnál jelentősen magasabb arányban egyeztetnek mind a civil szervezetekkel, egyházakkal, mind a nemzetiségi önkormányzatokkal.

A 21 település dokumentumainak elemzéséből származó tapasztalatok szerint az esélyegyenlőségi dokumentumok a meglévő együttműködések a helyzetelemzés során általában bemutatják, de csak néhány esetben kerül sor civil szervezetekkel vagy nemzetiségi önkormányzatokkal való együttműködés szükségességének rögzítésére a konkrét, határidővel és felelőssel ellátott intézkedések között. Amikor igen, akkor az vagy valamilyen együttműködési megállapodás, program közös kidolgozása, vagy olykor egy korábban fennálló együttműködés fenntartásának rögzítése. A fogyatékos embereket képviselő érdekvédelmi szervezetekkel való együttműködés csak az adatgyűjtés, helyzetelemzés szempontjából jelenik meg. A leggyakoribb rögzített együttműködési igény a települések cigány nemzetiségi önkormányzatával való közös munkát irányozza elő az oktatási szegregáció elleni fellépés céljából, illetve a roma tanulók iskolai eredményességének, továbbtanulási lehetőségének javítását tartva szem előtt. A probléma csak az, hogy ezekben a helyzetekben az együttműködés sokszor egyedüli eszközként kerül említésre, amiből az látszik, mintha az önkormányzat a megoldást teljes egészében a nemzetiségi önkormányzattól várná.

12. Pályázók tapasztalatainak a feltérképezése

Az elmúlt két évet tekintve a vizsgált önkormányzatok legnagyobb része megpróbált pályázati úton pénzt szerezni az oktatás (77%) és az akadálymentesítés fejlesztésére (73%); ezen pályázatok döntő többsége eredményes is volt a kérdőíves felmérésben adott válaszok szerint. Az akadálymentesítés jellegénél fogva hosszú távú megoldást jelent az érintett csoport problémájára, ezért nem meglepő, hogy csaknem minden megkérdezett pozitívan értékelte a beavatkozás hatását, és úgy gondolja, hogy valóban az adott csoport esélyei nőttek a fejlesztés révén. Az oktatás esetében az eredményesség értékelése kevésbé egyértelmű, de a sikeres pályázaton részt vevő önkormányzatok háromnegyede ebben az esetben is hosszú távú megtérülésről ad számot.

A harmadik leggyakoribb cél a kutatásban vizsgáltknál az esélyegyenlőség fejlesztését célzó pályázatok közül a foglalkoztatás növelése, a kutatásban részt vevő önkormányzatok 60 százaléka pályázott ilyen célból az elmúlt két évben. A foglalkoztatás fejlesztését célzó pályázatok a legsikeresebbek az adatok alapján (90 százalékuk eredményes volt); viszont nagyon alacsony a hosszú távú megtérülésük, mindössze a győztes pályázók 9 százaléka értékelte úgy, hogy valódi megoldást jelentettek a problémákra. A legjellemzőbb tapasztalat az (ahogy a lakossági kutatásban is), hogy egy időre munkát adnak a programban résztvevőknek, de nem biztosítják a hosszú távú munkalehetőséget, és az érintetteket sem készítik fel annyira a munkaerőpiac kihívásaira, hogy a program után azonnal ne a munkanélküliségbe térjenek vissza. A foglalkoztatás fejlesztését célzó programok esetében a legkedvezőtlenebb annak értékelése is, hogy mennyire szolgálta az adott csoport érdekét.

A szociális ellátás, az egészségügy és a lakhatás fejlesztésével kapcsolatban az önkormányzatok kisebbsége pályázott az elmúlt években, a lakhatás esetében ez az arány csak 12 százalék. A pályázatok többsége ezekben a témákban is sikeres volt, a hatásukkal azonban nem teljes mértékben elégedettek a válaszadók: az egészségügy fejlesztése a sikeresen pályázók háromnegyede szerint hosszú távú megoldásokat hozott, a szociális ellátás fejlesztése esetében az eredménnyel elégedettek aránya 67 százalék, a lakhatás lehetőségének a fejlesztésével kapcsolatos pályázatok pedig csak a sikeresen pályázók fele szerint oldottak meg ténylegesen problémákat.

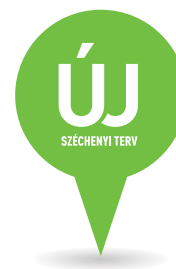
A kiválasztott települések dokumentumainak elemzése alapján úgy tűnik, minél nagyobb a település és minél konkrétabbak az elképzelések, annál sikeresebbek.

A kistalpak kisebb eséllyel pályáznak, RA egy pályázaton sem nyert például. Más oldalról, a pályázatok közt jellemzően az akadálymentesítés tűnik a legsikeresebb célkitűzésnek. Ugyanakkor a konkrét, de nagyobb lélegzetű elképzelések a nagyobb települések esetében sem tudtak igazán pályázati forráshoz jutni.

ENY-ben a belváros rehabilitációjára „ENY belvárosának értéknövelő és funkcióerősítő fejlesztése” című, ÉMOP-3.1.2/A-09-2f-2011-XXXX projekt keretében került sor, közel 600 milliós pályázati forrásból. A beruházás nyomán 638 méter hosszú út kerül felújításra, akadálymentesítésre, amely így a mozgáskorlátozottak, idősek, babakocsival közlekedő anyukák esélyegyenlőségét biztosítja, valamint megújult a városi könyvtár és polgármesteri hivatal épülete, az akadálymentesítésük mellett. A szociális szolgáltató központ eredeti elképzelései szerinti klubépület megnyitására viszont nem kerülhetett sor a BD-i városrészen belül, az önkormányzat tájékoztatása szerint azért, mert nem volt a területen a klub számára alkalmas hasznosítható épület, bővítésre, építésre pedig nem volt olyan pályázati kiírás, amelyen a klub kialakítása érdekében pályázatot nyújthatott volna be a város.

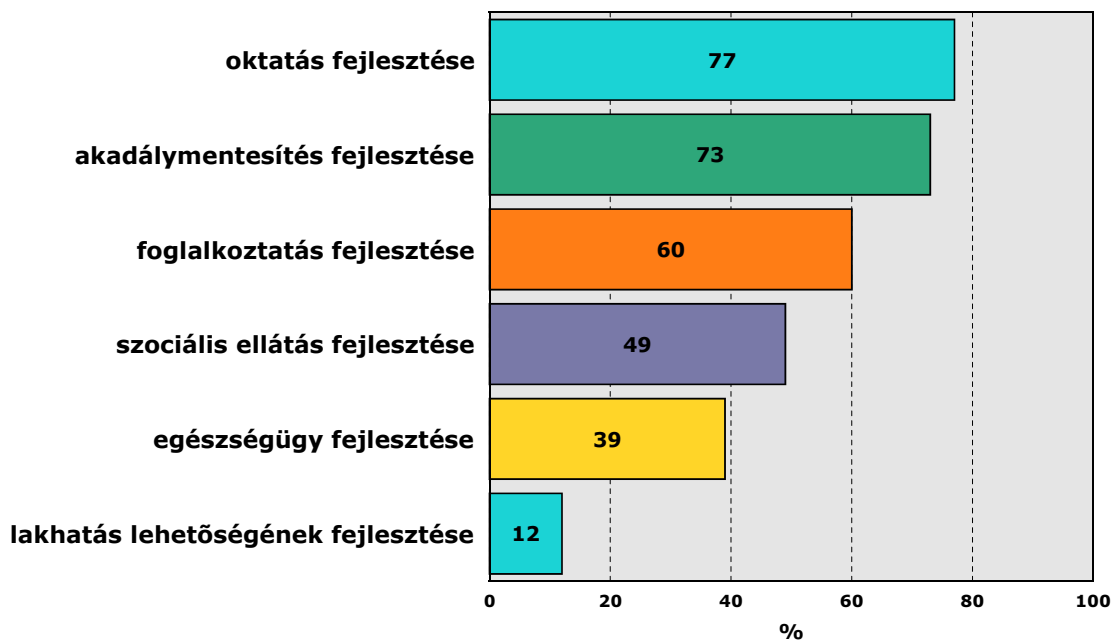
ENY polgármesteri hivatalának 2011–2012 közötti munkájáról szóló beszámoló szerint a közfoglalkoztatás támogatására az ENY-i Többcélú Kistérségi Társulás pályázatot nyújtott be, amelynek eredményeként 19 fő foglalkoztatására nyertek támogatást kistérségi szinten. További támogatást kapott az önkormányzat a munkaügyi központtól 195 fő rövid távú és 15 fő hosszú távú közfoglalkoztatásához.

Az oktatás terén az ENY Kistérség fejlesztési és együttműködési kapacitásainak megerősítése ÁROP-1.1.5/C-program szorosan kapcsolódik az ország 33 leghátrányosabb helyzetű kistérsége számára indított komplex felzárkóztatási programhoz (ÁROP-1.1.5/B), amely keretében az ENY-i kistérség 3,973 milliárd forint értékű elkülönített támogatási keretösszegre pályázhat az Új Magyarország Fejlesztési Terv három operatív programjában. A programon belül fontos szempont a marginalizált települések, a hátrányos helyzetű csoportok – romák, nők, fogyatékosokkal élők – helyzetének javítása, a fejlesztési folyamatokba való bekapcsolása mind a tervezés, mind a megvalósítás során. RA egy pályázatot nyújtott be a kistérséghez, de sajnos formai hiányosság miatt elutasították.

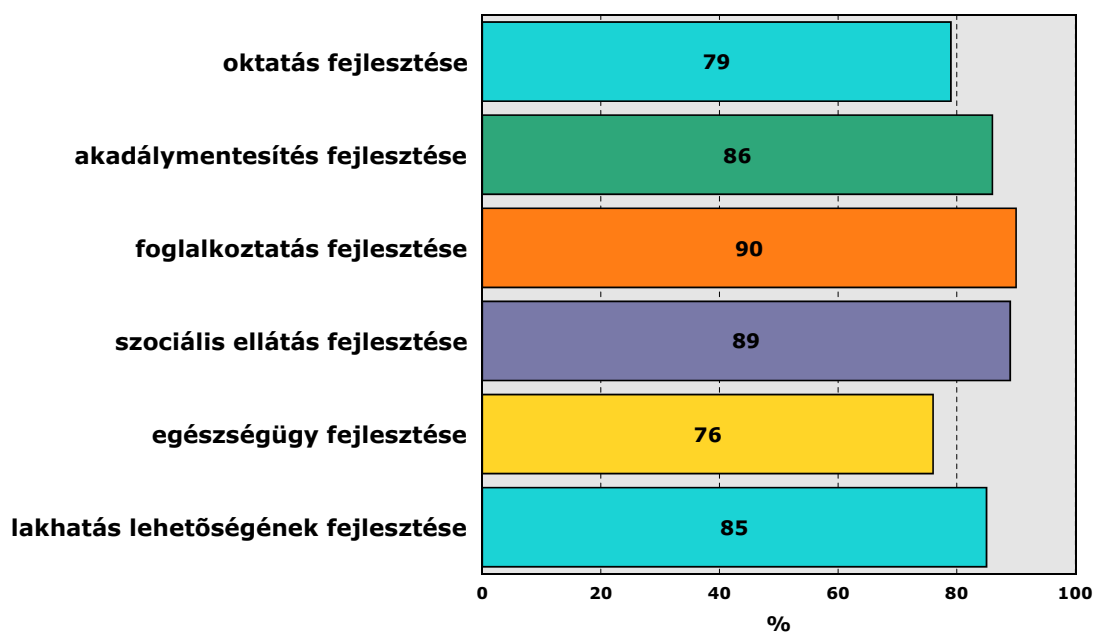

13. ábra: Az esélyegyenlőségi célú pályázatok eredményessége

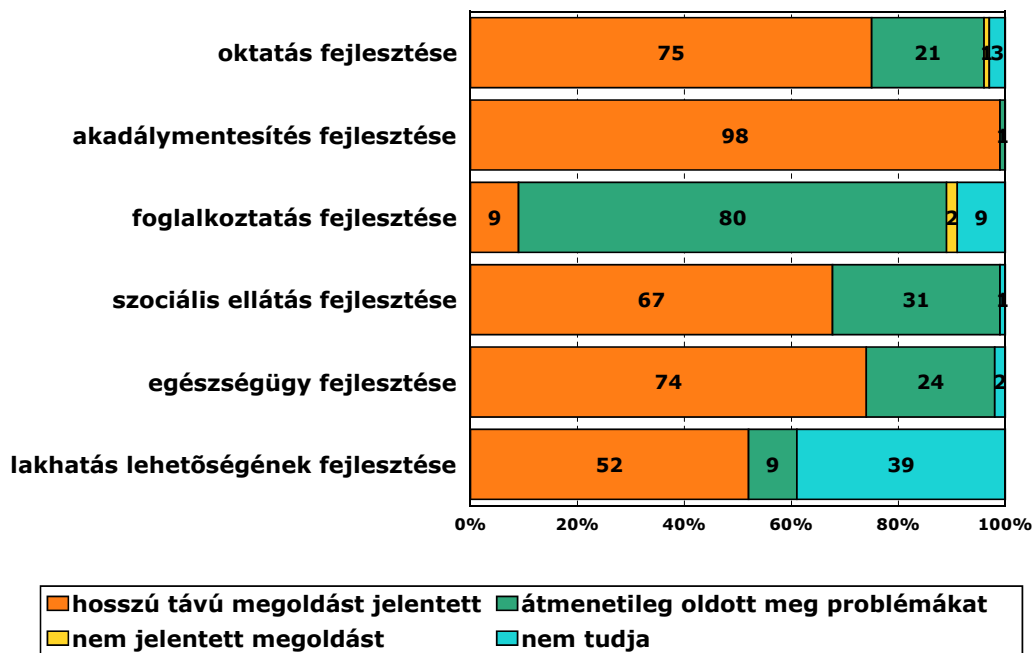
a. Pályázott-e az esélyegyenlőség céljából? (igen, %)

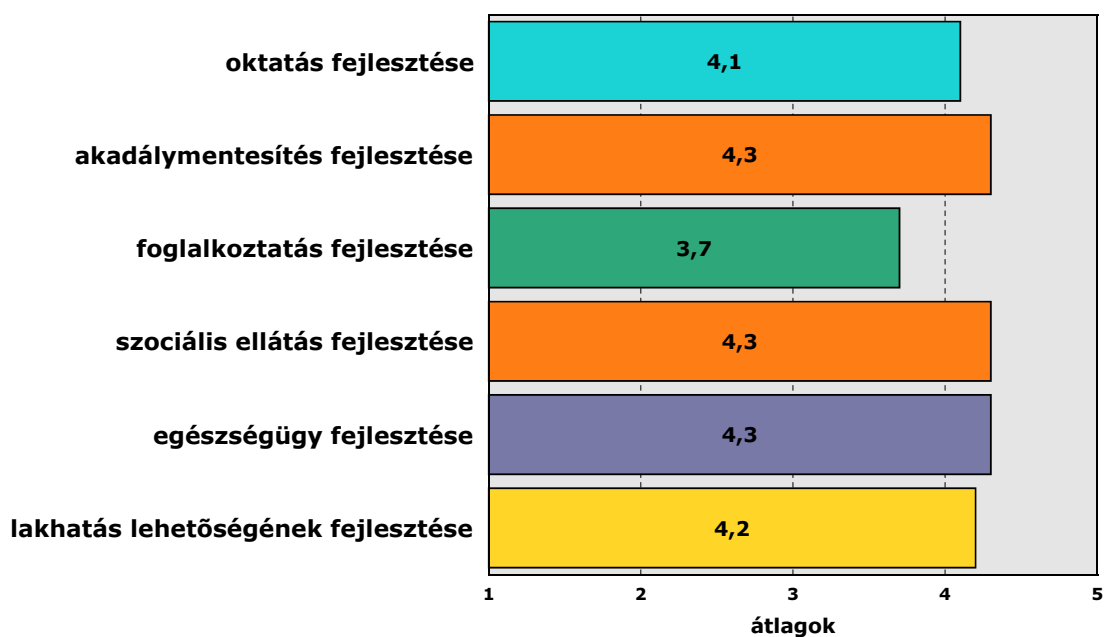
b. Érvényes volt-e a pályázat? (igen, %)

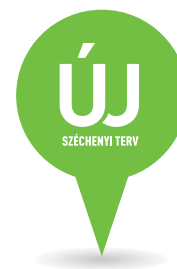

c. A program hosszú távú megoldást jelentett-e az alábbiak szempontjából? (%)

d. Valóban nőttek az adott csoport esélyei? (átlagok 1-5-ig terjedő skálán)

A pedagógiai innováció az ENY-i kistérségben a TÁMOP-3.3.7-09/1-2010-XXXX, amely keretében 97 060 000 forintot nyert a Többcélú Kistérségi Társulás az lhh-projektből a 2011. november 1. – 2014. április 30. időszakra. A projekt céljai az oktatás és képzés minőségének és hatékonyságának javítása és együttműködő-horizontális tanulás támogatása képzéseken keresztül, és az oktatási és képzési rendszerek megnyitása a hátrányos és halmozottan hátrányos tanulók eredményességét tekintve, segítve az érettségit adó középiskola felé történő elmozdulást. A projekt fő célcsoportjai az oktatási intézmények és a pedagógusok.

Az SZR-DZS Többcélú Kistérségi Társulás Közoktatási esélyegyenlőségi stratégiája a KU-i KI Körzeti Általános Iskola és Napköziotthonos Óvoda vonatkozásában az iskolaépület korszerűsítését, eszközbeszerzést jelöl meg, de ez pályázati forrás függvénye, ezért a stratégia külön határidőt nem határoz meg. A pályázat benyújtásának felelőse a társulás elnöke. Cél még a kompetenciamérések eredményének javítása. Az intézmény célul tűzi ki ezek javítását. Elmaradnak az országos átlagtól, ezért a stratégia 2010. augusztus 31-i határidővel célul tűzi ki az eredmények javítását, fejlesztések, korrepetálás megvalósításával. A feladat elvégzésének forrásul a TÁMOP-3.1.4 programot jelöli meg a dokumentum. Az óvoda 2009-ben sikeresen pályázott mozgásfejlesztő eszközök beszerzéséhez szükséges forrásokra. A stratégia egzakt feladatokat jelöl ki, amelyek forrása, felelőse és határideje is meghatározott.

A körjegyzőség honlapján található adatok szerint a település folyamatosan pályázik, azonban pályázataikat többnyire elutasítják, forráshiány okán pedig nem kerülhet sor az előirányzott intézkedések végrehajtására. Ugyanakkor megvalósult az SZR-i kistérség integrált oktatási központjának fejlesztése, a projekt keretében az SZR-i kistérség közoktatási intézményeinek akadálymentesítését, infrastrukturális és szakmai fejlesztését végezték el. Az SZR-DZS Többcélú Kistérségi Társulás összesen 922 245 339 Ft támogatásban részesült.

A panelrekonstrukciós célkitűzés szintén megvalósult. Bár az IVS nem határozta meg a fejlesztés költségének nagyságrendjét vagy a felújítással érintett lakóépületek, lakások számát, arra az IVS is utalt, hogy a beruházás az állam, az önkormányzat és a lakosság együttes forráshozzájárulása mellett valósulhat meg. SZR 2009-ben nyújtott be pályázatot az Új Széchenyi Terv Zöld Beruházási Rendszer Klímabarát Otthon Panel Alprogramra az SZI-lakótelep 32–33. felújításához.

A pályázat elbírálása a 2012-es évig húzódott, majd a beruházás közel 19 millió forintos támogatásban részesült, amelyet kiegészített az önkormányzat által biztosított kb. 7 millió forintos vissza nem térítendő támogatás.

A ZG-i önkormányzat adatközlése szerint a szociális városrehabilitáció nem valósult meg, a ROP-programban a település nem tudott részt venni, ugyanis nem volt olyan szegregátum a településen, amely a pályázati kiírás feltétele volt.

Tekintettel arra, hogy a program nem nyert támogatást, annak komponensei sem valósulhattak meg néhány kivételtől eltekintve. Nem készült el az integrációs intézkedési terv és megvalósíthatósági tanulmány, és nem jött létre a Roma Kreatív Központ sem. A programtól függetlenül azonban sor került szociális bérlakások felújítására. Az önkormányzat adatközlése szerint évente 20-25 lakást újítottak fel az önkormányzati költségvetési forrásból. Az új szociális városrehabilitációs pályázat 2013. január 4-én került kiírásra, már új módszertan és kritériumok alapján. A település közgyűlése 2013. március 7-én vitatta meg az új, „Szociális célú városrehabilitáció” (NYDOP-3.1.1/B2-12) kiírásra történő pályázat lehetőségeit. Az új pályázat a KL utca, CS tér, H utca, K út, P utca által határolt akcióterületre fókuszálna, amely a remények szerint megfelel a pályázati kiírás kritériumainak, hiszen a területen magas az egyszobás lakások, az önkormányzati lakásoknak minősülő lakóingatlanok aránya, és két szociális intézmény is a területen található. A szociális városrehabilitációs program, amely az IVS legfontosabb antiszegregációs intézkedése lett volna a pályázati források hiánya okán, nem valósult meg. Az eredeti elképzelés szerint a szociális városrehabilitáció fontos eleme lett volna a település roma lakosságának, és a nemzetiségi önkormányzatnak a bevonása. A szociális városrehabilitáció új tervei már nem biztosítanak a korábbiakhoz hasonló szerepet a cigány lakosságnak, ami mindenképpen visszalépés a korábbi tervekhez képest.

Az előirányzott célok közül ZG-n megvalósult a Fogatékkal Élők Integrált Intézményének létrehozása, amely 2011. október 1-jén kezdte meg működését.

Az önkormányzat 2009-ben nyújtott be pályázatot a Nyugat-dunántúli Operatív Program (NYDOP) keretében. A pályázat elfogadásra került és több mint 48 millió forintos támogatásban részesült a város a nappali ellátás fejlesztése érdekében.

Megvalósult több önkormányzati tulajdonú épület akadálymentesítése, valamint orvosrendelő-komplexum építésére is eredménnyel pályázott a település. Nem valósult meg ugyanakkor a városi honlap akadálymentesítésére vonatkozó célkitűzés. A jogszabályi kötelezettségeket ZG önkormányzata jelentősen túlteljesítve biztosítja egy gimnázium, két kollégium, a szociális szakellátás, és számos közművelődési intézmény akadálymentes hozzáférését is.

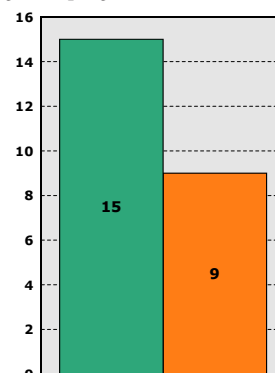
ZR jegyzőjének adatszolgáltatása szerint az elmúlt három év során nem hajtottak végre olyan intézkedéseket vagy programokat, amelyek a település közoktatási intézkedési tervében foglaltak végrehajtását, vagy az esélyegyenlőséget, illetve a diszkrimináció tilalmát érvényesítették volna.

A kvantitatív kutatás eredményei alapján a településméret leginkább a pályázás képességét, lehetőségét határozza meg, a 10 000 főnél kisebb települések 15 százaléka egyáltalán nem adott be pályázatot a vizsgált témákban, a nagyobb településeken ez az arány csak 9 százalék. A hat vizsgált téma alapján az átlagos pályázatszám a 10 000 főnél kevesebb lakost számláló településeken 2,6, míg a nagyobbakon 3,5. Átlagosan 2,2 pályázatot adtak be a községek, a nem megyeszékhelynek minősülő városok 3,5-et, a megyeszékhelyek pedig 4,4-et. A budapesti kerületek a válaszok alapján a községekhez hasonló átlagot produkáltak (2,5).

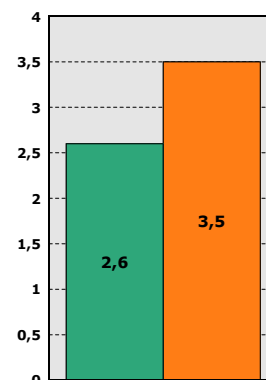
A beadott pályázatok eredményességét tekintve is felfedezhetünk egy kis előnyt a nagyobb települések javára: a 10 000 főnél kevesebb lakosú, a fenti témákban pályázatot beadó települések 40 százaléka nem nyerte meg mindegyiket, a nagyobb településeken ez az arány csak 33 százalék.

14. ábra: Pályázatok a településméret összefüggésében

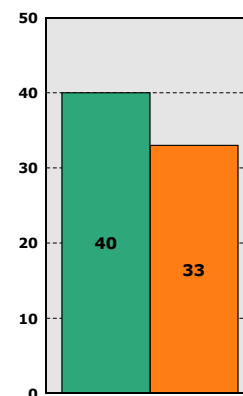
a. Egyetlen pályázatot sem adtak be (%)

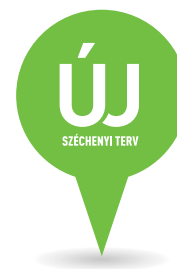
b. Átlagos pályázatszám a hat vizsgált területen az elmúlt két év vonatkozásában (átlag)

c. Kevesebbet nyertek meg, mint ahány pályázatot beadtak (%)

■ 10000 fő alatti település – nem pályázott
 ■ 10000 fő feletti település – nem pályázott

13. Az esélyegyenlőségi dokumentumok és intézmények hasznosulása a hátrányos helyzet leküzdése szempontjából

A kutatás kvantitatív szakaszában figyelmet szentelünk annak, hogy a kötelező, bizonyos feltételek mellett kötelező, illetve fokozatosan kötelezővé váló esélyegyenlőségi dokumentumok és intézmények mennyire érik el céljukat az érintett önkormányzatok szerint.

A vizsgálatba bevont települések 83 százalékának van települési közoktatási esélyegyenlőségi terve, 67 százalékának települési esélyegyenlőségi programja, illetve települési esélyegyenlőségi terve, és 56 százalékuk alkalmaz esélyegyenlőségi megbízottat. Az egyre inkább kötelezővé váló esélyegyenlőségi intézmények egy része attól függetlenül működik a településen, hogy a település önkormányzata mennyire elkötelezett az esélyegyenlőség mellett, bár esélyegyenlőségi programja és közoktatási esélyegyenlőségi terve még mindig nagyobb valószínűséggel van azon önkormányzatoknak, amelyek számára az esélyegyenlőség kiemelt fontosságú kérdés. Kedvező az intézmények értékelése szempontjából, hogy elenyésző kisebbségben vannak azok, akik szerint az esélyegyenlőségi megbízott és az esélyegyenlőségi dokumentumok egyáltalán nem járulnak hozzá a településen élő hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségének javításához (1 és 5 százalék között), de a válaszokból visszatükröződik a szkepszis is: egyik intézmény esetében sem éri el 5-ös skálán a 4-es átlagot a hasznosulás mértéke a válaszadók szerint.

Esélyegyenlőségi megbízott és esélyegyenlőségi dokumentumok a kötelező jellegűknél fogva hamarosan minden önkormányzat rendelkezésére állnak, azonban határozott különbség van a hasznosulásuk mértékében az esélyegyenlőség mellett elkötelezett és a kevésbé elkötelezett települések között. Nem tekinthetünk el teljes mértékben annak figyelembevételétől, hogy az esélyegyenlőségi intézmények hasznosulásának értékelése szubjektív, tehát az összefüggés mögött az is állhat, hogy nagyobb mértékű hasznosulást feltételeznek az elkötelezett önkormányzatok, ám, mivel ezen intézmények jellegűknél fogva lehetővé tesznek bizonyos mozgásteret a hasznosítás és a formalitás között, joggal feltételezhetjük, hogy az önkormányzatok hozzáállása ezek alkalmazásában meghatározó.

Az esélyegyenlőségi programok hatékonyságának akadályai a kutatás szerint elsősorban az önkormányzat anyagi lehetőségeinek hiánya, a szándék hiánya (az esélyegyenlőségi terv csak formalitás), illetve az érintettek együttműködésének hiánya:

„A humán erőforrás és az anyagiak hiánya.”

„A program általánosságban rendelkezik az esélyegyenlőségről. A gyakorlati megvalósítás az önkormányzat anyagi lehetőségeinek, pályázatok eredményének függvénye.”

„A program nem rendelkezett anyagi, pénzügyi háttérrel, ezért az abban kitűzött célokat nem tudtuk megvalósítani.”

„A program szükségszerűen tartalmaz olyan elemeket, amelyek fontosak ugyan, de a jelenlegi anyagi lehetőségek közepette valójában mégsem érhetőek meg el. Emiatt a program csak vontatottan valósul meg.”

„Az anyagi források hiánya. A pályázatokon gyakran csak a hátrányos helyzetű települések indulhatnak.”

„Az anyagi korlátok és az érintettek időnkénti passzivitása.”

„Az elképzelések megvalósítása sok esetben jelentős anyagi terhet jelent. Ehhez az önkormányzatnak nincs forrása.”

„Az elmélet pénz és lehetőség hiányában nem találkozik a gyakorlattal.”

„Pályázati lehetőségek korlátozott volta, közfoglalkoztatási lehetőségek beszűkülése, érintett célcsoport fogadókészsége.”

„Semmilyen program, vagy magasztos elképzelés nem lehet sikeres, ha nincs az önkormányzatnak pénze a megvalósításhoz. Az esélyegyenlőség megvalósítása nem a kötelezően elkészítendő programokon múlik. A nehéz helyzetben lévő önkormányzat a túlélésért küzd, nem pedig légvárakat épít.”

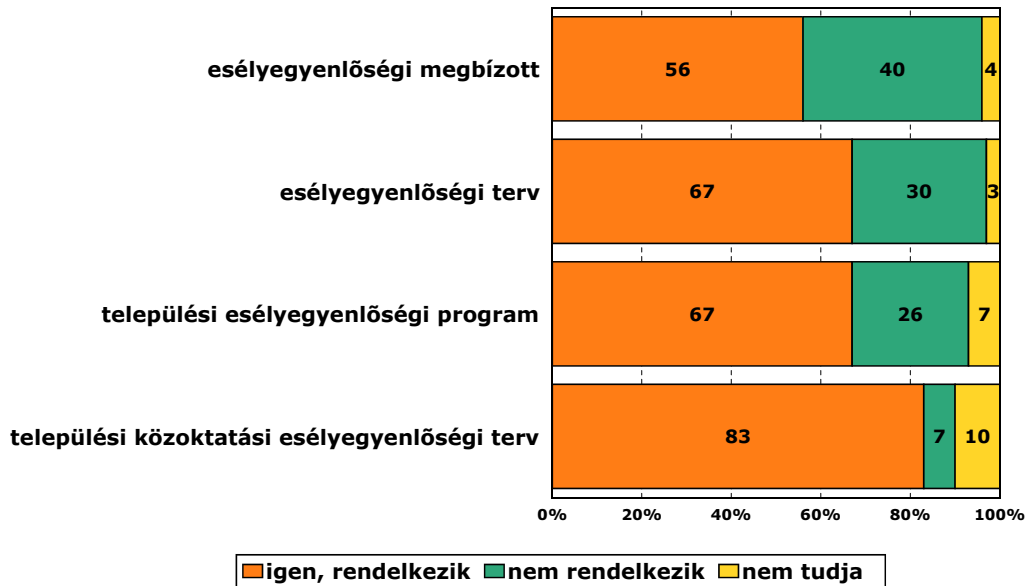
„A formalitás. Program van, de a végrehajtásra nincs kellő akarat.”

„Az esélyegyenlőségi programok felszíni jelenségek megoldását próbálják elősegíteni, amelyek látványos sikereket rövid távon nem hoznak. Hiányzik az a társadalmi program, amely a problémák újratermelődését akadályozná meg.”

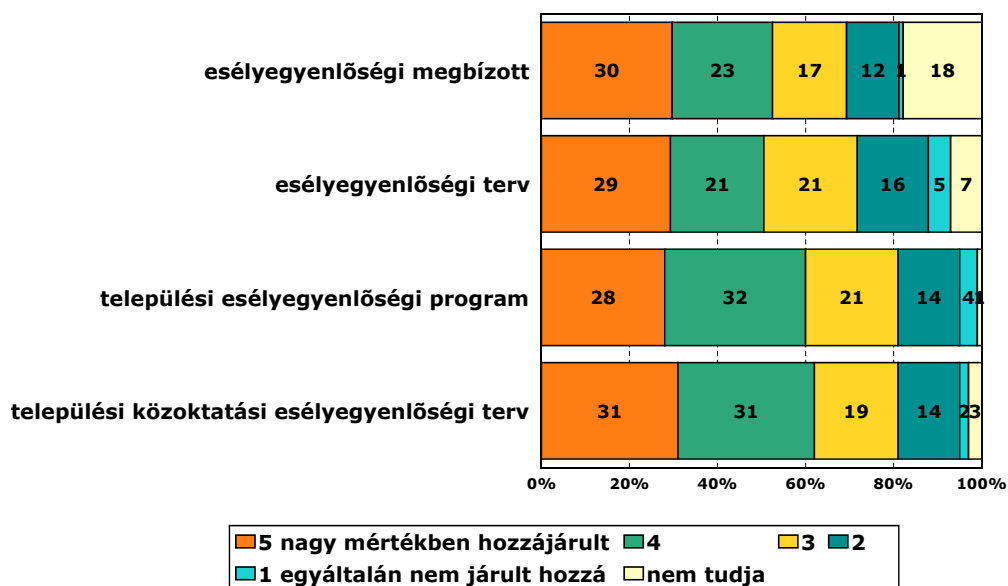
„Kötelező jelleggel készülnek ezek a programok, nem valódi megoldásokra.”

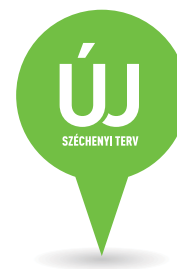
15. ábra: Az esélyegyenlőséget biztosítani hivatott intézmények elterjedtsége és hatékonysága

a. Rendelkezik-e az önkormányzat az alábbiakkal? (összes megkérdezett, %)

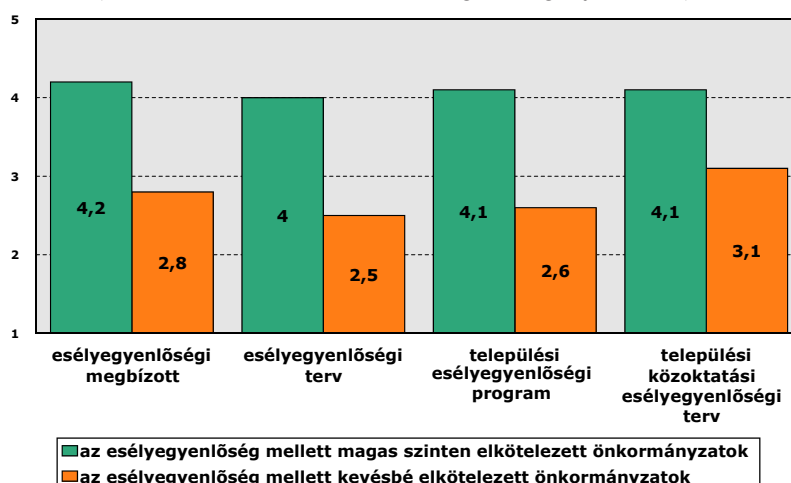
b. Mennyire járultak hozzá az alábbiak a településen élő hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségének javításához? (azok között, akik rendelkeznek vele, %)

16. ábra: Az esélyegyenlőséget biztosítani hivatott intézmények hatékonysága az önkormányzatok esélyegyenlőséggel kapcsolatos elkötelezettségének összefüggésében

Mennyire járultak hozzá a településen élő hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségének javításához? (azok között, akik rendelkeznek vele, átlagok 1–5-ig terjedő skálán)

„Úgy ítélem meg, hogy az esélyegyenlőségi programok csupán a különféle pályázatokon való felhasználáshoz készülnek.”

„A célcsoport kevésbé veszi igénybe a szolgáltatásokat.”

„A célzott csoport nem működik együtt a társadalmi igényekkel.”

„A megcélzott csoport tagjainak részbeni elzárkózása, illetve közömbössége.”

„A programkészítés nem jelenti annak teljes körű megvalósítását is. A munkahelyteremtés tekintetében a munka világába történő beintegrálás, vagy visszaintegráláshoz a munkanélküliek aktív közreműködése kellett volna.”

„Sokszor hiányzik az igény, illetve az együttműködési szándék.”

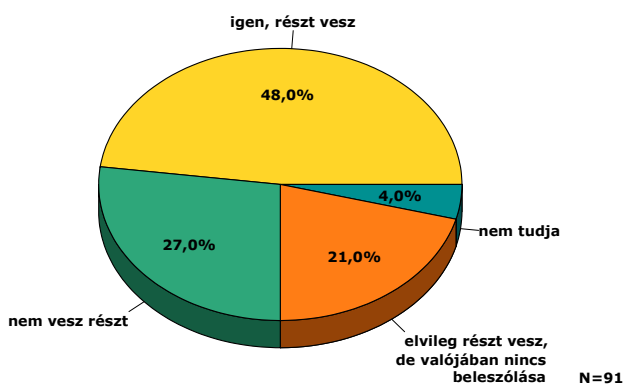
Az esélyegyenlőségi intézmények esetleges formalitását tükrözi vissza, hogy kevesebb település esetében vesz részt az esélyegyenlőségi megbízott aktívan a jogalkotásban: azon települések esetében, amelyek foglalkoztatnak esélyegyenlőségi megbízottat, ez az arány 48 százalék, amely az összes településre vetítve 27 százalékos arányt jelent. Az esélyegyenlőségi megbízottal rendelkező települések ötödétől érkezett az a válasz, hogy a megbízott elvileg részt vesz a jogalkotásban, de valójában nincs beleszólása.

Az esélyegyenlőség mellett elkötelezett önkormányzatok gyakorlata ebben a tekintetben is jelentősen különbözik a kevésbé elkötelezettektől: 62 százalékuknál vesz részt a megbízott a jogalkotásban, szemben a másik csoportnál mért 16 százalékos aránnyal.

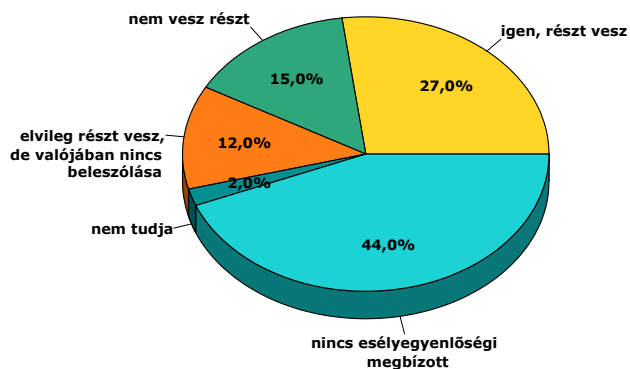
Látható az is, hogy a kötelező esélyegyenlőségi intézmények hasznosulása függ az önkormányzat vezetésének, illetve az ügyintézőknek a hozzáállásától. Kedvező tapasztalat a lehetséges változásokat tekintve, hogy ebben a környezetben az érzékenyítő programok viszonylag népszerűek. A mintába került önkormányzatok 48 százalékától vett részt érzékenyítésen legalább néhány dolgozó. Ezeket a programokat az önkormányzatok hatékonynak értékelik. Azoknál az önkormányzatoknál, ahol az alkalmazottak egy része részt vett érzékenyítésen, a megkérdezettek 63 százaléka szerint történt érzékelhető változás az ügyintézők hozzáállásában a védett tulajdonsággal rendelkező csoportok tagjaival kapcsolatban, és csak öt százalék állította határozottan, hogy nem hozott változást a program.

17. ábra: Az esélyegyenlőségi megbízott szerepe az esélyegyenlőség biztosításában

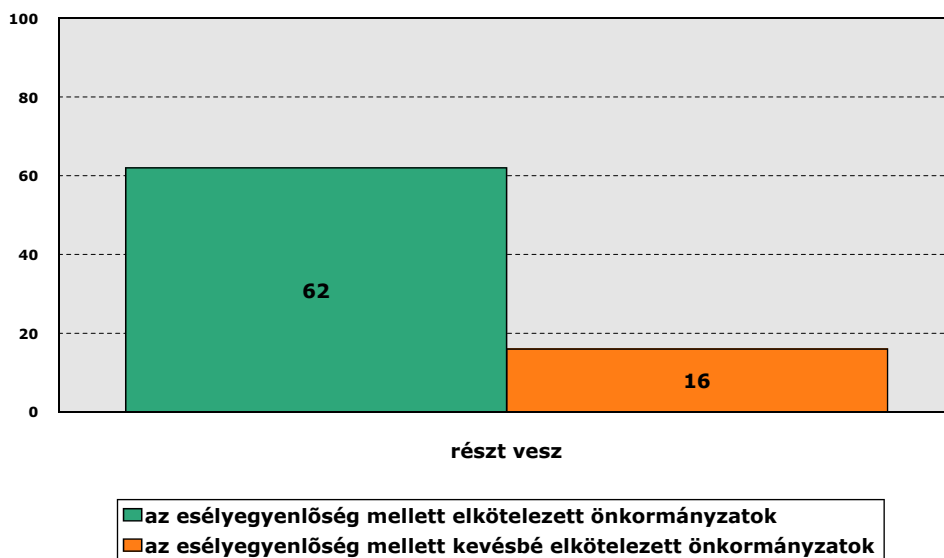
a. Részt vesz-e az esélyegyenlőségi megbízott az önkormányzati jogalkotásban? (van esélyegyenlőségi megbízott, %)

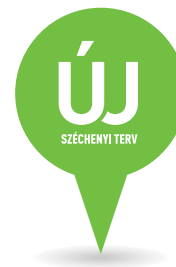

b. Részt vesz-e az esélyegyenlőségi megbízott az önkormányzati jogalkotásban? (összes megkérdezett, %)

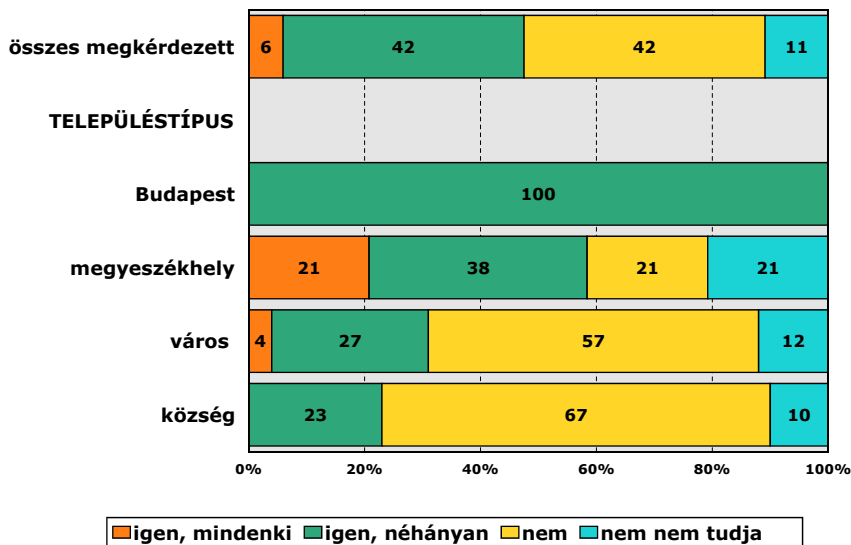
c. Részt vesz-e az esélyegyenlőségi megbízott az önkormányzati jogalkotásban? (összes megkérdezett, %)

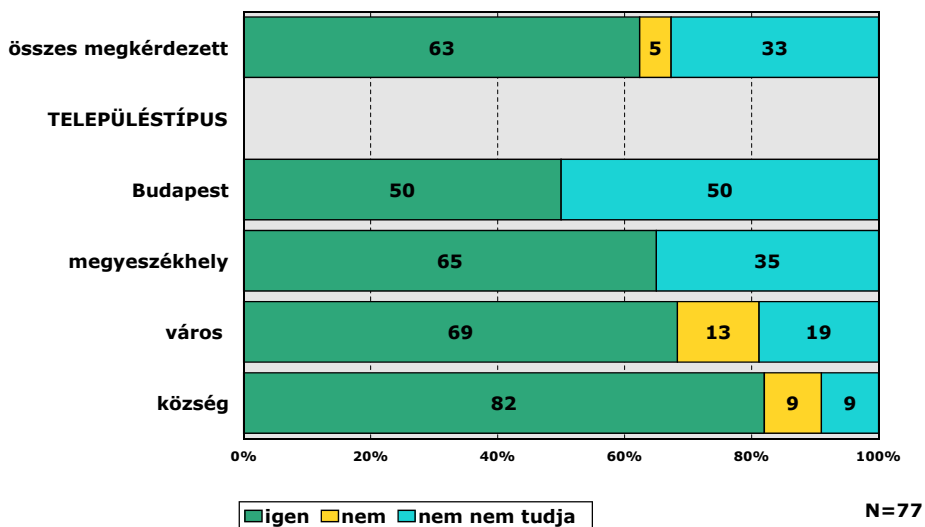

18. ábra: Érzékenyítő programokon való részvétel, a programok hatékonysága

a. Az elmúlt 2-3 évben az önkormányzatok ügyintézői részt vettek-e valamilyen érzékenyítő programon? (összes megkérdezett, %)

b. Az ön véleménye szerint a program hatására történt-e érzékelhető változás az ügyintézők hozzáállásában a védett tulajdonságokkal rendelkező csoportok tagjaival kapcsolatban? (ha legalább a dolgozók egy része részt vett, %)

14. Összegzés

14.1. A dokumentumelemzés legfontosabb megállapításai

Az esélyegyenlőségi dokumentumok alapján valamennyi település demográfiai helyzetképe felrajzolható volt. A lakosság iskolázottságára, foglalkoztatási, szociális helyzetére vonatkozóan minden településnél találtunk adatokat. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a helyzetelemzések a KSH, többnyire 2001-es népszámlálási adatain alapulnak. A 2011-es népszámlálás adatainak birtokában ezért szükséges valamennyi esélyegyenlőségi dokumentum felülvizsgálata, hiszen a 10 év alatt történt elmozdulások nem csupán a célkitűzések teljesülésével kapcsolatban hordoznak majd érdemi információt, de adott esetben a fejlesztési célok újrafogalmazására is szükség lehet. Különösen igaz ez az antiszegregációs tervekre, a szegregátumok vagy szegregációval veszélyeztetett területek azonosítására.

A 2011-es népszámlálási adatokkal való aktualizálás lehetőséget teremthet az önkormányzatoknak arra is, hogy számot vessenek és értékeljék a célkitűzések eddigi érvényesülését. A dokumentumelemzéshez szükséges adatgyűjtés során nyilvánvalóvá vált ugyanis, hogy az önkormányzatok nem rendelkeznek naprakész információval vállalásaik teljesítéséről. Tapasztalataink szerint problémát jelent az is, hogy a dokumentumok végrehajtása több szervezeti egységet érint a hivatalon belül, és nem határozható meg egy minden intézkedés felett átfogóan „örkődő” személy, aki adott esetben számon kérhetné, monitorozhatná a fejlesztési célok érvényesítését, előterjesztéseket téve a képviselő-testület felé.

A helyzetelemzések – az előzetes várakozásoknak megfelelően – becsült, adott esetben számszerű adatokat is tartalmaznak a település roma lakosságára vonatkozóan. Bár az egyes dokumentumok között található némi ellentmondás – például SZR vagy ZR roma lakossági arányait illetően a különböző dokumentumokban –, a dokumentumok a roma lakossági arányokat illetően törekednek valós, vagyis szociológiai vagy a helyi nemzetiségi önkormányzat becslésein alapuló adatok megjelenítésére. A dokumentumok tehát nemcsak hivatalos – a 2001-es népszámlálási adatokon alapuló – értéket, hanem becsült, de így a tényleges állapotokhoz közelítő adatokat is tartalmaznak.

Meglepő módon a fogyatékos lakosság számát illetően is hiányos adatok állnak rendelkezésre. Egyedül ZG közölte fogyatékoságtípus szerinti lebontásban a településen élő fogyatékos személyek arányát.

A népszámlálási adatok mellett a fogyatékosági támogatásban részesülő személyek száma, illetve a közoktatási intézmények éves statisztikai adatközlése alapján megbecsülhető, a tanköteles tanulók esetében pedig számszerűen megállapítható a településen élő fogyatékos személyek száma és a fogyatékoság típusa.

A különböző védett csoportok helyzetének megjelenítése különböző hangsúlyt kap az egyes dokumentumokban. A romák helyzetképe az IVS és az ASZT fontos részét képezi, a szegregátumok jellemzése részletes adatot szolgáltat az ott élők szociális helyzetével kapcsolatban. A fogyatékosággal élők helyzetét illetően az esélyegyenlőségi tervek és az esélyegyenlőségi programok szolgáltatnak részletesebb adatokat, e csoportot célzó beavatkozások többsége is ezekben a dokumentumokban található.

A nők esélyegyenlőségének előmozdítását célzó beavatkozások ugyancsak az esélyegyenlőségi tervek, illetve programok részét képezik.

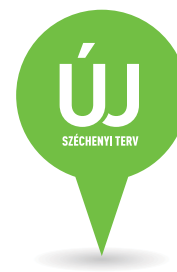
Az időskorúakat célzó beavatkozások száma elenyésző, de a demográfiai helyzetelemzésekben részletes adatok állnak rendelkezésre a lakosság korcsoportok szerinti megoszlását illetően.

Az esélyegyenlőségi dokumentumokban szereplő célkitűzések, feladatok és előirányzott intézkedések elemzése alapján megállapítható, hogy lényeges különbségek vannak a dokumentumtípusok között.

A kitűzött célok, az azokhoz kapcsolódó szükséges intézkedések és azok határidejének meghatározása, az intézkedés végrehajtásáért felelős személy/szerv kijelölése és az intézkedés forrásigényének és a forrás-előteremtés lehetőségeinek meghatározása a kulcsa az intézkedések számon kérhetőségének és végrehajtásuk ellenőrzésének.

Megállapítható, hogy az integrált városfejlesztési stratégiák, antiszegregációs tervek és a közoktatási esélyegyenlőségi intézkedési tervek által meghatározott intézkedések megfelelnek a fenti kritériumoknak, vagyis kellően konkrétak és számon kérhetőek.

Ezzel szemben az esélyegyenlőségi programok számos olyan célkitűzést tartalmaznak, amelyek nincsenek elég egzakt módon megfogalmazva ahhoz, hogy számon kérhetőek legyenek, továbbá nem tartalmazzák a célok eléréséhez szükséges intézkedések forrásigényét, végrehajtásáért felelős személy kijelölését.

A fenti megállapítások nem vonatkoznak az ENY-i programra, amely az IVS-hez hasonlóan egzakt célkitűzéseket határoz meg.

Az esélyegyenlőségi tervek minősége jelentősen elmarad a többi dokumentumétól. Sem a helyzetelemzés, sem a kijelölt fejlesztési célok nem adnak kellő támpontot ahhoz, hogy a munkavállalók világos képet kapjanak arról, milyen lépéseket tervez és milyen technikákat alkalmaz a munkáltató a munkahelyi diszkrimináció csökkentése, illetve a hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok esélyegyenlőségének előmozdítása érdekében. Az előnyben részesítő intézkedések tényleges alkalmazásának számonkérésére nincs lehetőség akkor, ha azok a munkáltató mérlegelésétől függenek.

Az esélyegyenlőségi dokumentumok tényleges érvényesülésének, az előirányzott intézkedések gyakorlati megvalósításának elemzése alapján – az önkormányzatok hiányos adatközlése okán – nem tehetők általános megállapítások. Nem határozható így meg az sem, hogy az egyes dokumentumok milyen eredménnyel kerültek végrehajtásra, milyen arányt mutatnak a sikeresen megvalósított és az el nem ért célkitűzések.

Az önkormányzatok adatközlése alapján ugyanakkor megállapítható, hogy egyetlen dokumentum sem került maradéktalanul végrehajtásra, mi több, a kimondottan az esélyegyenlőséget előmozdító célkitűzések zöme nem került megvalósításra. Ennek oka az önkormányzatok adatszolgáltatása alapján többnyire a forráshiány, a pályázati lehetőségek hiánya vagy a sikertelen pályázatok.

Az esélyegyenlőségi dokumentumok célkitűzései tehát túlnyomóan pályázati forrásoktól függenek, a tervezéskor, a célok megfogalmazásakor az önkormányzatok nem a rendelkezésükre álló források alapján terveznek, hanem jövőbeni, többnyire bizonytalan kimenetelű pályázati forrásokra alapítanak.

Az akadálymentesítésre vonatkozó beavatkozások szinte kivétel nélkül nagy forrásigényű beruházások, amely pusztán önkormányzati önerőből többnyire nem kivitelezhetők. Valamennyi vizsgált településen sor került egy vagy több közintézmény akadálymentesítésére, de egyik településen sem biztosított valamennyi közszolgáltatás akadálymentes hozzáférése.

A pályázati források és az önkormányzati önerő végessége ezért az oka annak, hogy csak hézagosan kerül sor az épületek akadálymentesítésére. Megfigyelhető továbbá,

hogy az esélyegyenlőségi dokumentumokban használt akadálymentesítés kifejezés nem azonos a komplex akadálymentesítés követelményével. Az akadálymentesítés alatt sokszor csak a bejáratoknak a kerekessel, babakocsival való megközelítésének lehetővé tételét értik a dokumentumok, így az akadálymentesként feltüntetett intézmények sem feltétlenül felelnek meg a komplex akadálymentesítés követelményének.

A településeken elérhető közszolgáltatások akadálymentes hozzáférhetőségére vonatkozóan a települések naprakész információval rendelkeznek.

Az esélyegyenlőségi tervezésbe és a fejlesztések végrehajtásába csak elvétve vonták be az önkormányzatok a civileket. A romákkal kapcsolatos megállapítások, intézkedési javaslatok, illetve konkrét intézkedések végrehajtása kapcsán meglehetősen kevés szerepet kapnak a cigányság érdekeit helyben képviselő nemzeti önkormányzatok. Összességében a vizsgálat tárgyát képező települések esélyegyenlőségi dokumentumaiból az a megállapítás tehető, hogy a romák közvetlen, illetve közvetett képviselője a tervezés és végrehajtás során nem hangsúlyos, az intézkedéseknek nem alanyai, hanem leginkább tárgyai.

14.2. Az oktatási esélyegyenlőségi helyzetképek és intézkedési tervek

Általánosságban elmondható, hogy az oktatási helyzetelemzések nem a jelenlegi állapotot tükrözik. A dokumentumok a legtöbb esetben nem frissítettek, és oktatás terén végbement reform következtében az oktatásigazgatási rendszer átalakult. 2013 óta az intézmények fenntartását átvette a kormány, és kialakultak a járási tankerületek is. Az elemzés során azonban néhány következtetés levonható az önkormányzati és kistérségi szintű intézkedések kapcsán.

Az állam által finanszírozott és az esélyegyenlőséget előmozdító programokban nem mindegyik önkormányzat vett részt vagy azokba nem a leghátrányosabbakat vonták be. ZG és ENY települések nem vettek részt az Integrációs Pedagógiai Programban, illetve az intézkedési tervben foglaltak szerint több településen is szükséges az Útravaló Programba és az Arany János Tehetséggondozó Programba is a hh- és hhh-diákok nagyobb arányú bevonása.

A kötelező felvételi körzetek intézményi-intézményegységi-tagintézményi bontásban történő meghatározá-

sa és a szabad helyek sorsolás útján történő elosztásának kihirdetése megtörtént, azonban ez lényegi változást nem hozott a szegregálódás tekintetében. Gyakorlatban az iskolák közötti szegregációt nem számolták fel a települések. ZG-n a legtöbb hhh-tanuló a BL Általános Iskolában és Speciális Szakiskolában tanul, ENY-ben pedig egy önkormányzati és egy alapítványi fenntartású intézményben. Továbbá ENY-ben az önkormányzati intézmény egy része egyházi fenntartásba került, és a szabad iskolaválasztás következtében az iskolák közötti szegregáció egyre erősödik. ZK-ban is a szabad iskolaválasztás lehetőségének köszönhetően a diákok ingázása kezd kialakulni, amely hosszú távon a település iskolájának szegregálódásához fog vezetni. Ez a tendencia sok kisebb település esetében egyre jellemzőbb.

Az iskolák között nincs megfelelő információs rendszer kialakítva, amely nélkül a tanulómozgások iránya és mértéke nem követhető, és az intézmények/települések közötti együttműködés is nehezen kialakítható. Az adatbázis és az oktatási intézmények együttműködéseinek kialakításában is fontos szerepe lenne a társulások gesztor intézményeinek, illetve a többcélú kistérségi társulásoknak is.

Amíg a társulást vezető intézmények gyereklétszáma többnyire stabil a diákok ingázásának köszönhetően, a társulás kisebb településeinél a létszám csökkenés és a növekvő hátrányos helyzetű diákok aránya a jellemző (például: ZR-i és a ZS-i kistérség).

Aprófalvak esetében, mint RA és KU, a gyerekszám csökkenése a jellemző, így az intézmények fenntartása társulásokon keresztül valósul meg. RA gesztor intézményként, KU pedig tagintézményként szerepel az intézményi társulásban. Ezen településekre a létszámcsökkentés mellett a hátrányok halmozódása a jellemző: népességvándorlás és így arányaiban növekvő hátrányos helyzetű/roma lakosság, diákok ingázása, a lakosság számmal arányosan csökkenő állami támogatás. Ilyen települések esetében a kistérségi szintű EU-s források eloszlása sem egyenletes. A leghátrányosabb helyzetűek (lhh-kistérségek) számára kiírt pályázat egyik fontos célja az volt, hogy a marginalizált települések is forráshoz juthassanak, de például RA semmilyen pluszforráshoz nem jutott az lhh-projekt kapcsán.

14.3. A megfigyelés tapasztalatai

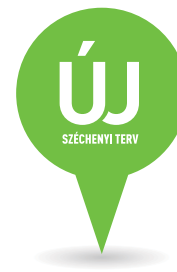
Mivel mind a hat településen előzetes egyeztetést követően került sor a megfigyelésre, elképzelhető, sőt bi-

zonyos kereteken belül biztos, hogy a megfigyelések a valóságnál kedvezőbb színben tüntetik fel az ügyintézők munkáját. Erre vonatkozó konkrét utalást ügyféltől azonban csak ZG-n hallottunk:

„Ma valahogy simábban ment [az ügyintézés] a megszokottnál, mert valamikor az ilyen papír nem jó, most irodától áthozták, szóval ma nem volt ilyen akadály.”

Emellett a kutatás validitását korlátozza, hogy az ügyfelek láthatóan sok esetben nincsenek tisztában azzal, hogy egy esetleges elutasító határozat milyen mértékben tudható be az ügyintéző személyes döntésének, és milyen mértékben a jogszabályi feltételek teljesítésének, illetve nem teljesítésének. Ebből fakadhat, hogy egy teljesen jogszerűen és jóhiszeműen meghozott döntést is hátrányos megkülönböztetésnek élik meg, esetleg emiatt kritizálják az ügyintéző munkáját. Függetlenül a kutatás-módszertani vetülettől, úgy gondoljuk, hogy ezen hatékonyabb kommunikációval lehetne változtatni, ami sok frusztrációtól és konfliktustól tudná megóvni az ügyfelet és az ügyintézőt egyaránt.

Mindennek ellenére elmondható, hogy egyik településen sem látszik megalapozottnak azt feltételezni, hogy az önkormányzati ügyintézés során a lakosság bármely védett, vagy más tulajdonság alapján definiálható csoportját megkülönböztetés érne. Ami ezzel szemben több településen is megfogalmazódott panaszként, az az, hogy egyéneket érhet megkülönböztetés az önkormányzat munkatársaival, de elsősorban a polgármesterrel fennálló személyes kapcsolatuk alapján. Ez elsősorban a közfoglalkoztatási programokba történő behívás során képzelhető el, ugyanis szemben a különböző szociális segélyek odaítélésének merev kritériumrendszerével, itt az önkormányzat nagyfokú autonómiával bír a döntéshozatalban, hogy a településen regisztrált álláskeresők közül kit hoz ily módon kedvezőbb helyzetbe. Az ezzel kapcsolatos vádak elsősorban a kisebb településeken fogalmazódtak meg, ahol a segélyezettek és a polgármester között valóban személyes ismeretség, baráti vagy rokoni kapcsolatok, esetleg ellenségeskedés vagy rivalizálás áll fenn. Az önkormányzatot ilyen jellegű diszkriminációval vádló állítások figyelembevételénél azonban tekintettel kell lenni arra, hogy szinte mindenhol messze meghaladja a regisztrált álláskeresők száma a közmunkára behívható keretet, és az így elkerülhetetlenül munkához nem jutók valószínűleg bármilyen lehetséges magyarázatra fogékonyabbak, mint arra hogy belássák, hogy nem volt szerencsájük. A rokonok,

cimborák előnyhöz juttatása RA-n volt a leggyakoribb vád, egy esetleges további vizsgálódás szerintünk itt lehetne leleplező a legnagyobb eséllyel.

Az egyenlő bánásmóddhoz való jog a megfigyelések során tapasztaltak szerint a települések közötti dimenzióban, és nem pedig a településeken belül sérül jobban. Ez természetesen fakad abból, hogy az egyes ügyintézők változó, hogy milyen szigorral tartják be a rájuk vonatkozó jogszabályokat, vagy milyen mértékben hajlandóak az ügyfeleket saját feladatkörükön túl segíteni. RA ebben a tekintetben is szélsőségnek számít a vizsgált települések között; a szociális ügyintéző rendkívül emberséges, mindenkire a legnagyobb segítőkészséggel áll, és tucát olyan kérdésben van a lakosok segítségére, ami ügyintézőként egyáltalán nem tartozna a munkakörébe. Ellenpéldaként talán a szintén Borsod megyei ENY említhető, ahol az eddig aktív korúak szociális ellátásában részesülők közel fele vesztette el az ellátásra való jogosultságát a megfigyelés során keletkezett minta alapján. Ennek oka az, hogy a segélyezettek nem tudnak 30 ledolgozott munkanapot igazolni az előző naptári évből, mivel egyfelől sokuk nem rendszeresen olvassa el, vagy érti meg az ennek szükségességéről szóló tájékoztató levelet, másfelől pedig legtöbbször egyszerűen nem tud még 30 napra sem munkát találni.

Mindezek a problémák máshol is megvannak, de a másik öt településen az önkormányzat személyesen, vagy más módon is tájékoztatta az érintetteket az új követelményről, illetve lehetőséget biztosítottak a munkát nem találók számára, hogy fizetés nélküli önkéntes munkával legalább a segélyre való jogosultságukat őrizzék meg. Ez utóbbira ENY-ben is van példa, de mint láttuk, az ügyfelek közel fele nem tudott élni ezzel a lehetőséggel, míg a többi településen ez az arány sehol sem érte el a tíz százalékot.

Hasonló különbség van a települések között az ügyintézők környezettanulmányozáshoz való viszonyában. Ez az eljárás indokolt például akkor, ha felmerül a gyanú, hogy egy háztartásban a maximálisan megengedett egynél több személy részesül aktív korúak szociális ellátásában. A környezettanulmányozás következtében – abszolút törvényesen – tehát elveszítheti a rászoruló a segélyre való jogosultságát, így az ilyen vizsgálatok eltérő gyakorisága különbséget eredményez a segélyhez jutás települések között vett valószínűségében. Ismét RA-hoz visszatérve, az sem biztos, hogy itt az önkormányzat munkatársai valaha készítették környezettanulmányt, míg ZR-en ez az ügyintéző heti munkaidejének egy tel-

jes délelőttjét teszi ki. Ezen túl ZR-en egy helyi rendelet értelmében nemcsak az aktív korúak szociális ellátását veszítheti el az, akinek rendezetlenül találják a kertjét, hanem az olyan helyi segélyeket is, mint a lakásfenntartási támogatás vagy a rendszeres szociális segély. Ez alól az sincs felmentve, aki egészségkárosodottsága miatt kapja a rendszeres szociális segélyt.

14.4. A kvantitatív kutatás tapasztalatai

Bár az önkormányzati válaszadók beszámolóit azt a következtetést erősítik, hogy a védett tulajdonság miatt a közszolgáltatások igénybevétele során nem fordul elő hátrányos megkülönböztetés (mindössze a válaszadók 2 százaléka „ismerte el”, hogy előfordulhat a településen, hogy valakit hátrányos megkülönböztetés ér a roma származása miatt), a konkrétumok szintjén a romákkal szemben találunk egyértelműen diszkriminatív gyakorlatokat. Például az önkormányzatoktól a kérdőíves kutatásra válaszolók 22 százaléka szerint jellemző valamennyire a településükön, hogy a foglalkoztatást segítő programokra kisebb eséllyel kerülnek be roma jelentkezők, sőt, az önkormányzatok három százalékánál még arra is van példa, hogy a rendelkezésükre álló eszközökkel igyekeznek a romák településre költözését megakadályozni.

A kérdőív nem adott lehetőséget arra, hogy az összes önkormányzati ügy minden aspektusával kapcsolatban információkat szerezzünk, így a feltárt diszkriminációs gyakorlatokról is joggal gondolhatjuk azt, hogy csak kis részét képezik a problémák egészének.

Az esélyegyenlőség eléréséért folytatott küzdelemben több szempontból is a nagyobb települések előnyösebb helyzetét állapítottuk meg: inkább teljesítik a törvényi kötelezettségüket az esélyegyenlőségi dokumentumok előállításával kapcsolatban, feltételezhetően a jobban rendelkezésükre álló erőforrások miatt; kidolgozottabb terveket tudnak létrehozni, és jobbak a pályázási lehetőségeik. Szorosabb együttműködést ápolnak a kisebbségi érdekvédelmi szervezetekkel. A pályázási lehetőségeiktől (és a nagyobb igénytől) valószínűleg nem függetlenül jobban állnak a középületek akadálymentesítésében is.

Az akadálymentesítés céljából elköltött pályázati pénzek nagyságrendje ellenére komplex módon csak az önkormányzati épületek kilenc százaléka akadálymentesített, és az érzékszervi fogyatékkal rendelkező emberek önkormányzati kiszolgálására is csak a szervezetek kisebbsége van felkészülve pillanatnyilag.

Az önkormányzatok foglalkoztatóként nem járnak élen a védett tulajdonsággal rendelkező csoportokkal szembeni előnyben részesítés terén, ez a kvantitatív eredmények mellett a dokumentumok elemzéséből is kiderül. Az esélyegyenlőségi dokumentumok és az esélyegyenlőségi referens alkalmazása nem szolgálja teljes mértékben az érintettek szerint az esélyegyenlőség megvalósulásának a célját, leginkább azért, mert a szükséges források előteremtése nehézségekbe ütközik, de az is ki-

derül, hogy hiába kötelezik a településeket a dokumentumok előállítására, ha nem egyezik az önkormányzati vezetés szándéka az intézkedések céljaival.

A pályázati úton szerzett pénzek közül, nem meglepő módon, a foglalkoztatás fejlesztésére fordított források hasznosulása a legalacsonyabb mértékű, a probléma várja az innovatív megoldásokat, amelyeket a vizsgált települések az esélyegyenlőségi dokumentumaik tapasztalatai alapján sem találtak meg egyelőre.

Fogalomtár

ÁROP

Államreform Operatív Program.

ASZT

Antiszegregációs terv.

Az Európai Unió „Common List of Basic Public Services” (CLBPS) ajánlásában rögzített szintjei az elektronikus közigazgatás kapcsán

I. szint – online információk publikálása

II. szint – űrlapok letölthetősége

III. szint- elektronikus űrlapok visszaküldése

IV. szint – teljes körű elektronikus ügyintézés

Btm-diák

Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanuló.

Cenzus

Egyes jogoknak (például a választójog) feltételhez (például vagyonhoz, nemhez, iskolához) kötése.

Detektál

Valamely jelenséget érzékel és feldolgoz (érzékszerv vagy érzékelőberendezés).

Demens személy

Értelemtől megfosztott ember.

Desk Research

A „desk research” (másodelemzés, dokumentumelemzés) az adott kutatás témájához kapcsolódó, korábbi időpontban, más célból gyűjtött adatoknak az aktuális kutatási céloknak megfelelő rendszerezését, újraelemzését jelenti. A kutatások desk research-csel kezdődnek, mely a legfőbb kiindulási alapja lehet a vizsgálatoknak. Előnyei között említhetjük, hogy a már meglévő információk többnyire olcsón, gyorsan megszerezhetőek és általában könnyen hozzáférhetőek. Hátránya, hogy sok esetben nem ellenőrizhető a meglévő adatok megbízhatósága és pontossága, melyre azonban minden esetben törekedni kell. A desk research során felhasználható szekunder információforrások között szerepelhetnek például vállalati belső információk (levelezések, beszámolók, feljegyzések, szállítók adatai, vevőadatok, pénzügyi adatok, panaszkezelési adatok stb.), külső hazai források (könyvtárak, hatósági jelentések, országos intézmények adatai, országos adattárak, piac- és közvélemény-kutató/tájékoztató ügynökségek, online információs rendszerek stb.), valamint nemzetközi információk

(országtanulmányok, külföldi hatóságok, intézmények adatai, EU-adattárak stb.).

Ebktv.

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXXV. törvény. Az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülését az Egyenlő Bánásmód Hatóság ellenőrzi.

ÉMOP

Észak-Magyarországi Operatív Program.

Gender szemléletű megközelítés, gender mainstreaming

A kifejezés a társadalmi nemek (angolul: gender) egyenlőségének a „fősodrásban” (angolul: mainstreaming) való érvényesítését jelenti, vagyis hogy a férfiak és a nők egyenlően részesedjenek a társadalmi javakból. Jelentése, hogy minden egyes politikai, igazgatási lépés, intézkedés – tervezés, alkalmazás, ellenőrzés és értékelés – a nők és férfiak közötti társadalmi egyenlőség előmozdításának célját szolgálja.

Gesztor önkormányzat

Egy önkormányzati társulás részeként a végrehajtó; ügyletek lebonyolításával megbízott önkormányzat.

HEP

Helyi Esélyegyenlőségi Program.

Hh-gyermek/hh-település

Hátrányos helyzetű gyermek/hátrányos helyzetű település.

Hhh-gyermek/hhh-település

Halmazottan hátrányos helyzetű gyermek/halmazottan hátrányos helyzetű település.

IPR

Integrált Pedagógiai Rendszer.

IVS

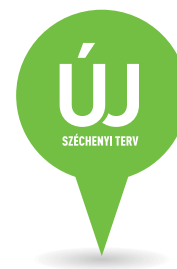
Integrált Városfejlesztési Stratégia.

KET

Közoktatási Esélyegyenlőségi Intézkedési Terv.

Kvalitatív kutatás

A kvalitatív kutatás olyan társadalomtudományos módszerek gyűjtőfogalma, amelyek bizonyos társadalmi

jelenségek mélyebb, árnyaltabb megértését teszik lehetővé. Jelen tanulmányban az interjúkat és a fókuszcsoportos vizsgálatokat jelenti.

Kvantitatív kutatás

A kvantitatív kutatás olyan, a társadalomtudományok által is használt eljárások összessége, amelynek legfőbb tulajdonsága az adatok számszerűsíthetősége. Jelen tanulmányban a kérdőíves kutatásokat jelenti.

Lhh-kistérség

Leghátrányosabb helyzetű kistérség.

NYDOP

Nyugat-Dunántúli Operatív Program.

Oktatási szegregáció

A szegregáció fogalmát a hazai szakirodalom leggyakrabban a területi elhelyezkedéssel, lakhatással és az ebből következő intézményi – Magyarországon jellemzően az oktatás területén jelentkező – elkülönüléssel/ elkülönítéssel kapcsolatban használja. Magyarországon részben a lakóhelyi elkülönülésből fakadóan, részben a többségi társadalom kirekesztő magatartásának eredményeként a roma gyerekek nagyfokú iskolai koncentrációja figyelhető meg. Az etnikai elkülönítés jelenségét annak az átfogó társadalmi szelekciónak a részeként kell látnunk, amelynek Magyarországon nagy „hagyománya” van, és nem kizárólagosan etnikai alapú. A magasabb társadalmi státusú szülők megpróbálják a magasabb oktatási színvonalat, speciális oktatási szolgáltatásokat biztosító iskolákba íratni gyermekeiket. Az iskolák egy másik része pedig az alacsony jövedelmű és státusú marginalizálódott csoportok iskolájává (iskolán belül osztályává) válik.

Operacionalizálás

Az elméleti hipotézisek mérhető formában történő megfogalmazása s a hipotézisben szereplő változók olyan formában történő definíciója, amely lehetővé teszi a szociológiai datfelvételek alapján történő mérést.

Paternalizmus

Atyáskodó magatartás.

ROP

Regionális Operatív Program.

Rekultiváció

Az emberi beavatkozás miatt elpusztult természeti

környezet, különösen növényzet tudatos helyreállítása talajjavítással, ültetéssel, vagyis újraművelés, egy terület újrahasznosításra való alkalmassá tétele. Azon technikai, biológiai és agronómiai eljárások összessége, melyek során a természeti, vagy az emberi (antropogén) tevékenység károsító hatására terméketlenné vált földterület alkalmassá válik mezőgazdasági, erdőgazdasági művelésbe való visszaállításra vagy egyéb módon történő újrahasznosítására.

Sni-tanuló

Sajátos nevelési igényű tanuló.

Színvak helyzetelemzés

A roma kulturális gyakorlatok kanonizálása lehetővé tenné a magyar és a roma identitás különböző keverékeivel rendelkező romák számára azt, hogy saját joghasználati „koktéljuk” kiválasztásával egyszerre definiálhassák romaságukat és magyarságukat, egymást kiegészítő módon. Integrált „romapolitika” hiányában a romakérdést a szegénykérdésben feloldva, az „általános jóléti intézkedések” között próbálták kezelni. A kormányzati lépések deetnicizálása mellett két fő érv hozható fel. Egyrészt kiemelten fontos a hátrányos megkülönböztetés minden formájának kerülése, ezért káros, sőt veszélyes is lehet az etnikai adatgyűjtés. Másrészt a cigányság mélyszegénységben élő részének problémái jelentős részben azonosak más mélyszegénységben lévők gondjaival, különösen a hagyományos kulturális hálójukból kilépő, felbomlott társadalmi közegben élőknel. (<http://www.community.eu/2011/08/16/kultura-es-jogrend/>)

SWOT-analízis

A stratégiaalkotás folyamatának egyik lépése, amelylyel feltérképezhetjük egy piac, iparág, üzlet, termék, szolgáltatás stb. piaci életképességét, illetve megismerhetjük, hogy mely feladatok a legfontosabbak stratégiai szempontból. Leggyakrabban az üzleti terv részét képezi: bankok, vagy befektetők számára készül, hogy látható legyen az üzleti tervben, mik a megtérülés esélyei, arányai. Az angol mozaikszó, 4 szó kezdőbetűiből áll össze: Strengths – erősségek, Weaknesses – gyengeségek, Opportunities – lehetőségek, Threats – veszélyek. A közbeszédbe kezd átszivárogni a magyar megfelelője, a GYELV-elemzés (a GYELV ez esetben is mozaikszó: gyengeségek, erősségek, lehetőségek, veszélyek).

TÁMOP

Társadalmi Megújulás Operatív Program.

Települési lejtő

Települési lejtő alatt a települések hierarchikus rendszerét értjük, ahol a lejtő csúcsán lévő településeken koncentrálnak a társadalmi előnyök, a közjavak és közszolgáltatások, továbbá a társadalmi erőforrások elosztása feletti rendelkezési lehetőségek; míg a lejtő alján található településeken a hátrányok, hiányok összpontosulnak, a társadalmi erőforrásokhoz való hozzájutás esélye minimális. Hazánkban a lejtő tetején Budapest, alján pedig az 500 léleknél kisebb falvak és a tanyák találhatóak. A települési egyenlőtlenség egy önmagát felerősítő folyamatot indít el. A tehetősebb réteg vándorlásával növekszik a hátrányos helyzetűek aránya az adott lakóközösségben, amely a társadalmilag mobillabb állampolgárok további elköltözését eredményezi.

Települési szegregáció

Az a jelenség, amikor egy-egy településen belül a különböző társadalmi rétegek, etnikai csoportok stb. lakóhelye erősen elkülönül egymástól. A szegregáció együtt jár a jövedelmi viszonyok és a települési infrastruktúra lényeges egyenlőtlenségeivel.

TIOP

Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program.

Trianguláció elve

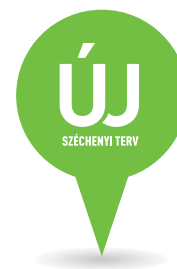
A trianguláció elve a megfigyelt konstrukciót több nézőpontból vizsgálja, így erősítve meg annak érvényességét. A trianguláció következő típusait különböztetjük meg: időbeli (hosszanti vagy keresztmetszeti), térbeli (különböző populációk vizsgálata), szintbeli (egyének, csoportok, szervezetek, társadalom nézőpontjának egybevetése), elméletre alapuló (a különböző elméletek magyarázó ereje), személyi (több kutató vesz részt) és módszertani (több módszer együttes használata, például interjúk, kérdőívek, megfigyelés, stb.).

Validitás

Érvényesség.

White flight

Az iskolai migrációt magyarázó jelenség, a magasabb státuszú tanulók körében nagyobb azok aránya, akik a nem körzeties iskolába járnak, mint az alacsonyabb státuszú diákok között.

Ajánlott irodalom

A kutatás témájához kapcsolódó releváns szakirodalom 2002–2012

Romák:

A romák minőségi oktatáshoz való egyenlő mértékű hozzájárása : Magyarország : országjelentés / [közread. az] Open Society Institute EU Monitoring and Advocacy Program, Education Support Program, Roma Participation Program, Budapest ; New York [N.Y.] : OSI, 2007, http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/hungary2_20070329_0.pdf (letöltve: 2013. június 12.)

DR. KÁLLAI Ernő, *Jelentés a „Romák foglalkoztatása a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban” című program vizsgálatáról*, <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/173063445.pdf> (letöltve: 2013. június 12.)

APRÓ Antal Zoltán, *Szegregáció, munkaerőpiac, foglalkoztatási esélyegyenlőség*, Pécs : PTE BTK Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, 2004, http://nevtud.btk.pte.hu/files/tiny_mce/Romologia/Kiadvanyok/GS7.pdf (letöltve: 2013. június 12.)

Esélyegyenlőség, egyenlő bánásmód : a hátrányos megkülönböztetés felismerése és kezelése a helyi közigazgatásban / szerk. NYÁRÁDY Gáborné, Budapest : KSZK ROP 3.1.1. Programig., 2008, <http://www.mada.hu/kepek/egyenlo-banasmod-kutatasi-osszefoglalo.pdf> (letöltve: 2013. június 12.)

Nők:

Nemek esélyegyenlősége egy önkormányzatnál: egy nemzetközi összehasonlító kutatás magyarországi eredményei / NAGY Beáta [et al.] ; [... szerk. BAUMANN Fruzsina] ; [közread. a] Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest : BSZF, 2005, http://www.diba.es/libra2003/fitxers/budapest/localedition_budapest.pdf (letöltve: 2013. június 10.)

BÁRÁNY Ildikó, *A nőket ért társadalmi diszkrimináció esetei Magyarországon: doktori értekezéstervezet*, <http://rgdi.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/1141/m/2307> (letöltve: 2013. június 10.)

DR. VANICSEK Mária, DR. BORBÉLY Szilvia: *A nők és férfiak bére közötti különbségek Helyzetkép és javaslatok – a BérBarométer 10000-es mintája alapján*, Budapest : MSZOSZ SZGTT Alapítvány, 2008, <http://www.berbarometer.hu/main/equal3-beliv-1.pdf> (letöltve: 2013. június 10.)

Compilation of case law on the equality of treatment between women and men and on non discrimination in the European Union, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/case-law-compilation_en.pdf (letöltve: 2013. június 10.)

CSILLAG Márton, *Női munka és nemek szerinti kereseti különbségek a késő szocializmustól napjainkig*, *Középkép* [Munkaerőpiaci Tükör], 100–107., <http://econ.core.hu/doc/mt/2006/hun/kozelkep.pdf> (letöltve: 2013. június 10.)

Szerepváltozások: jelentés a nők helyzetéről / szerk. NAGY Ildikó, PONGRÁCZ Tiborné, Budapest, TÁRKI Zrt.–Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 2011, <http://www.tarki.hu/hu/publications/CGR/2011/index.html> (letöltve: 2013. június 10.)

Roma nők:

Szerepváltozások: jelentés a nők helyzetéről / szerk. PONGRÁCZ Tiborné, TÓTH István György, Budapest, TÁRKI-Szociális és Családügyi Minisztérium, 1999

JANKY Béla, *A cigány nők helyzete*, <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a574.pdf>, (letöltve: 2013. június 10.)

JANKY Béla, *A korai gyermekvállalást meghatározó tényezők a cigány nők körében*, *Demográfia*, 2007/1. http://www.demografia.hu/letoltes/kiadvanyok/Demografia/2007_1/Janky2.pdf, (letöltve: 2013. június 10.)

Az Európai Parlament állásfoglalása az Európai Unióban élő roma nők helyzetéről (2005/2164(INI)) [Kibocsátó: Európai Parlament, Saját kezdeményezésű beszámoló 2005], <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006IP0244:HU:NOT>, (letöltve: 2013. június 10.)

SIK Endre, SIMONOVITS Bori, *Egyenlő bánásmód és diszkrimináció*, *Társadalmi riport*, 2008, 383–386, http://www.tarsadalomkutatás.hu/kkk.php?TPUBL-A-822/publikaciok/tpubl_a_822.pdf, http://www.fszk.hu/rpi/szakmai_anyagok/zarotanutmany_int_kornyezet.pdf, (letöltve: 2013. június 10.)

Fogyatékos emberek:

[Kutatási zárójelentés : a „súlyosan-halmozottan fogyatékos személyeket nevelők munkavállalásának elősegítése” 4863 kódszámú program keretében megvalósított, „a

súlyosan-halmazottan fogyatékos személyeket nevelők munkavállalását elősegítő jó gyakorlatok összegyűjtése, elemzése, a támogató intézményi, szolgáltató környezet feltérképezése” tárgykörű társadalomtudományi kutatás eredményeiről / BORST, Joan, HORVÁTH Anikó (et al.), Kaposvár, Human Exchange Emberi Erőforrás Fejlesztő és Tanácsadó Alapítvány, 2010], http://www.fszk.hu/rpi/szakmai_anyagok/zarotanulmany_int_kornyezet.pdf, (letöltve: 2013. június 10.)

Romák, nők, fogyatékos emberek:

NEMÉNYI Mária, LAKI Ildikó [et al.] *Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogtudatosság növekedésének mértéke – fókuszban a nők, a romák, a fogyatékos és az LMBT-emberek*, http://www.egyenlobanasmod.hu/tamop/data/MTA_1hullam.pdf (letöltve: 2013. június 10.)

Dr. DEMETER Judit, *Az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítése és az esélyegyenlőség előmozdítása*, http://www.tarki.hu/hu/about/staff/sb/Diszkriminacio_merese.pdf (letöltve: 2013. június 10.)

[*A diszkrimináció mérése / vál. és szerk: SIK Endre, SIMONOVITS Bori, Budapest, 2012*], http://www.tarki.hu/hu/about/staff/sb/Diszkriminacio_merese.pdf (letöltve: 2013. június 10.)

Függelék

F1. függelék: Kutatási eszközök

1. Jogi elemzés kritériumai

A kiválasztott települések esélyegyenlőségi dokumentumainak elemzése és annak felkutatása, hogy az előirányzott intézkedések végrehajtásra kerültek-e.

Az elemzés szempontjai a következők:

1. Elkészítette-e a települési önkormányzat azokat a jogszabály alapján kötelezően elkészítendő dokumentumokat, amelyek az esélyegyenlőség helyi szintű biztosítására szolgálnak?
2. A dokumentumok tartalmazznak-e helyzetelemzést, milyen képet festenek a településről, ez mennyiben áll összhangban a rendelkezésre álló szociológiai kutatások eredményeivel (ha vannak ilyenek)?
3. Tartalmazznak-e konkrét intézkedéseket az esélyegyenlőségi dokumentumok? Azok végrehajtásra kerültek-e?

Külön vizsgálat tárgyát képezi az akadálymentesítési kötelezettség teljesítése.

Az elemzésre kerülő dokumentumok a települések kiválasztását követően azonosíthatóak.

Az elemzés tárgyát képezi a helyi esélyegyenlőségi program és esélyegyenlőségi terv, a közoktatási esélyegyenlőségi intézkedési terv, valamint az integrált városfejlesztési stratégia.

Közérdekű adatok közlése iránti megkeresés útján szerezhetőek be az esélyegyenlőségi programok végrehajtását szolgáló és az önkormányzat által az akadálymentesítési kötelezettség teljesítése érdekében tett intézkedések (beleértve a sikertelen pályázatokat is).

2. Kvalitatív kutatás eszközei

Önkormányzati megfigyelési napló

Megfigyelő:

Megfigyelés helyszíne:

Település:

Az ügyintézés helyszíne:
(pl. ügyfélszolgálat, szociális osztály irodája, stb.)

Kiválasztott ügyintéző beosztása:

.....

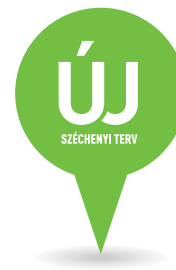
Megfigyelés időpontja:

Év, hónap, nap:

Megfigyelés kezdete:óra perc

Megfigyelés vége:óra perc

Ügyfél sorszáma	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Ügyintézés kezdete (... óraperc)										
Kutatási csoport besorolása (N=nő, R= roma, F= fogyatékkal élő, E=egyéb)										
Neme										
Becsült életkora 1 - 20 év alatti 2 - 20-30 éves 3 - 31-40 éves 4 - 41-50 éves 5 - 51-60 éves 6 - 60 év feletti										
Intézni kívánt ügy rövid leírása										
Ügyintéző-ügyfél párbeszédének a listázása										
Ügyintézés sikere SB - sikeresen befejezett NB-V - nem befejezett, visszatérést igényel NS-E - nem sikeres, elutasított										
Ügyintézés teljes időtartama (perc)										

Strukturált interjúvázlat önkormányzati munkatárssal folytatott beszélgetéshez

1. Mióta dolgozik a helyi önkormányzatnál?
2. Mióta dolgozik ebben a munkakörben?
3. Kérem, foglalja össze, mik a fő feladatai?
4. Heti hány órában áll az ügyfelek rendelkezésére?
5. Általában kik (mely lakossági csoportok képviselői) fordulnak Önhöz?
6. Mik a leggyakoribb ügyek, amelyekkel Önhöz fordulnak?
7. A mai nap folyamán milyen típusú ügyekkel fordultak Önhöz?
8. Megítélése szerint, a mai ügyek hány százaléka volt:
 - új ügy?
 - folyamatban lévő ügy?
 - a mai nappal lezárt ügy?
9. Mennyire tartja sikeresnek saját ügyintézési gyakorlatát?
10. Milyen nehézségekkel szokott a leggyakrabban szembesülni?
11. Vannak-e olyan visszatérő ügyfelei, akikkel nehézkesen zajlik az ügyintézés? Ha igen, véleménye szerint, miért van így?
12. Ha valamilyen problémába ütközik, ki segít Önnek a feladat megoldásában?
13. Tapasztalata szerint, volt-e már arra példa, hogy valakit hátrányos megkülönböztetés ért az önkormányzati ügyintézés során?
14. Véleménye szerint, miként lehet csökkenteni a diszkrimináció kockázatát önkormányzati szinten?

Köszönöm a segítségét!

Strukturált gyorsinterjúvázlat önkormányzati ügyfél számára

1. Milyen ügyben fordult ma az önkormányzati ügyintézőhöz?
2. Ebben az ügyben először jár az önkormányzatnál?
3. Melyik ügyfélszolgálati ablakhoz/ügyosztályra irányították?
4. Hány percet vett igénybe az ügyintézés?
5. Hogy érezte magát az ügyintézés során, hogy tekint rá vissza?
6. Az Ön megítélése szerint, sikeres volt az ügyintézés?
7. Tapasztalat-e valamilyen nehézséget az ügyintézés során?
8. Érte-e Önt már valaha bármilyen hátrányos megkülönböztetés önkormányzati ügyintézés során?

F2. függelék: Kvantitatív kutatás eszköze

1. Mennyire jellemzőek az itt felsoroltak az Ön településén? Kérem, osztályozzon úgy, ahogy az iskolában szokás, adjon 1-est, ha egyáltalán nem jellemző, és adjon 5-öst, ha teljes mértékben jellemző!

- 1 egyáltalán nem jellemző
2
3
4
5 teljes mértékben jellemző
nem tudja

Az önkormányzati ügyintézők kiemelten odafigyelnek arra, hogy a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat ne érje hátrány az ügyintézés, illetve a szolgáltatások igénybevétele során	
A település vezetése kiemelten figyel arra, hogy az önkormányzatnál, okmányirodában az ügyintézők az egyenlő bánásmód elvárásainak megfelelően járnak el az ügyfelekkel	
A település vezetése kiemelten figyel arra, hogy a település oktatási intézményeiben az egyenlő bánásmód elvárásainak megfelelően tanítsanak az oktatók	

2. Mennyire ért egyet a következő állításokkal? Kérem, ismét osztályozzon, adjon 1-est, ha egyáltalán nem ért egyet, és adjon 5-öst, ha teljes mértékben egyetért.

- 1 egyáltalán nem ért egyet
2
3
4
5 teljes mértékben egyetért
nem tudja

Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos törvényi rendelkezések megnehezítik az önkormányzati munkát.	
Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos törvényi rendelkezések megnehezítik az oktatási intézmények munkáját.	

3. Az Ön megítélése szerint mennyire jellemző, hogy az önkormányzati munka, a mindennapi ügyintézés során az egyenlő bánásmód igénye a többi ügyfél vagy a település többi lakójának az érdekeivel ütközik? Kérem, ismét 5-ös skála segítségével válaszoljon, az 1-est válassza, ha egyáltalán nem jellemző, és az 5-öst, ha nagyon jellemző.

- 1 egyáltalán nem ért egyet
2
3
4
5 nagyon jellemző
nem tudja

4. És mennyire jellemző az, hogy a település egészét érintő önkormányzati döntésekben, jogalkotásban, stratégiai anyagokban az egyenlő bánásmód igénye valamely csoporttal kapcsolatban ütközik a település többi lakójának érdekével? Kérem, ismét 5-ös skála segítségével válaszoljon, az 1-est válassza, ha egyáltalán nem ért egyet, és az 5-öst, ha teljes mértékben egyetért.

- 1 egyáltalán nem ért egyet
2
3
4
5 teljes mértékben egyetért
nem tudja

5. Az elmúlt két évben született olyan önkormányzati döntés, stratégiaalkotás, bármilyen dokumentum, amelynek célja az volt, hogy a településen élő fogyatékossgal élők életkörülményeit, lehetőségeit javítsa?

- igen
nem ----- 7. kérdés
nem tudja

HA 5. KÉRDÉS=IGEN:

6. Milyen témában született döntés a fogyatékossgal élők helyzetének javítására?

- igen
nem ----- 7. kérdés
nem tudja

önkormányzati fenntartású intézmény akadálymentesítése	
önkormányzat, vagy önkormányzati fenntartású intézmény honlapjának akadálymentesítése a látássérültek számára	
jelnyelvi tolmács biztosítása siketek számára az önkormányzatnál vagy valamely önkormányzati fenntartású intézményben	
Braille-nyomtató beszerzése	
munkahelyteremtés a fogyatékossgal élők számára	
a fogyatékossgal élők munkaerő-piaci helyzetének javítását célzó képzés	
helyi vagy távolsági közlekedés biztosítása, használatának megkönnyítése a fogyatékossgal élők számára	
fogyatékossgal élők szociális ellátásával, támogatásával kapcsolatos döntés	
egyéb, éspedig:	

7. Az elmúlt két évben született önkormányzati döntés, stratégiai anyag, bármilyen dokumentum, amelynek célja az volt, hogy a településen élő idősek (65 éven felüliek) életkörülményeit, lehetőségeit javítsa?

igen
 nem ----- 9. kérdés
 nem tudja ----- 9. kérdés

HA 7. KÉRDÉS=IGEN:

8. Milyen témában született döntés az idősek helyzetének javítása érdekében?

igen
 nem
 nem tudja

nehéz anyagi helyzetben lévő idősek szociális ellátásával, támogatásával kapcsolatos döntés	
idősek házi gondozásának fejlesztésével kapcsolatos döntés	
idősek helyi, távolsági közlekedésének megkönnyítését célzó döntés	
idősek egészségügyi ellátásának fejlesztését célzó döntés	
idősek bentlakásos gondozását ellátó intézményt érintő döntés	
idősek tájékoztatásának javítását szolgáló döntés	
az idősek számára az önkormányzati ügyintézés megkönnyítő döntés	
idősek egészségügyi szűrővizsgálatával kapcsolatos döntés	
egyéb, éspedig:	

9. Az elmúlt két évben született olyan önkormányzati döntés, amelynek célja az volt, hogy a településen élő romák életkörülményeit, lehetőségeit javítsa?

igen
 nem ----- 11. kérdés
 nem, mert nem élnek romák a településen----- 11. kérdés
 nem tudja

HA 9. KÉRDÉS=IGEN:

10. Milyen témában született döntés a romák helyzetének javítása érdekében?

igen
 nem
 nem tudja

nehéz anyagi helyzetben lévők szociális ellátásával, támogatásával kapcsolatos döntés	
munkahelyteremtés	
a hátrányos helyzetűek munkaerő-piaci helyzetének javítását célzó képzés	
romák települési szegregációjának felszámolását célzó döntés	
roma gyerekek iskolai integrációjának megvalósulását célzó döntés	
egyéb, éspedig:	

11. A település (valamelyik) iskolájában bevezették és alkalmazták az integrációs pedagógiai rendszert?

igen
 nem
 nincs iskola a településen
 nem tudja

12. És igénybe vesznek pedagógiai szakszolgálatot?

igen
 nem
 nem tudja

13. Amennyiben egy önkormányzati döntés érint valamely hátrányos helyzetű csoportot, mennyire jellemző, hogy egyeztetet az önkormányzat a döntés meghozatala előtt az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel?

- csaknem minden vagy minden ilyen önkormányzati döntés az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve születik
- az ilyen önkormányzati döntések többsége az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve születik
- az ilyen önkormányzati döntések körülbelül fele az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve születik
- az ilyen önkormányzati döntések kisebb része születik az az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve
- nem jellemző, hogy az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve születnek az ilyen önkormányzati döntések ----- 15. kérdés
- nem tudja

HA 13. KÉRDÉSBEN NEM (nem jellemző, hogy az adott csoportot képviselő érdekvédelmi szervezettel egyeztetve születnek az ilyen önkormányzati döntések) A VÁLASZ:

14. Kérem, értékelje, hogy ezek az egyeztetések mennyire szolgálják hatékonyan az érintett csoport érdekeit! Az 1-est válassza, ha egyáltalán nem szolgálják hatékonyan, és az 5-öst, ha nagyon hatékonyan szolgálják.

- 1 – egyáltalán nem szolgálják hatékonyan
- 2
- 3
- 4
- 5 – nagyon hatékonyan szolgálják
- nem tudja

15. A településfejlesztési programok, pályázatok során mennyire jellemző, hogy együttműködési megállapodás keretében együttműködnek a következő szervezetekkel?

- nagyon jellemző
- inkább jellemző
- inkább nem jellemző
- egyáltalán nem jellemző
- nem tudja

civil szervezetekkel, egyházakkal	
nemzetiségi önkormányzattal	

16. Kérem, soronként jelölje az A oszlopban, hogy az önkormányzat rendelkezik-e az alábbiakkal, majd a B oszlopban, hogy az Ön megítélése szerint az alábbiak egyenként mennyire járultak hozzá a településen élő hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségének javításához. AZ ADOTT SOR B OSZLOPA CSAK AKKOR JELENJEN MEG, HA AZ A OSZLOPBAN VAN-T MONDOTT

- van 1 – egyáltalán nem járult hozzá
- nincs 2
- nem tudja 3
- 4
- 5 – nagymértékben hozzájárult
- nem tudja

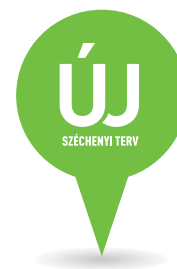
a b

esélyegyenlőségi megbízott		
a településnek esélyegyenlőségi terve		
települési esélyegyenlőségi programja		
települési közoktatási esélyegyenlőségi terve		

HA 16 1. KÉRDÉS SORA=VAN (VAN ESÉLYEGYENLŐSÉGI MEGBÍZOTT)

17. Részt vesz az esélyegyenlőségi megbízott az önkormányzati jogalkotásban?

- igen, részt vesz
- nem vesz részt
- elvileg részt vesz, de valójában nincs beleszólása
- nem tudja

18. Kérem, soronként jelölje, hogy:

a) Pályázott-e az önkormányzat az elmúlt 2 évben olyan pályázaton a listában felsoroltakkal kapcsolatban, amelynek célja az esélyegyenlőség növelése volt?

b) És eredményes volt ez a pályázat?

c) HA 18 b. KÉRDÉS OSZLOP=SIKERES VOLT A PÁLYÁZAT:

A program hosszú távú megoldást jelentett az adott problémával, témával kapcsolatban, vagy csak a program idejére oldott meg problémákat?

d) Mennyire igaz az Ön megítélése szerint az az állítás, hogy a pályázat hatására valóban annak a csoportnak vagy csoportoknak az esélyei nőttek, amelyet, vagy amelyeket a program megcélzott. Kérem, értékeljen az 1-től 5-ig terjedő skálán, az 1-est válassza, ha egyáltalán nem tartja igaznak, és az 5-öst, ha teljes mértékben igaznak tartja.

	a) pályázott?	b) sikeres volt a pályázat	c) hosszú távú megoldást jelentett	d) az Ön megítélése szerint mennyire igaz, hogy...
1. a foglalkoztatás fejlesztésére	1-igen 2-nem nem tudja	1-igen 2-nem nem tudja	1-hosszú távú megoldást jelentett 2-átmenetileg oldott meg problémákat 3-nem jelentett megoldást nem tudja	1 2 3 4 5 nem tudja
2. a lakhatás lehetőségének fejlesztése	1-igen 2-nem nem tudja	1-igen 2-nem nem tudja	1-hosszú távú megoldást jelentett 2-átmenetileg oldott meg problémákat 3-nem jelentett megoldást nem tudja	1 2 3 4 5 nem tudja
3. az oktatás fejlesztése	1-igen 2-nem nem tudja	1-igen 2-nem nem tudja	1-hosszú távú megoldást jelentett 2-átmenetileg oldott meg problémákat 3-nem jelentett megoldást nem tudja	1 2 3 4 5 nem tudja
4. az egészségügy fejlesztése	1-igen 2-nem nem tudja	1-igen 2-nem nem tudja	1-hosszú távú megoldást jelentett 2-átmenetileg oldott meg problémákat 3-nem jelentett megoldást nem tudja	1 2 3 4 5 nem tudja
5. a szociális ellátás fejlesztése	1-igen 2-nem nem tudja	1-igen 2-nem nem tudja	1-hosszú távú megoldást jelentett 2-átmenetileg oldott meg problémákat 3-nem jelentett megoldást nem tudja	1 2 3 4 5 nem tudja
6. akadálymentesítés fejlesztése	1-igen 2-nem nem tudja	1-igen 2-nem nem tudja	1-hosszú távú megoldást jelentett 2-átmenetileg oldott meg problémákat 3-nem jelentett megoldást nem tudja	1 2 3 4 5 nem tudja

HA 18b. KÉRDÉSBEN=VOLT SIKERTELEN PÁLYÁZAT:

**19. Mi volt a pályázat, pályázatok sikertelenségének/kudar-
cának oka?**

1 válasz:.....

nem tudja

**HA A 18. KÉRDÉSSOR D OSZLOPÁBAN BÁRHOL NEM 5-ÖS
ÉS NEM TUDJA ÉRTÉKET ADOTT:**

**20. A válaszai alapján Ön nem tartja minden esetben teljesen
igaznak, hogy az esélyegyenlőségi program, amely a településen létrejött, a program által megcélzott csoport vagy csoportok esélyeit növelte. Mi volt az Ön megítélése szerint ennek az oka?**

1 válasz:.....

nem tudja

SOROKAT ROTÁLVA

**21. Most néhány kérdést szeretnék feltenni a védett tulaj-
donságokkal rendelkező csoportok hátrányos megkülön-
böztetésével kapcsolatban. Tud olyan esetről az elmúlt
néhány évből, hogy a település valamelyik közintézmé-
nyében hátrányos megkülönböztetés ért:**

igen

nem

nem tudja

roma származású lakost	
mozgáskorlátozottat	
értelmileg akadályozottat	
érzékszervi fogyatékossgal élőt	
idős embert	
valamely más csoport tagját; éspedig:	

**22. A település lakosságának körülbelül hány százaléka
roma?**

.....%

nem tudja

SORONKÉNT ROTÁLVA:

HA 22. KÉRDÉS NEM 0% (AZ ARÁNYUK):

**23. Az Önök településén mennyire jellemzőek az itt felsorolt
esetek? Az 1-est válassza, ha egyáltalán nem jellemző, és
az 5-öst, ha nagyon jellemző!**

1 – egyáltalán nem jellemző

2

3

4

5 – nagyon jellemző

nem tudja

roma kérelmezőnek a település valamely részén nem adnak ki építési engedélyt, hogy fenntartsák a lakóhelyi elkülönülést	
a rendelkezésükre álló eszközökkel (például építési engedély megtagadása valamilyen okra hivatkozva) igyekeznek megakadályozni a romák településre/kerületbe való beköltözését	
nem vesznek fel valakit a roma származása miatt a település vagy kerület valamelyik iskolájába/óvodájába	
az iskolákban külön osztályokban tanítják a roma tanulókat	
közmunkára a nem roma származású rászorulókat hívják be	
a foglalkoztatást segítő önkormányzati vagy pályázati programokra kisebb eséllyel kerülnek be roma jelentkezők	
közlekedési szabálysértési ügyekben a romák aránya nagyobb, mint a lakosságbeli arányuk	
a magántanulóvá nyilvánított gyermekek között több a roma, mint a nem roma	
a sajátos nevelési igényű tanulók többsége roma	

**24. Eszébe jut esetleg valamilyen más eset, amelynek során
akár a település önkormányzatánál, akár az oktatási, szo-
ciális, művelődési intézményekben hátrányos megkülön-
böztetés ért romákat az ott dolgozók részéről?**

1 válasz:.....

**25. Most néhány kérdést szeretnék feltenni a fogyatékos-
sággal élők önkormányzati ügyintézésével kapcsolatban.
Van jelnyelvi tolmács a hivatal alkalmazásában?**

van ----- 28. kérdés

nincs

HA 25. KÉRDÉS=NINCS:

26. És van olyan jelnyelvi tolmács, akivel szerződésben állnak és be lehet hívni szükség esetén?

- van
- nincs
- nem tudja

27. Előfordulnak olyan esetek, amikor szükség lenne jelnyelvi tolmács segítségére?

- igen
- nem, a hallássérültek általában kísérővel keresik fel az önkormányzatot
- nem, a hallássérültekkel írásban oldják meg az ügyintézés során a kommunikációt
- nem tud olyan esetről, hogy hallássérült ügyfél kereste meg az önkormányzatot
- nem tudja

28. A lakosság szempontjából legfontosabb önkormányzati dokumentumok rendelkezésre állnak-e Braille-írással?

- igen, mindegyik
- igen, de csak egy részük
- nem, egyik sem
- nem tudja

29. A következő kérdések arra vonatkoznak, hogy az önkormányzat épületének azon részei, ahol ügyfeleket fogadnak, akadálymentesek-e? Van-e:

- igen
- nincs
- nem tudja

a mozgáskorlátozottak épületbe bejutását segítő rámpa?	
mozgáskorlátozottak számára akadálymentes WC?	
az épület teljes területén, ahol ügyfeleket fogadnak mozgáskorlátozottak közlekedését segítő rámpa, lift?	
a látássérültek számára hangjelzés az épületben való tájékozódás elősegítésére	
látássérültek számára vezető sáv az épületben való tájékozódás elősegítésére	

HA 29. KÉRDÉS AZ 1-3 ITEMEK KÖZÜL BÁRMELYIK „NINCS” (2-ES VÁLASZ):

30. Ön azt a választ adta, hogy az épület nem minden része akadálymentes a mozgáskorlátozottak számára. Hogyan oldják meg a mozgáskorlátozott ügyfelek kiszolgálását?

1 válasz:.....

31. Az önkormányzat értesülést szerez arról, hogy ha egy, a településen élő értelmileg korlátozott akadályozott lakost gondnokság alá helyeznek?

- igen, minden esetben ----- 33. kérdés
- általában igen, de nem mindig
- az esetek kis hányadában
- soha, vagy lényegében soha
- nincs tudomása arról, hogy lenne értelmileg korlátozott, gondnokság alatt álló lakos a településen ----- 34. kérdés
- nem tudja ----- 34. kérdés

32. Miért nem szereznek minden esetben tudomást a gondnokság alá helyezésről?

1 válasz:.....
nem tudja

33. Az önkormányzat kapcsolatban áll a településen élő, gondnokság alá helyezett lakosok gondnokaival?

- igen, mindegyikkel
- néhányval igen, néhányval nem
- egyikkel sem
- nem tudja

34. Működik a településen valamilyen jelzőrendszer, amely az idősgondozásra szoruló helybellekről tájékoztatja az önkormányzatot?

- igen, van ilyen
- nincs kimondottan ezt a célt szolgáló jelzőrendszer, de a település méreténél fogva tudomást szerez az önkormányzat a rászorulókról
- nincs ilyen, és valószínűleg nem is szerez tudomást az önkormányzat minden gondozásra szoruló idős emberről
- nem tudja

35. Előfordul olyan, hogy ha sok az ügyfél, inkább az idősebbeket várakoztatják, mert ők jobban ráérnek?

- igen
- nem
- nem tudja

36. A következő kérdések arra vonatkoznak, hogy az önkormányzat mennyire él az előnyben részesítés lehetőségével. Kérem, jelölje meg, hogy az elmúlt 5 évben előfordult-e, hogy...

- igen
 nem
 nem tudja

az önkormányzathoz állásra jelentkezők közül roma jelentkezőt részesítettek előnyben az esélyegyenlőség javítása érdekében?	
az önkormányzathoz állásra jelentkezők közül fogyatékkal élő jelentkezőt részesítettek előnyben az esélyegyenlőség javítása érdekében?	
az önkormányzatnál a vezetők kinevezése során női jelentkezőt részesítettek előnyben az esélyegyenlőség javítása érdekében?	

37. Az elmúlt 2-3 évben az önkormányzat ügyintézői részt vettek valamilyen érzékenyítő programon? Olyan programokra gondoljon, amelynek során a résztvevők szervezett keretek között közelebb kerülnek a hátrányos helyzetű, például idős, fogyatékkal élő, roma, stb. emberek életéhez?

- igen, mindenki
 igen, néhányan
 nem ----- 39. kérdés
 nem tudja

HA LEGALÁBB A DOLGOZÓK EGY RÉSZE RÉSZT VETT (1-es vagy 2-es válasz)

38. Az Ön véleménye szerint a program hatására történt érzékelhető változás az ügyintézők hozzáállásában a védett tulajdonsággal rendelkező csoportok tagjaival kapcsolatban?

- igen
 nem
 nem tudja

39. Van az önkormányzatnak honlapja?

- van
 nincs

40. Lehetőség van interneten keresztül történő időpontfoglalásra az önkormányzat honlapján?

- lehetőség van rá
 nincs rá lehetőség

41. Lehetőség van valamilyen típusú ügy teljes körű ügyintézésére az önkormányzat honlapján?

- igen
 nem

42. Az önkormányzat honlapja akadálymentes a gyengénlátók számára?

- igen
 nem

Még néhány kérdés az Ön személyére vonatkozóan:

43. Neme?

- férfi
 nő

44. Melyik évben született?

.....év

45. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

- nem járt iskolába
 1-4 osztály elemi/általános iskola vagy azzal egyenértékű
 5-7 osztály általános iskola vagy azzal egyenértékű
 befejezett általános iskola vagy azzal egyenértékű
 szakmunkásképző, szakiskola
 befejezetlen középiskola
 érettségi, befejezett középiskola vagy azzal egyenértékű
 érettségire épülő felsőfokra nem akkreditált szakképzés, középfokú technikum
 felsőfokra akkreditált szakképzés, felsőfokú technikum
 befejezetlen felsőfokú tanintézet (főiskola vagy egyetem)
 főiskolai diploma
 egyetemi diploma
 posztgraduális végzettség
 felsőfokú végzettség, tudományos fokozattal
 egyéb, éspedig:

46. Mi az Ön beosztása az önkormányzatban?

1 válasz:.....

Köszönjük a válaszait!

Jegyzetek:

A közigazgatás és jogalkotás kirekesztő mechanizmusainak feltárása önkormányzati szinten
„A közigazgatás és jogalkotás kirekesztő mechanizmusai” kutatássorozat 2. tanulmánya
Egyenlő Bánásmód Hatóság TÁMOP–5.5.5/08/1 projekt, 2013

Felelős kiadó: dr. Honecz Ágnes elnök
1024 Budapest, Margit krt. 85.
www.egyenlobanasmod.hu/tamop

A tanulmány szerzői: Földessy Árpád, Kegye Adél, Lannert Judit,
Megyeri Klára, Németh Szilvia

Kutatási programirányítás és koordináció: dr. Pánczél Márta, Szabados Tímea, Wéber Andrea

Címlapfotó: istockphoto

Kiadványkoordináció: Ágó Anna, Fris E. Kata

Grafikai tervezés és tördelés: Anderson Communications Kft. | www.anderson.co.hu

Grafikondesign: Wéber Andrea

Korrektúra: Szatmári Réka

Nyomdai kivitelezés: Pauker Holding Zrt. | www.pauker.hu

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszecsenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.